מוסף על המשמר
מס' 29 (911)
15 ביולי 1988
א' באב תשמ"ח

צילם עמירם כהן

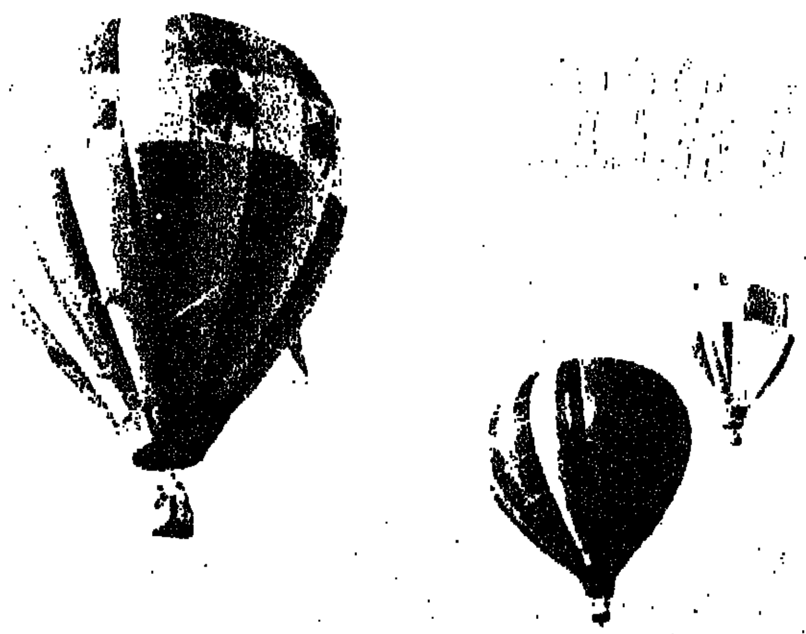

המברכים ברכו, המנפחים ניפחו הבלונים פרחו והזוכים זכו

מאת אילת מזור

צילם בועז לניר

„בשבע ורבע תחל ההמראה" הודיע הכרוז שדיבר אנגלית, כנראה על מנת שהמשתתפים יבינו. עד לשבע ורבע היו 40 הבלונאים עסוקים ביישור וקישור וגם ניפוח בעזרת משבי־רוח ואילו עשרות־אלפי הצופים הפריחו משפטים רוויי התמוגגות כמו „מדהים", „לא רגיל", „פנטסטי".

לא סתם מטס של ברורים פורחים אלא תחרות ממש. שני קילומטרים ממקום הזינוק המתין לבלונאים צלב גדול, אליו היו צריכים לכוון עצמם ולהטיל לעבר מרכזו שרוך ארגמני ארוך, ששקית חול בקצהו. המטיל את השקית קרוב יותר לצלב — הוא הזוכה.

„כל הצופים מתבקשים לשאת עיניהם השמימה ולחזות בצניחה חופשית של גיורא. עם המצנח הכתום ובני עם המצנח הכחול" מבשר המנחה, וכל הקהל אכן נשא עיניו השמימה לחזות בגיורא ובני שפיספסו קצת את המטרה כי „לא היתה רוח". אחר כך הכרוז שב והתריע: „הילד הקטן עם החולצה הכחולה, צא מיד משטח נחיתת הצנחנים" והילד מיהר ויצא, כי איזה ילד קטן ירצה שדבוקה של ארבעה צנחנים תנחת עליו באופן חופשי?

קודמו סעד פת שחרית באוהל האח"מים. עם סיומה נלקח בדאבל־קאבינה מסתורית לשאת דברים בפתיחת האירוע. הפעם הוא לא עונה בשם ראש הממשלה, הפעם הוא מברך מטעם עצמו. אחר כך הופעלו המבערים בקול רעש גדול, האוויר שבמעטפת התחמם והבלונים החלו לפרוץ אל שמי הנגב.

בלונאי מספר 38 קלוד ואן־הורביק מבלגיה הוא בחור משוחרר, משוחרר מן הסל ורק ריתמה ומושב פלסטיק קטן מחברים אותו אל בלונו הכחול והלבן. קלוד נעול במגפי פלסטיק לבנים, לבוש בסרבל ומפיח חיים בבלונו בעזרת המאוורר והמבער. סיגריה אחרונה, תצפית במשקפת אל הבלון שהתרומם ראשון, מתיחת הרתמות, וכשהוא כבר באוויר הוא מפסיק את פעולת המבער לדקות אחדות ומנופף לשלום לקהל הבלתי מאמינים. „מה הוא לא ייפול"? „וואלה זה גבר", „אמא'לה איזה פחד". גם בלגיה בשמי ישראל. הבלונים כולם באוויר וזה יפה, צבעוני ומפריח את השממה. הצוות האירובטי של חיל האוויר מסר את רעש מבערי הבלונים ובמטס של שש טוגות מבצע תרגילים בשמי הנגב: שידעו הבלונאים למי שייכים השמים באמת.

אנד דה ווינר איז: ארתור פריור מארה"ב שהטיל את שק החול במרחק 65 ס"מ מצלב המטרה. רק 12 בלונאים זכו להיות מדורגים בסיום, השאר לא עמדו בתנאי התחרות: הטלת השק במרחק 100 מ' או פחות מן המטרה.

בלונים פרחו במדבר בשלושת הימים האחרונים, רביעי, חמישי ושישי, אבל אל תחפשו אותם בנגב דרך קבע. אולי בשנה הבאה.

כתובת המערכת:
"על המשמר", דרך חומה ומגדל 2, ת"א
העורך הראשון: בצלאל לב ז"ל
עורך: יעקב לזר
עורכת משנה: תאיר זבולון
מזכירות: רוני גופר
עיצוב גרפי: ארנון אבני
ביצוע גרפי: שושנה זילבר

הפעם:

כתבות
■ הירושה וגם התכחשת? איך הוליכה מדינת ישראל שולל את בני משפחות אבו־כוש מאת גבי בשן 5
■ ד"ש מג'בליה השיגרה בה מרסק צה"ל את האינתיפאדה מאת יעקב לזר 8
■ משנכנס ארד ראיון עם משה ארד, שגריר ישראל בארה"ב מאת דליה שחורי 10
■ הציוני האחרון בקניה סיימון מוריוקי מדריך סאפארי מאת גוגה קוגן 12
■ תלוי באכסניה מדוע בוטל לפתע ההכשר שניתן לאכסניית הנוער של הקונסרבטיבים? מאת אחוד דור 13
■ בדרך למיתוס האם עתיד "לולי" לחיות סרט
פולחן בדומה ל"מציצים"? מאת אלישבע איילון 14
■ המהפכה החדשה מה קורה בפועל בבריה"מ של העידן החדש? מאת מארק גפן 18
■ הלם המדבר חמישים אמנים ב"יצירמון" במצפה־רמון מאת חיים מאור 20
מדורים וטורים
■ הלו חותם 4
■ שלום־בית מאת חיה יוסף 16
עודד ליפשיץ – 2; אלי הכהן – 2; מיכאל הרסגור – 3; זאב צחור – 3; אלי נצר – 3; ג'גו – 4; איתן קלינסקי – 4; שמואל בונים – 5; חנה איש־הורביץ – 5
■ כליום (עיצוב: רחל דביר)
■ בשער: העיקר הבריאות

רשות דיבור

לכתריאל כץ, שגריר ישראל בבריה"מ בשנים 67־6

"חזרה למוסקבה בצורה לא מכובדת"

בימים אלה עושה המשלחת הישראלית הקונסולרית הכנות קדחתניות אחרונות לפני שתתפוש את מקום מושבה הקבוע במוסקבה. שאלתי את כתריאל כץ שהיה שגריר ישראל במוסקבה האם בעובדה שמשלחת ישראלית חוזרת לבירת בריה"מ יש פריצת דרך או חזרת עטרה ליושנה.

החזרת עטרה ליושנה אתה אמרת אבל לדעתי אין זה כך. אשר לפריצת הדרך — זו פריצת דרך לא מכוונת.

כלומר?

זוהי חזרה למוסקבה בצורה לא מכובדת. יוצאת משלחת קונסולרית לדירה שהתפנתה עבורה בשגרירות ההולנדית, בעוד משרד החוץ שלנו ממשיך לשלם דמי שכירות עבור בניין השגרירות שלנו במוסקבה.

היית אומר שזוהי חזרה למוסקבה בדלת האחורית?

אתה אמרת.

האם מאז שהתחילו סימני הפתיחות למדיניותו של גורבצ'וב פנו אליך ואל עמיתיך אנשי משרד החוץ כדי להתייעץ לגבי צעדי ישראל?

לא, לא התייעצו בשום מקרה.

האם אתה מאוכזב?

לא מאוכזב אבל לדעתי זהו נוהל לא תקין. טוב היו עושים מקבלי ההחלטות אם היו משתפים אנשים שהיו שותפים פעילים לאורך זמן, הן בבריה"מ והן במזרח אירופה.

האם גם פתיחת נציגויות או משרדי אינטרסים במזרח אירופה הוא לדעתך צעד לא מכובד?

לא מכובד הוא כשמדינה כמו שלנו הולכת למדינות מזרח אירופה ופותחת משהו כמו משרד אינטרסים שמהווה כסות של כאילו דיפלומטיה. מה שאני מנסה לומר כל הזמן הוא, שישראל צריכה לשאוף לנורמליזציה שוויונית של יחסים. בכך אינני מחזק בדעת יחיד. לכל מה שאמרתי לך שותפים גם עמיתי ששירתו גם במוסקבה וגם במזרח אירופה.

● אלי הכהן

מלה רעה

העיתונאי כמודיע בעל־כורחו

במרין 88' התיר השופט ברק לשלטונות צה"ל, שהחרימו סרטי צילום מעיתונאים של "טיימס" ו"רויטרס", לפתח את הסרטים ולצפות בהם. הסרטים צולמו בבית־לחם, במקום בו נפל החייל משה כץ, והצבא החרים אותם בטענה שהוראות הביטחון מתירות לחיילים לתפוס ולהחרים חפצים העשויים לשמש ראיה לעבירה.

בימים אלה פרסם השופט ברק את נימוקיו להחלטה זו, ומתעורר חשש כבד שבכיר שופטי ישראל נתן ידו לפגיעה קשה בחופש העיתונות. על־פי השופט ברק, חופש העיתונות אינו מחסן חומר עיתונאי מהחרמה לחקירה על־ידי גורמי חקירה מוסמכים, אם החומר עשוי לסייע בחקירת עבירות חמורות.

זוהי החלטה מאוד כוללנית: חומר עיתונאי הוא כל דבר: צילומים, הקלטות, מסמכים, רישומים וטיוטות של עיתונאים. גורמי חקירה מוסמכים זה לפחות הצבא, המשטרה והשב"כ, ואולי גם המכס ומס הכנסה.

הסייג לפיו מדובר רק במקרים של עבירות חמורות, אין בו נחמה רבה: גם אם נניח שכל אותם גורמי חקירה יקפידו להחרים חומר עיתונאי רק כשמדובר בעבירות חמורות באמת — ואין ביטחון שהנחה זו תקפה — עדיין מדובר בפגיעה אנושה גם בעקרון חופש העיתונות וגם בעצם יכולתו המעשית של עיתונאי למלא את תפקידו. היתר ההחרמה סותר מיסודו את זכותו וחובתו של העיתונאי לשמור על חסיון מקורות המידע שלו.

אם חייל או שוטר רשאים להחרים חומר עיתונאי — שום עיתונאי לא יוכל להבטיח לאלה המשמשים לו מקור מידע שזהותם לא תיחשף, או שהדברים שאמרו לו לא יפגעו בהם, או אפילו יפלילו אותם. ההיפך הוא הנכון: מי שידבר עם עיתונאי צריך יהיה להניח מראש שהידע שהוא מוסר עלול להגיע לידי גורמי החקירה המוסמכים. אין זה משנה אם מדובר באחד מפעילי ה"אינתיפאדה" בשטחים, באיש העולם התחתון המשוחח עם כתב פלילים, או במדליף צמרת בממשלה או בכנסת, המוסר מידע לעיתונאי על נושאים שהדלפתם נחשבת לעבירה חמורה.

אימת ההחרמה תביא לשתי תוצאות חמורות: הראשונה — אנשים יחששו למסור מידע לעתונות, כך שרבים ממקורות המידע ייסתמו. השנייה — העיתונאי הופך בעצם למודיע־חינם בעל־כורחו, בשירות גורמי החקירה. אלה אפילו לא יצטרכו להתאמץ בחקירות מסובכות. יש אירוע בשטחים? יש אונס ברמת־אביב, או שוד באשדוד? לא כדאי לשלוח בבהילות צלמים וחוקרים. מספיק לבוא בניחותא ולהחרים את החומר העיתונאי מהצלמים והכתבים במקום. הרי ידוע שאלה מגיעים ראשונים וחוקרים כל פרט: אין לך דבר מהיר מעיתונאי האץ למקום האירוע בתקווה להשיג "סקופ" ולהקדים את המתחרים. גורם הזמן, במקרה של החרמות, הוא פגיעה נוספת בעיתונאים: צלם או כתב המסקר אירוע הקשור בעבירה חמורה, חייב להגיע עם המידע לפני סגירת מהדורות החדשות הקרובה, או גליון העיתון של מחר. גם אם החומר המוחרם יוחזר, אחרי חודשים, שבועות, ימים, ואפילו שעות אחרות — שוב אין בו תועלת רבה לבעליו.

היו כבר מקרים רבים בעבר בהם הוחרם חומר עיתונאי: מספיק אם נזכיר את סרטי הצילום של הצלם אנדרי ברוטמן והחומר העיתונאי של דוד איש־שלום, שהוחרמו אחרי שהשניים חזרו ממפגשים בין ישראלים לבין נציגי אש"ף בחו"ל.

החלטתו של השופט ברק תחזק מגמה זו, ומעתה, עיתונאי שירצה לחמוק מהחרמות, יצטרך לנקוט באמצעי זהירות: לצלם פרט, ומייד להבריחו על־ידי אחרים מזירת האירוע, להימנע מרישומים בכתב ולדאוג שמסמכים וחומר רגיש אחר לא יוחזקו בביתו או במערכת.

השופט ברק טוען שאין צורך לקבוע את גבולות חופש העיתונות מזה — ואת גבולות האינטרס הציבורי לגילוי פשע — מזה. זוהי טעות קשה. עיתונאי החוקר עבירות חמורות — ומטבע הדברים עבירות כאלה הן במוקד התעניינותה של העיתונות — זקוק לחיסיון על מקורות המידע שלו, לא פחות מרופא, עורך־דין כומר או רב.

אסור שעיתונאי יפעל בחרדה מתמדת שמא מתקרב אליו חייל או שוטר העומד להחרים את החומר העיתונאי שברשותו. אסור שישב ליד המכתבה בתחושה שמתחת לחלונו מחנים את המשאית של אלה שבאו להחרים את הארכיון שלו.

במדינה נורמלית, קביעה משפטית שמותר להחרים חומר עיתונאי היתה מעלה על בריקדות את ציבור העיתונאים ואת כל אלה שחופש העיתונות וזכות הציבור לדעת חשובים להם. לא בטוח שזה מה שיקרה אצלנו: הרבה נורמות הקשורות בחופש העיתונות התמוטטו מאז פרוץ האינתיפאדה, יחד עם הרבה ערכים אחרים המאפיינים מדינת חוק דמוקרטית.

ציבור העיתונאים בישראל בלע הרבה צפרדעים בשמונת החודשים האחרונים. בלע — ושתק?

● עודד ליפשיץ

השופט ברק. נתן ידו לפגיעה בחופש העיתונות

ההיסטוריה צעירה תמיד

מיכאל הרסגור

רצח על שפת האגם

לפני 90 שנה בדיוק, בקיץ של 1898, נרצחה על שפת אגם בז'נבה אשר בשווייצריה, אליזבת, קיסרית אוסטריה־הונגריה. היא חזרה מביקור אצל ידידה שלא הסתירה את יהדותה. אשה מוזרה היתה אליזבת זאת, שמאסה בחיי החצר, קראה את הומרוס ביוונית עתיקה, והיתה מאוהבת בשירתו של היהודי היינריך היינה, ומשוררת בעצמה. אולם השאלה בקשר להירצחה שעדיין עשויה לעניין אותנו היום היא זאת: מה רצה להשיג האיטלקי הצעיר לוקיני כאשר תקע בה פיגיון? זאת שאלה נכבדה, כמו השאלה הבאה: מה רצה להשיג האטלקי הצעיר קאזריו כאשר רצח את נשיא צרפת קארנו ב־1894? התשובה לשתי שאלות אלה דומה לתשובה השלישית: מה רצה האיטלקי הצעיר בריסצ'י, כאשר רצח את מלך איטליה אומברטו הי"1 ב־1900?

טרוריסטים אלה סברו שברגע בו יתבוסס השליט — או אשת השליט — בדמם, ירהיבו עוז ההמונים המדוכאים ויתקוממו נגד רודניהם. האמת היא שהתנועה הסוציאליסטית, או האנרכיסטית (הרוסים הצעירים אשר רצחו את הצאר אלכסנדר הי"2 בשנת 1881 היו גם אלה וגם אלה) לא הרוויחה דבר מן הטרוריזם. כי טרוריזם אינו עוזר. האם הטרוריסטים היהודים אשר קטעו את רגליהם של ראשי העיר הפלסטיניים מנעו את פרוץ האינתיפאדה? האם הירצחו של אמיל גרינצווייג שם קץ לכמיהה לשלום בישראל? האם הירצחו של ראש העיר של שכם קירב את פתרון הבעיה הפלסטינית? האם הירצחו של ראש ממשלת איטליה לשעבר, אלדו מורו, על ידי הבריגדות האדומות ביוני 1978 הביא להתמוטטות הקפיטליזם בארץ זאת ולניצחון ההמונים "האדומים"? הטרוריסטים הם עצלנים אינטלקטואליים רצחניים.

הטרור אינו מועיל. על מוסר אין מה לדבר. הטרור לא הוסיף תהילה להיסטוריה הערבית. הוא פרי של מחשבה פרימיטיבית, של גישה מפגרת וברוטאלית לבעיות פוליטיות, של אהבת תיאטרון האבסורד, של נטיות סאדיסטיות, של תסביכי נחיתות. הצבא האירי הרפובליקאי (IRA) יודע שהרוב הפרוטסטנטי בצפון־אירלנד לא יוותר על זיקתו לממלכה המאוחדת, ושבעצם כל מעשי הרצח שלו הם לשווא. אבל יותר מדי אינטרסים, יותר מדי דולרים של יוצאי אירלנד בארה"ב, יותר מדי ויסקי, יותר מדי שאפתנות, יותר מדי מנהיגים ציניים המנצלים את תמימות נאמניהם מעורבים בקיומו של IRA. עוד לא נשכח שבראשית שנות ה־80 נתנו מנהיגים אלה לסידרה שלמה של אנשי IRA, אסירים בכלא הבריטי, למות בשרשרת בשביתות־רעב לראווה. היום המתים הללו הם קדושים מעונים, והמנהיגים בריאים ושלמים, תודה רבה. עוד כוס בירה?

אולם מה שקורה בשטחים אינו טרור. זהו מרד עממי נגד מדיניות הליכוד אשר אינה משאירה הבהוב אחד של אור בסוף המנהרה שלתוכה היא רוצה להכניס לנצח־נצחים את העם הפלסטיני. כי טרור והתקוממות עממית הם שני דברים שונים. הטרור אינו תורם לפתרון הבעיות. התקוממות עממית — כן.

אליזבת הקיסרית. מדוע ננעץ בה פגיון?

גלים קצרים

נשים, נשים

חייקה גרוסמן. ייצוג נשי המתקרב לרצוי

ליברלים שותת־ידם, כהגדרה האמריקאית ליפי־נפש, ביקשו להחביא פניהם מחמת הבושה ברשימת "חרות": אף לא אשה אחת לרפואה או לקישוט. כנגד העובדה המחפירה הזאת — כאילו היא המחפירה באמת בתוצאות הקאונטרייקלאב ההרצלייני — הביאו את רשימת ה"עבודה". הנה, ארבע נשים לפחות. לא שזה מייצג או נאה, אמרו, אבל לפחות...

ואנו נבקש לומר כי אפילו היה מרכז ה"עבודה" מקבל את המלצת אגף החברות ובוחרת בכל המומלצות־הנשים, קרי: אתה מנחש את כל השש, גם אז היה זה על הגבול בין לעג לרש לבין שמחת עניים. מה פירוש ארבע או שש שנים ברשימה שהריאלי בה נחשב למיקום בין ה־40 לבין ה־45? ביזיון וקצף. אך מפלגת העבודה, כפי שהבהיר הליכוד, היא דוגמא טובה, יחסית.

ומי שיבקש להגיע אל חקר האמת נאמר לו כי אמירה סרטני וחייקה גרוסמן במפ"ם — זה ייצוג נשי המתקרב לרצוי. גאולה כהן בסיעת התחיה, הקטנה ממפ"ם, מהווה ייצוג נשי הולם ועמדה נאה בהנהגה. כך גם אורה נמיר, שושנה ארבלי, נאוה ארד וערנה סולודר ב"עבודה". על המפה הן מופיעות בכבוד ובמקום מרשים. גם עבודתן הציבורית והפרלמנטרית ראויה לשבחים. רק מה? מעט מדי, מאוחר מדי.

הייצוג הנשי או העדתי או המיגזרי — אומר חנוך סמית — לא ישפיע על ההצבעה. והוא צודק גם בהיבט על תוצאות העבר. הבושה היא מקיר אל קיר: מחצית מקהל הבוחרים הן נשים, ולפיכך ראוי שייצוגן בכנסת יתקרב לפלח הזה. ואם לא בכנסת כולה, אזי, לפחות בסיעות החורטות שוויון על דגלן: ה"עבודה", מפ"ם, רץ, המרכז, רק"ח והמתקדמת. רק מה? לא מניה ולא מקצתיה, גם בכנסת הבאה. לאן נוליך את החרפה בתום הקדנציה הבאה?

לפני חמש שנים הופיע הספר המצוין "נשים במילכוד", המתאר את המצב האומלל של נשים בחברה ובחיי הציבור בישראל. את אחד המאמרים הטובים בספר סיכמה יהודית בובר־אגסי כך: בעוד שברוב ארצות המערב מתחזקת השאיפה לשוויון מלא... הרי בישראל עדיין לא התקבל אידיאל שוויון הנשים ע"י תנועה ציבורית רחבה." כך לפני חמש שנים. תוכנית החומש הפוליטית נפתחת אצלנו כשעוד ארבע שנים לא תהיינה נשים במערכות השלטון, ואף לא בקרב הגורמים הפוליטיים השואפים לשלום ולשוויון עם ערביי הארץ וערביי השטחים. נשים כמו שאמרנו — יופי

● נתן רענן

עם סגולה

בלונים

"אל הנגב" בכדור פורח

גולת הכותרת של אירועי "אל הנגב" היתה תחרות כדורים פורחים. ותיקי המדבר, שהביטו בהשתאות על המיתקן המתעופף שהובא אלינו מארצות הים הציעו לשוות לאירוע החשוב הזה גוון מקומי. למשל, להחליף את השם למשהו ממקורותינו. שהרי אין הדבר המוזר הזה כדור פורח, אלא מיכל מתקפל הפתוח בקצהו. אבות־אבותינו בנגב קראו לזה נאד.

הנאדות הצבעוניים שהביאו מארגני האירוע, ניזונים מאוויר חם, מתנפחים, מתנתקים ממקור חיותם ועפים עם הרוח. הבחירה בכדור פורח כביטוי סמלי לחגיגות "אל הנגב" לא היתה מקרית. יש מי שראה בהם את ההבטחות לנגב בכדור פורח. או אולי הנגב כמשל לנאד נפוח מאוויר מחומם, שנועד לשחרר את הלחץ בבטנם של מחלקי ההבטחות מתל־אביב ירושלים.

לחם ושעשועים

מי שחשב שאפשר לפתור עניין ב"לחם ושעשועים" טעה. כשבוע בו הודיעה כור על סגירת מפעל "חסין אש" בבאר־שבע אנשים חיפשו עבודה. לא עבודה בעיניים. גופים ציבוריים הפיצו כרוז במחאה על מה שקורה. הציבור לא התבקש לחתום על הכרוז אבל היו אנשים שחתמו ברגליים והעדיפו את האין"ים ואין־בריכה בבית על פני השתתפות בפסטיבל של כדורים פורחים באוויר.

בנג'ילה

את אירועי "אל הנגב" ריכזו בנג'ילה ממגן. במוצאי שבת, על המדרכה ברביבים, בתום עצרת ההתיישבות, הוא מונה הישגים: 50,000 הגיעו לפנות בוקר לערה לראות כדורים פורחים, 30,000 שלא היו מימיהם בנגב באו למופעי רוק בפארק אשכול, 6000 היו באנדרטה של חטיבת הנגב. ועוד אלפים פה ואלפים שם. הישגים עם קבלות. תראה, הוא אומר בלהט ומחזיק בחולצתי, הבאנו אנשים למדבר, הראינו להם מה שיש ומה שיש עוד לעשות. זה משהו. ואני, שכבר כתבתי את הטור הזה, שולף את העט ומוחק את הקטע שכותרת המשנה שלו היתה "אל הנגב, חול בעיניים", כבוד למי שעשה.

● זאב צחור

שיר עם חותם

לִנְקֹם בָּהֶם

על מה שהם עשו לי ולכם
עלינו לקום נגדם ולהילחם
כאן ובכל עת ובכל מקום
נקמה נוראה, בהם לנקום.

לכתוב שירים ולחנים לנגן
בפסלי אבן ליצור חומת מגן
בזעקות ובלחשים עטים לכתת
ובזעם אצבעות ופי לסתת.

להשקותם סם מרורים מדבר
נביאים ומקוננות יונים בכבר
בעקשות של תקות התועה ממדבר

ללכת במרבה שדה, פתגים מרקם
ואם יפו בינינו מי, הנופל יוקם
לנקום עד מות, עד מות הנקם.

● אלי נצר

אקטואליה

עִבְרִית חֲדָשָׁה

עַל רְחוֹבוֹת יַלְדוּתִי
נָסְקוּ כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה הָעִבְרִית
רְכוּבוֹת זוֹהֲרוֹת
עַל קַרְנֵי שֶׁמֶשׁ שַׁחֲרִית
מִתּוֹכָן תָּפְנוּ מְלֹא חָפְנַיִם
מִלּוֹת חַיִּים.

עַל רְחוֹבוֹת יַלְדוּת יְלָדַי
רַק נִמְרְטָה נוֹצָה רִאשׁוֹנָה
מִכַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה הָעִבְרִית.
בְּחָרוּתָם כְּבָר הַנֵּצָה
נִצָּנֵי בַּגְרוּת רִאשׁוֹנָה
תַּחַת כָּנָף מְרוּטָה
וּבַגְרוּתָם הִבְשִׁילָה
תַּחַת כָּנָף שְׁבוּרַת לֵב.

הַיּוֹם —
מֵרְחוֹבוֹת יַלְדוּת נְכָדַי
נֶאֱסֶפֶת נִכְלֶמֶת הַשְּׁכִינָה הָעִבְרִית
אֶל תּוֹךְ לֹעַ שֶׁמֶשׁ עַרְבִית
עֲטוּפָה קוּרֵי עֲלָטָה שֶׁל עִבְרִית חֲדָשָׁה:
טְרַנְסְפֶּר — — —
מַנְיָאקִים — — —
עֲרָבִים בְּנֵי זוֹנוֹת — — —
אֵלוֹת — — —
כַּדּוּרֵי גּוּמִי — — —
גָּז — — — גָּז — — — גָּז — — —

איתן קלינסקי

„קומונות הבחירות" חוזרות!!!

כחלק מהתארגנות מפ"ם והקבה"א לבחירות, אנו מקימים „קומונות בחירות" לצעירי הקבה"א, קומונות אשר תחל פעולתן מאמצע אוגוסט
ע ד ת ו ם ה ב ח י ר ו ת.
כמו לפני 4 שנים כך גם השנה!

חצניקים וחצניקיות!!
מעוניינים!?!?!!

ניתן להתקשר עוד היום (גם מחר ומחרתיים) לטלפונים:
03-266245, 03-210504
ולבקש את:
שמואל ב.ג., אילן ר., יהודה מ., חמי

מפ"ם —
כל התקווה הטובה!!!

הלו... חותם

בעשירייה הראשונה

אל גבי בשן

בתחילת כתבה שפירסמת (חותם מס 26, 24.6) על שני הנציגים שנבחרו לרשימת המערך לכנסת, החברים גדליה גל וחגי מרום, התייחסת למועמדים הקודמים של תנועת המושבים. קבעת שלתנועת המושבים לא היה נציג בכנסת ובוועדותיה.

צר לי מאוד שלא טרחת לבדוק את עבודתי בכנסת ובוועדותיה בתחומים השונים. אמנם לא רצתי אחרי התקשורת שכן הפעילות לא נמדדת בעיני באור זרקורי התקשורת. במשך למעלה משלוש שנים עשיתי רבות למען ההתיישבות החקלאית ובתחומים של שינויים בחקיקה ובטיפול במשבר החקלאות. העשייה בכנסת נמדדת, לדעתי, בהתייחסות לנושאים השונים ע"י הופעה במליאה הגשת שאילתות ובהעלאת הצעות לסדר.

אם היית מטריח עצמך לרישום המחשב בכנסת היית נוכח שאני נמצא בעשירייה הראשונה בסיעת המערך, ובמנה על אותם חברי כנסת פעילים מטעם הסיעה.

מן הראוי שכבתב הנאמן למקצוע שמטרתו היא ליידע את הציבור שתהיה האינפורמציה שהוא מוסר הוגנת ומדויקת במידה רבה יותר, אשר להערכת חברי המושבים את פעילותי, עובדה היא שנבחרתי למקום השלישי במחוז וחבר שקיבל את רוב הקולות לא זכה לאמון מרכז המפלגה. רבים מחברי המרכז השמיעו באוזני נציגי המושבים במרכז שהיו מצביעים עבורי לו הייתי אני מועמד של המושבים.

ככתב לא יזיק לך שתודה בטעות וגם תתנצל על קביעתך הלא אובייקטיבית, על מנת למנוע ממך טרחה אני מצרף כזה שתי חוברות המסקרות חלק מפעילותי בשנתיים האחרונות.

ח"כ אפרים שלום
ירושלים

תגובת גבי בשן:

אני מודה שלא טרחתי לבדוק את פעילותו המסועפת של ח"כ הנכבד, כפי שהיא משתקפת בחוברות המהודרות שצורפו למכתבו, זאת מכיוון שלא היתה בכתבה כל התייחסות לפעילותו אלא לאלמוניותו, עובדה שאת הכותב אינו מוצא לנכון להכחיש. בשום מקום בכתבה לא נאמר, כפי שטוען הכותב, שלא היה לתנועת המושבים ייצוג בכנסת.

באשר לתוצאות ההצבעה במרכז המפלגה, אולי כדאי שנתחיל להתייחס לעובדות ולא לספקולציות.

[illegible]

לא נטשו את הקיבוץ

מי את ורד לוי? מי שמך לבקר את הקיבוץ שבאת להתארח בו ולראות חזרה של יהונתן גפן באולם התרבות של הקיבוץ? (חותם מס 28, 8.7).

ובכן הגעת בשעה 16.00 אל הקיבוץ שנראה כאילו כל יושביו נטשוהו. הגעת כמובן במכונית עם מיזוג אוויר מעולה. אולי עלה בדעתך שבכל זאת המקום לא נטוש על־ידי חבריו החיים בו עשרות בשנים, אולי חלק עדיין בעבודה בשדה ובמפעל להרוויח קצת כדי שיוכלו לשלם את חלקם עבור המכונית הממוזגת שנמצאת ברשותך מטעם העיתון עליו הם מנויים, ובזכותם הוא מתקיים? ואולי באמת נחים הם לאחר שעבדו כל היום עבודה פיזית מפרכת ללא מיזוג אוויר (להם הרי לא מגיע, הם לא עיתונאים רק פועלים). וגם אולי אותו ותיק המרוקסבר היה בדרכו הביתה לאחר יום עבודה? (עלייך לדעת שכאן גם ותיקים בני 75 עדיין עובדים ומועילים לחברה).

ובאשר למיזוג האוויר באולם. נכון, אין לנו כסף למיזוג־אוויר באולם לחוד ובחדר־האוכל לחוד (אוי לאותה בושה). לכן אנו משתמשים בו לסירוגין בשני המקומות. כמובן עדיף בעינינו שבשעות הארוחות המיזוג יהיה בחדר־האוכל ולא באולם. ככל־זאת מדובר על כמה מאות אנשים לעומת המספר המרבי של 10. את הארוחות מכינות לא „גברות" אלא חברי הקיבוץ שבחלקם עושים זאת בתורנות לאחר גמר יום עבודתם הרגיל. אולי גם כזה יש פגם? אגב, הארוחה היא גם לאמנים האורחים. כמוך. (אני מקווה שלפחות מזה נהנית).

ועניין הסרט. כל האמנים שבאים להתארח אצלנו יודעים בדיוק כל פרט גם בקשר לזמנים בהם האולם תפוס. באם הברים מסוימים לא נראים להם הם מוותרים על קום החזרות אצלנו.

ובאשר למופע עצמו. יש בו לפחות דבר אחד טוב בעיני כולם, וזה השחקנית המוכשרת גני טמיר. יש גם דברים נוספים טובים, אבל מעט מאוד. אינני מבקר תיאטרון אלא אדם רגיל מן הקהל. אגב, ברצוני לציין שדעותי שמאליות בהחלט לא פחות מאלו של יהונתן גפן, אולם קשה היה לי לשמוע את השקרים והסילופים של יהונתן גפן. האם הנוער שלנו הוא „מגש הזבל" עליו ניתנה לכם מדינת החזירים"? אם יהונתן גפן מזהה את עצמו עם כינוי זה — זכותו, בכל זאת רוב העם הזה רוצה בשלום. אולי אפילו מזדהה עם כוונתו הכללית של הכותב. המסר לנוער הוא פשוט: אם אינכם רוצים להיות כאלה תסעו למקום אחר. תמהני האם זו כוונת הכותב. ואם הקטע „איך התחילו המהומות" הוא אמת? האם הבית פוצץ לפני מעשה הפשע או אחריו? נכון, אני מתנגד לפיצוץ בתים, כי מעשה הפשע הוא של היחיד ולא של המשפחה כולה.

לא ארחיב יותר את הדיבור על־כך אלא אמליץ לכל מי ששואל לדעתי: אל תלכו לראות מופע מאוס זה.

אריה ברנע
תמר

ורד לוי לאריה ברנע

[illegible]

שמואל בונים

ביקור

ביקור בברה"מ (ב)

גלסנוסט על כל לשון. (גלסנוסט – להשמיע, להביע בגלוי, להודיע ברבים). הגלסנוסט פתח חלונות והאזרחים ממהרים למלא את הריאות באוויר צח. אתה חש בכך על כל צעד ושעל. בשיחות עם אנשים, בעיתונים, בתיאטרון, בחנויות הספרים, בקולנוע. מפנה חד, ויש אומרים – מהפכה.

דוגמאות? בבקשה: לאחר הצגת יחיד של השחקן הנפלא חזנוב, הוא אומר לי: „לפני שנה וחצי לא יכולתי להעלות על הדעת שהמחזה הזה יוצג על הבמה". בתיאטרון על שם גורקי במוסקבה מציגים מחזה של בולגקוב. בירחון הספרותי „נובי מיר" מפרסמים את „דוקטור זיבגו" של פסטרנק. סרטון דוקומנטרי בקולנוע: יבול דגים רב באי סכלין מובא אל בית־החרושת לשימורים. אבל כאן מקרצפות נשים את הדגים בשיטה מיושנת מלפני 50 שנה. התוצאה: מחסור בשימורים בחנויות. מנהל בית־החרושת מצטדק ומאשים את אלה שמעליו.

אתה לומד על הלך הרוח מתוך מכתבים למערכת (בחתימת שם הכותב!). שלושה עובדים במכון מטלורגי בעיר זדנוב כותבים: „במה חטאה עירנו שהיא נקראת על שם זדנוב? האיש שניהל חיסול המוני של חפים מפשע, שחנק כל ניצוץ של תרבות, האידיאולוג של סטליניזם..." והם דורשים להחזיר לעיר את שמה הקודם – מריופול. במכתב אחר מזהיר הכותב מפני פעילים בעמודות מפתח במפלגה המוכנים לתת יד רק לפרסטרויקה חלקית, גלסנוסט חלקי, לצדק חלקי. „... בשעה שכל ההחלטות, החל מקביעת תקציבים ועד לגיזום עצים בשדרה, נתונות בידי מוסדות המפלגה, יש להניח שבועידה (המכתב הוא מ־24 ליוני, ערב הוועידה) ינסו חוגים אלה להכשיל כל החלטה אשר תגזול את זכויות היתר שבידיהם..." אחר שואל: „איך זה שלא נכתב בעיתונים דבר נגד גורבצ'וב?"

במכתב אחר: „... עלינו לזכור איזו ירושה אנו נושאים על גבנו, כדי שלא ניסחף בתקוות לשינויים מהירים ובקלות. לשם כך יש לשנות מן היסוד את המבנה החברתי־פוליטי". ואחר: „...חינכו אותנו להיכנע בפני המנהיג, לאמונה בגאוניותו, לימדו אותנו להלשין, לחשוף את ,אויבי העם'... תחילת תקופת חרושצ'וב הבטיחה רבות, אך דבר לא קרה. בימי ברז'נייב שוב חדלנו לעבוד, למדנו לקחת יותר ולעשית פחות, לסגוד, להתרפס, לשקר. האם הפרסטרויקה תוכל לשנות כל זאת?!"

כותבים בגילוי־לב ועל הכל – על חופש הוויכוח, על פלורליזם, על רכוש פרטי, על כבוד הפרט. בתכנית טלוויזיה עונים עיתונאים לשאלות: „למה פורסם בעיתונים כל כך מעט מדברי הנשיא רייגן בפגישת הפיסגה?" העיתונאי: „א', מספר העמודים בעיתונים היומיים קטן (מחסור בנייר), ב', גם אנחנו העיתונאים עדיין לומדים ומתרגלים לגלסנוסט".

לשאלה על סילוקו של חרושצ'וב ועל כך שלא נקבר בחומת הקרמלין, עונה העיתונאי בחיוך הטומן אמת מרה: „אותו יום שבו חרושצ'וב סולק היה היום המאושר בחייו. הוא נוכח לדעת שפעלו נשא פרי – בזמנים קודמים לא היה יוצא בפחות מהוצאה להורג".

הסופר דוידוב נשאל בראיון בטלוויזיה אם הוא מאמין שסיפרו על תקופת סטלין „תשפוט ההיסטוריה" יותר לפירסום גם בברה"מ. תשובתו: „כשאראה את הכתבה הזאת מוקרנת, אני אתחיל להאמין".

האווירה הכללית היא שאין עוד דרך חזרה ובעקבות הגלסנוסט תבוא הפרסטרויקה, ושינויים במבנה הכלכלי והפוליטי, ומכך, ואולי זה העיקר, עלייה ברמת החיים.

כס המשפט

בריחה

חצי יובל שנים הם נשואים. מזה שנתיים הם נמצאים בהליכי גירושין. היום הם יושבים בבית המשפט, לדיון בתביעה לתשלום דמי מזונות, שהיא הגישה נגדו. הוא יושב בקצה הימני של הספסל הראשון, היא נרחקה לקצה השמאלי של הספסל השני. לא מדברים זה אל זו, לא מסתכלים זה על זו. רק פעם־פעמיים, הוא זורק אחורה מבט מהיר, מודד אותה בעיניו וחוזר ומסתכל נכחו. הם בשנות החמישים של חייהם. הוא חסון, שזוף, שערו מאפיר ומצחו גבוה. שקיות כבדות מתחת לעיניו. היא מליאת גוף, בגדי הטריקו המרושלים שעליה מבליטים את קפלי השומן שלה. תווי פניה רופסים וקמוטים. שפתיה צבועות בצבע ארום כדם, שהונח ברישול, ציפורני ידיה ובהונותיה צבועים באותו צבע קלוף ומוזנח. סנדליה, שהיו פעם מהודרים, מעשה מקלעת ומשובצים באבנים צבעוניות, משורטטים. לעיניה משקפי־שמש עם מסגרות גדולות, כמו אופנתיות.

הסיפור שלהם הולך ונפרש בפני השופט. עורכי־הדין מספרים, ובני־הזוג מקשיבים. היא מחייכת חיוך של עלבון ומבוכה מאחורי משקפי־השמש הגדולים, הוא מסתכל קדימה, לשום־מקום. בנם הבכור בן 23, בתם הזילת בת 18 ובנם הצעיר בן 13. האב חייב במזונותיו של הקטין, ובשמו הגישה האשה את התביעה. פרקליטה טוען שלבעל הכנסה של 1500 שקלים לחודש מהשכרת חנות שבבעלותו, ועוד 2000 שקלים מעבודתו בסטקייה. פרקליטו של הבעל אומר שהוא אינו עובד, ועל הכנסתו מסתכמת בדמי השכירות שהוא מקבל מהחנות.

באיכות האשה מצטט באופן מלומד מהמקורות: אם הבעל איננו עובד, „ישכיר את עצמו לעבד" וישתכר די הצורך כדי לשלם את דמי המזונות שהוא חייב בהם. הוא מוסיף וטוען, כי אשמת הגבר, האשה אינה עובדת עכשיו כשהיא עבדה כמטפלת של ילד, הוא היה מופיע במקום העבודה ומטריד אותה. הורי הילד פיטרו אותה מהעבודה בשל כך. סיום הפרקליט את דבריו, התבונן לאחור אל מרשתו כדי לראות אם היא מעריכה את הדברים שאמר בשמה. נענע בראשו לאות שהוא, על כל פנים, מרוצה — וישב.

הגיע תורו של פרקליט הבעל לטעון. הוא מספר, שהבעל אינו עובד מפני שנפצע קשה בתאונת דרכים, ואין הוא מסוגל לעבוד. יש בידיו מסמכים להוכחת דבריו, אם יהיה צורך בכך. כל הכנסתו של הבעל באה מהשכרת החנות, שם עבד בה. מאז נפצע אין הוא יכול לעבוד יותר בחנות ולכן הוא משכיר אותה. אין הפרקליט מספר מהי נכונתו של הבעל.

הבעל מתגורר בבית, מספר הפרקליט, והוא מכסה את כל הוצאותיו ומשלם את חשבונות המים, החשמל והמיסים. יותר מזה, הפרקליט שולף מכיסו פתקאות נייר ארוכות, תלושות מתוך מחברת, ועליהן רשימות יומיומיות של קניית מצרכים במכולת. הפתקים כתובים בכתב ידה של האשה, והם כל צרכי הבית. הבעל קונה הכל, והוא מוכן להמשיך ולקנות. אבל כסף הוא אינו מוכן לתת לידיה. למה? מדוע הוא מתעקש על כך?

הפרקליט מגלה את סודה וחרפתה של המשפחה: האישה היא קלפנית מושבעת. כל המריבות בין בני־הזוג התחילו כאשר הבעל החל לנעול את הדלת בפניה ולא איפשר לה להיכנס הביתה לאחר שסיימה את משחקי הקלפים שלה, בשעות הבוקר המוקדמות. היא גם מזניחה את הבן ואינה מטפלת בו כלל. כל היום היא ישנה, וכל כסף שמגיע לידיה, היא חוטפת ומסתירה, ולאחר מכן הכסף נעלם בסיבוב המשחקים הבא.

הבעל מאזין לסיפור כשראשו שחוח. פתאום הוא קם, לוחש משהו באוזנו של הפרקליט, וחוזר למקומו. הפרקליט אומר לשופטת: „אני שומע שמזה חודש האשה כבר לא משחקת קלפים. אם זה יימשך כך, הכל יהיה בסדר. מרשי ירצה שלום בית. זה כל מה שהוא רוצה."

פתאום, עיניו של הגבר החסון מתמלאות דמעות, שהוא מנסה להסתיר, לשווא. הוא מנגב את העיניים בגב ידו, אך הדמעות מטפטפות על פניו. הוא קם ויוצא מהחדר בפסיעות גדולות, ובדרך עוד מעיף מבט על האשה, מבט רך. בפרוזדור בית המשפט הוא מתרוצץ אנה ואנה, מדליק סיגריות ומשליך אותן. מייחל שהאישה הזאת שבפנים שנמלטה מפני החיים עם בעל נכה — אל משחקי הקלפים, תחזור לחיקו.

● **חנה איש־הורביץ**

הירשת וגם התכחשת?

מוחמד מכר לישראל מכונית. מכיוון שלישראל לא היה מספיק כסף, הסכים מוחמד לקבל לידיו, כפיקדון זמני, את אופניו הישנות של ישראל, והדבר אף נחתם והוסכם ביניהם בחוזה, באמצעות עורכי דין. לא חלפו אלא ימים ספורים וישראל פנה אל בית המשפט בטענה כי מוחמד גנב את אופניו. בית הדין קיבל את טענתו, פסק שהחוזה אינו תקף, וכי על מוחמד להחזיר לישראל את האופניים. בית המשפט כלל לא התייחס לעובדה כי ברשותו של ישראל נשארה גם מכוניתו של מוחמד. כעת יש לישראל מכונית ואופניים, ובית המשפט הציע למוחמד (מחוץ לפרוטוקול, כמובן), לקנות לעצמו סקטים.

סיפור מוזר? גזל בחסות החוק? ביחסי מסחר רגילים יש להניח שישראל היה נזרק על־ידי השופט ממדרגות בית המשפט, וגם היה מחויב בהוצאות משפט ושכר טרחת עורך דינו של מוחמד. לא כן הדבר כשמדובר במערכת היחסים שבין מדינת ישראל לבין תושביה הבדואים.

תחילת הסיפור בחוזה השלום עם מצרים. מדינת ישראל החליטה להפקיע אדמות בנגב לצורך בניית שדות תעופה באזור תל־מלחתה. על חלק מאדמות אלה ישבו בדואים. הכנסת חוקקה ב־1980 חוק שנקרא „חוק רכישת מקרקעין בנגב (חוזה השלום עם מצרים), הידוע בשמו „חוק השלום". לצורך פינוי הבדואים הוקם גוף שנקרא מינהל הביצוע, שהוסמך בחוק לנהל משא ומתן עם הבדואים כדי לפצותם על אובדן אדמותיהן ולמצוא להם מקומות מגורים אלטרנטיביים. סעיף מיוחד בחוק הסמיך את מינהל הביצוע לשאת ולתת עם הבדואים על תנאי הפינוי „ולהתקשר אתם בכל הסכם הדרוש לביצוע חוק זה".

בני משפחת אבו־כוש ישבו על אדמותיהם בנגב מאות שנים. מכיוון שחלק מאדמות אלה הופקע במסגרת „חוק השלום", נחתם באוקטובר 83 ההסכם ביניהם לבין המינהל, ולפיו היה אמור המינהל לרכוש עבור משפחת אבו־כוש, כחלק מן הפיצוי המוסכם, מגרשים לבנייה בערוער. המגרשים המובטחים היו בעת החתימה בבעלות בדואי אחר, אבל מינהל הביצוע הבטיח לרוכשם, והם אף סומנו במפות שצורפו לחוזה. כלומר — המינהל הציע אדמות שלא היו כלל בבעלותו, מעין מכירה ב„שורט". בינתיים, עד שיסיים המינהל את המשא ומתן עם בעלי המגרשים בערוער, אושרה לבני אבו־כוש בניית מגורים זמניים על אדמות אחרות שבבעלותם בתל מלחתה, והמינהל אף סיפק להם קרשים ופחונים לצורך הבנייה. המשפחה הקימה במקום כ־10 פחונים וצריפים ונכנסה לגור בהם במקום בבתים אותם פינו לאחר חתימת החוזה. סוכם שבמידה שהמינהל לא יוכל לעמוד בהבטחתו לרכוש את האדמות שהובטחו להם, הרי שיהיה רשאי להקצות להם מגרשים אחרים בערוער, בתיאום עם בני המשפחה. (סעיף 9 לחוזה). פרט לאדמות חלופיות דיבר החוזה על פיצויים, ועל כך שמינהל הביצוע ימליץ בפני הרשויות הנוגעות בדבר לתת למשפחה ארבעה רשיונות לנשק, רשיון למונית, והיתר לבניית בית אירוח על מגרש ציבורי.

אומר אילן שגיא, מנהל מינהל הביצוע: „אני לא מאושר מהחוזה הזה ויש לי בעיה מצפונית איתו, אבל קיבלתי אותו מן המוכן. אין לי ספק שהיום לא הייתי חותם על חוזה כזה. מי שחתם על החוזה בשם המינהל חרג מסמכויותיו והבטיח דברים שלא יכול היה לעמוד בהם."

מינהל הביצוע התקשר עם בעל הקרקע בערוער, שהסכים באופן עקרוני למכור את אדמותיו. המינהל הציע לו את הפיצוי שקיבלו הבדואים על פי „חוק השלום", אך הוא אמר שבמחיר כזה הוא אינו מוכן למכור את אדמותיו. המינהל לא היה מוכן לחרוג מהסכומים אותם שילמו לאלה שפונו על־פי חוק, וסירב להכיר בעובדה שמוכר מרצון אינו חייב למכור את אדמתו בתנאים המוכתבים על־ידי הקונה.

בשלב זה חזרו אנשי מינהל הביצוע אל בני משפחת אבו־כוש והציעו להם מגרשים אחרים בערוער. המגרשים הוצעו ללא התחשבות בבעיות בין־שבטיות בין הבדואים בנגב, ובני משפחת אבו־כוש דחו את ההצעה. הם הציעו, מצידם, מספר אלטרנטיבות נוספות, שנדחו על־ידי אנשי המינהל.

כאן פקעה סבלנותם של אנשי המינהל. לאחר שראו שאינם מסוגלים לעמוד בהתחייבויותיהם, הם יצאו מן התמונה, שאליה נכנס גורם חדש: הוועדה לתכנון ולבנייה. באוגוסט 85, כשנה לאחר גמר הבנייה, הגישה הוועדה כתבי אישום נגד בני משפחת אבו־כוש בגין בנייה בלתי חוקית. לטענת הוועדה ההסכם אינו חוקי ורק לוועדה הסמכות לתת היתרי בנייה. אם יש לנאשמים טענות — הרי שהכתובת היא מינהל הביצוע, אך אין בכך כדי לטהר את השרץ של בנייה בלתי חוקית. להערכת בני המשפחה הוגשה התביעה על מנת לאלצם לקבל את הפשרה שמציע מינהל הביצוע. התביעה בבאר־שבע מקפידה להגיש תביעות כאלה — בעיקר נגד בדואים — אצל שופט אחד בלבד, שופט השלום צבי סגל, שידוע בגישתו המחמירה לבנייה בלתי חוקית. השופט הנכבד חרג הפעם ממנהגו, ולמרות שחייב את בני אבו־כוש להרוס את המבנים, הרי שנתן להם ארכה של שנתיים לביצוע גזר הדין, וזאת תוך מתיחת ביקורת חריפה על מינהל הביצוע שחרג — לדעת השופט — מסמכותו.

בתוך זרועות התמנון

שוב צריך לשחזר את האבסורד: המדינה חתמה על חוזה, לקחה את חלקה, לא עמדה בהתחייבויותיה (גם בהתחייבויות להשגת רשיונות למיניהם) — ולאחר מכן מצאה את העון, החוצפה ועזות המצח להגיש תביעה. את הבדואים לא מעניינת — ובצדק — מחלוקת הרשויות על סמכויות. הם אינם מבינים בדקויות משפטיות, ועבורם כל הזרועות הן של אותו התמנון.

מסביר עורך־דין גדעון פנר, המייצג את בני המשפחה: „חוק השלום מסמיך את מינהל הביצוע לדאוג לשיכונם הזמני של המפונים. אי לכך היה על מינהל הביצוע לדאוג לרישוי נאות עבור המבנים הללו. הדבר משתקף גם בכתב האישום, שהומר מ„בנייה שלא כחוק", לבקשה להריסה. דהיינו — לא מאשימים אותם בבנייה בלתי חוקית, אלא במגורים במיבנים שלא נבנו כחוק".

אומר איברהים אבו־כוש: „בשלב זה עשינו מאמצים גדולים לקדם את המשא־ומתן עם המינהל, אך הם עמדו על הצעתם האחת ולא ניסו בשום שלב שהוא למצוא פתרון אמיתי לבעיה. הסברנו להם שיש שם משפחה שאנחנו לא יכולים לגור על ידה, אבל הם אומרים לנו שהיום כבר אין דברים כאלה."

במרץ 88, לאחר שהוועדה לתכנון ובנייה הגישה תביעה על אי־ביצוע צו הריסה, פנה עורך דינם לממונה על המחוז, שלום רנינו, ובפגישה אתו ביקש שינסה ללכת לקראת המשפחה ולדחות את התביעה לתקופה נוספת, עד שיימצא פתרון. הוא יצא מן הפגישה בתחושה שהדברים סוכמו ברוח זו, אך בדיון שהתקיים כעבור שלושה ימים בבית המשפט הוא הופתע כאשר ניתנה הסכמת התביעה לדחייה של חודש וחצי בלבד, כאשר ברור לכולם שבתקופה זו לא יוכל להימצא כל פתרון למשפחה.

כל אותה עת חיים בני משפחת אבו־כוש, כמאתיים נפש, מרביתם ילדים, בפחונים דלים בלב המדבר, שישה קילומטר מכביש באר־שבע — דימונה. במשך כל התקופה שהם גרים במקום לא ביקר אותם, לטענתם, אף נציג ממינהל הביצוע. את דרך הכורכר המובילה לשבט סללו בעצמם. מים הם מביאים במיכליות מערוער, מהלך שבעה־עשר קילומטר מן השבט. דואר הם מקבלים דרך השייח, שחי בערוער, כאשר הם נפגשים אתו, אחת לשבוע, בשוק בבאר־שבע. וואדי עמוק שחוצה את דרך הכורכר מפריד בינם לבין הכביש הראשי. בימי החורף זורמים מי השטפונות בוואדי ומונעים מאנשי השבט לצאת לעבודתם ומן הילדים להגיע לבית הספר בערוער. הם חיים בצמוד לגדר של שדה התעופה, שבו, במשך כל שעות היום, מחריד את האוויר רעש מטוסי הקרב הממריאים, שמחיר שעת טיסה שלהם יכול לפתור בעיה של עשר משפחות כאבו־כוש. הם אינם מפריעים לשלטונות צה"ל, ולמעשה אינם מפריעים לאיש. אין שום סיבה הגיונית שתסביר מדוע עליהם להרוס את הצריפים לפני שיימצא פתרון לבעיה שנוצרה על־ידי השלטונות.

שיכון זמני בבית־הסוהר

בני אבו־כוש אינם מנסים להצטייר כמסכנים: הם מתפרנסים יפה מחקלאות, חלקם עצמאיים, בעלי משאיות להובלה. „אנחנו לא רוצים דבר, פרט לאדמה" — אומר איברהים אבו־כוש.

אילן שגיא טוען שדוריק שושני, שהיה מנהל מינהל הביצוע בעת חתימת החוזה, היה נאיבי מדי כאשר חשב שיוכל לשכנע את הבדואים, הן את המוכר המיועד והן את בני משפחת אבו־כוש, להגיע להסדרים מרצונם הטוב. „טענות המשפחה לגבי השכנים המיועדים אינן אמינות. מדובר במשפחה שאנשי אבו־כוש מתחתנים איתה וחיים יחד בהרמוניה מלאה. מדובר פה בעקשנות לשמה. כעת אנו מציעים להם שטח מסוים, והם מתעקשים על מרחק של חמישים מטר, מכיוון שהם רוצים להיות על גבעה. אין פה שום בעיה של שכנים. הבעיה לגבי המגרשים שהם רוצים היא, שאין לגביהם תכנית מפורטת, למרות שהם נמצאים בתכנית המיתאר."

רודיק שושני, שהבדואים גומרים את ההלל על אופן טיפולו הסובלני וההגון בנושא, בטוח שאילו המשיך בתפקידו היה מצליח ליישר את ההדורים בין הצדדים. הוא מסכים עם אילן שגיא שהבעיה העיקרית כיום היא התעקשותם של הבדואים למילוי החוזה על־פי גירסתם, ולדעתו הם אינם מסוגלים להחליט בינם לבין עצמם מה בדיוק הם רוצים.

גם שגיא וגם שושני מתעלמים מן הסעיף המפורש בחוזה, האומר שמגרשים חליפיים יוקצו בתיאום עם בני המשפחה. סעיף זה נותן למעשה לבני המשפחה אופציה לעמוד על דעתם, עד שהמגרשים שיוקצו להם יהיו לשביעות רצונם המלאה. אין בחוזה כל סעיף שיחייב אותם לקבל את הצעות המינהל או לעמוד לבוררות כלשהי שתחייב את הצדדים.

בדיון האחרון, שהתקיים לפני חודש ימים, הבטיחו בני המשפחה שנוכחו בבית המשפט, בלית ברירה, להרוס את המבנים תוך חודש ימים, וזאת על מנת לבוא לבית המשפט — כדברי השופט סגל — „בידיים נקיות". פרקליטם התחייב בשמם לביצוע ההריסה, ובית המשפט נתן ארכה נוספת של חודש ימים. בדיון בבית המשפט התבטא השופט, שלא לפרוטוקול, בחריפות רבה, ואמר שאנשים שאינם מבצעים צווי הריסה אמורים להיות מוכנסים לכלא.

מספר איברהים אבו־כוש: „הוא אמר לנו שאם אנחנו גרים בלאו הכי במבנים כאלה עלובים, אז מה איכפת לנו להרוס אותם ולעבור לאוהלים?" כאשר חזרו לביתם נערך בשבט דיון סוער, בו הוחלט שלא לבצע את הצווים. אומר איברהים: „מה כבר יכול להיות? בבית הסוהר התנאים הרבה יותר טובים, והמדינה תבצע את מה שכתוב בחוק, לדאוג לשיכוננו הזמני. הם כל הזמן אומרים שלא כתוב איפה בדיוק אנחנו צריכים לגור. אז בית הסוהר זה מקום טוב כמו כל מקום אחר."

הגוף זקוק לנשמה

משפטנים שבדקו את התיק טענו שפרקליטם של התובעים טעה בשיקוליו, כאשר לא ניסה לנצל לפחות שלוש חלופות משפטיות נוספות להגנה, בנוסף לטיעוניו שהתמקדו בעיקר בצד המוסרי של הפרשה.

● ישנו כלל האומר שחוק ספציפי דוחה חוק כללי (lex specialis derogate lex generalis). כלומר – אם ישנה סתירה בין שני חוקים, הרי שהחוק המיוחד (במקרה זה – חוק השלום) עדיף על החוק הכללי (חוק התכנון והבנייה). חוק השלום מסמיך את מינהל הביצוע במפורש להתקשר „בכל הסכם הדרוש לביצוע חוק זה". כלומר – פינוי וריכוז הקרקעות לשדה התעופה.

● אדם לא יורשע על מעשה שעשה בסמכות וברשות, ואין אדם נושא באחריות פלילית בציות לצו של רשות מוסמכת.

● לא יורשע אדם באין כוונה פלילית. במקרה זה אין מחלוקת שלא היתה כוונה פלילית, והתושבים הוטעו על־ידי המדינה.

אותם משפטנים טוענים שגם אם פרשנויות אלה עשויות להיות שנויות במחלוקת, הרי שאין לדחותן על הסף, והצטברות טיעונים אלה עשויה להשפיע על הכרעת הדין.

השופט העליון, פרופסור אהרון ברק, בספרו על שיקול הדעת השיפוטי, כותב כי את הוראות החוק יש לקרוא ולהבין על רקע ערכיה של שיטת המשפט „אשר כוללים בין השאר עקרונות כמו שוויון, צדק ומוסר". השופט אמור להתעמק בהוראת החוק עליה מבוסס כתב האישום, ולזהות את רוח החוק כפי שהיא עולה מתוך גוף הדברים.

אומר השופט **מנחם אלון** בפסק דין: „אין מערכת משפטית יכולה להתפרנס מגופו של הדין בלבד. גופה של מערכת המשפט זקוק הוא לנשמה, ויש שאף לנשמה יתירה. נשמה זו תימצא למערכת המשפט בדמותן ובצלמן של נורמות ערכיות שונות". קשה לתאר התעלמות בוטה יותר של בית המשפט מרוחו של החוק, מנורמות ערכיות ומעקרונות של צדק ומוסר.

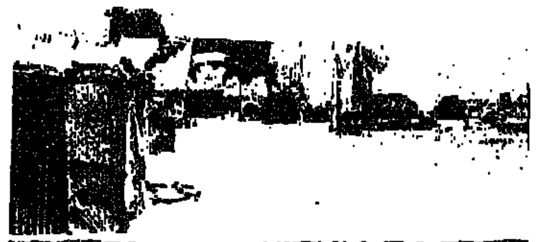

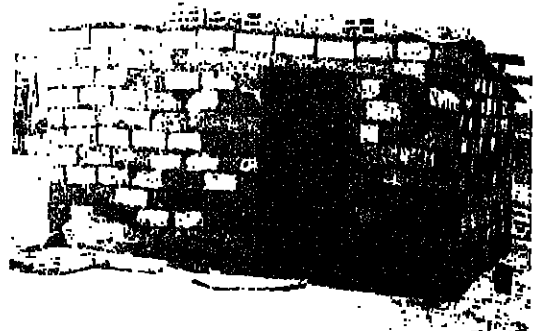

משפחת אבו־כוש, הרכב חלקי

„במסגרת פינוי אדמות תל־מלחתה, חתמה מדינת ישראל הסכם עם בני משפחת אבו־כוש. בחוזה הובטחו למשפחה אדמות חלופיות, אותן היתה המדינה צריכה לרכוש עבורם, ועד אז הותר להם רשמית לגור מגורים ארעיים על קרקע אחרת השייכת להם. התוצאה: בני אבו־כוש איבדו את אדמתם, לא קיבלו חלופיות ועתה הם [illegible] למאסר בגין בנייה בלתי חוקית"

כתב וצילם גבי בשן

טחנות הצדק טחנו אותם

אחת הסיבות העיקריות לבעייתם של אנשי אבו־כוש היא נפילתם בין שני כיסאות. **מינהל הביצוע**, שטיפל בכל בפרשה מתחילתה, היה גוף שהוקם אד־הוק לטיפול בבעיות שנבעו מחוזה השלום. ככל שחולף הזמן והבעיות נפתרות, הולך מינהל הביצוע ומידלדל. כוח האדם שבו קטן, בכמות ובאיכות. במקביל הוקמה **מינהלת לנושא קידום הבידואים בנגב**, בשיתוף כל הגורמים הממשלתיים המטפלים בנושא הבדואים. מנהל המינהלת, אלי סחייק, אינו רואה עצמו כבול בהסכמים שנערכו על־ידי מינהל הביצוע. הוא מודה שההסכמים היו שגויים, וכבר בעת חתימת החוזה לא היה ברור כלל ועיקר שיהיו ניתנים לביצוע. הוא גם מודה שעצם הגשת התביעה במקרה אבו־כוש היתה שגויה, ואילו היה הדבר תלוי בו לא היתה מוגשת כלל. אך, כאמור, הוא אינו מוכן להיכנס לעובי הקורה לגבי הסכמים שנערכו על־ידי קודמיו.

סחייק טוען שהניסיון שנעשה להגיע להסדרים עם בעלי הקרקעות בערוער מרצון הוא חסר סיכוי, ויש להפקיע קרקעות ולקבוע פיצויים בחוק, בדיוק כפי שזה נעשה לצרכי ציבור בסקטור היהודי. מאידך, הגיע סחייק להסדר עם כל המוסדות שלא תוגש תביעה כלשהי נגד בדואים בגין בנייה בלתי חוקית, או תביעה להוצאת צווי הריסה, ללא תיאום מוקדם עם המינהלת. המינהלת, מצידה, לא תאשר הגשת תביעות כאלה לפני שיוצע לתושבים פתרון אלטרנטיבי.

הממונה על מחוז הדרום, שנשאל מדוע הוגשה תביעה כאשר כל הגורמים הנוגעים בדבר מודים שהמדינה לא באה למשפט בידיים נקיות, היפנה אותנו אל ועדת התכנון והבנייה. איש הוועדה, אלי יפרח, חזר על העובדות כפי שפורטו בכתבה, מבלי להתייחס לשאלה.

גישתו של סחייק, העוסק כבר כארבעים שנה בבעיות הבדואים תחת אינצטלות שונות, עשויה, אולי, להביא לשינוי בנושא הבנייה במיגזר הבדואי. אך לבני אבו־כוש הדבר כבר לא יעזור. טחנות הצדק ממשיכות לטחון, ואין מי שיעצור אותן בפעולתן. ובינתיים, אמורים עשרים ואחד מפרנסים להיכנס לבית הכלא, ולהשאיר בלב המדבר מאתיים נשים, ילדים וזקנים, ללא מפרנס וללא קורת גג. העיקר שנעשה צדק ומדינת ישראל תמשיך לשמור על דימויה כמדינה שוחרת חוק וצדק לכל תושביה ואזרחיה.

במחנה הפליטים ג'בליה „פרצה" האינתיפאדה. מי שעייף מהנושא שיעבור לכתבה אחרת. מי שרוצה להבין באיזה מחיר קונה צה"ל את השקט היחסי השורר היום במקום, מוזמן

מאת יעקב לזר

אם וכאשר תיבחן השאלה היכן להקים את המוזיאון לתולדות האינתיפאדה, יהיה מחנה הפליטים ג'בליה מועמד מועדף לקבלת המשימה. בג'בליה, אומרת ההיסטוריה, פרצה האינתיפאדה.

ב־8 בדצמבר 87 היתה תאונה בין משאית ישראלית למכונית ערבית במבואות עזה. ארבעה מנוסעי המכונית נהרגו ושמועה, שהופצה בקרב תושבי הרצועה אמרה שמדובר בתאונה במתכוון, גמול על רצח ישראלי בעזה יומיים לפני כן.

ב־9 בדצמבר פרצו המהומות בג'בלייה. היום, כאשר כוח צה"ל טרי מחליף את הקודם לו בשמירה על המחנה, מצביעים בפני מפקדיו על „הבית בו פרצה האינתיפאדה". החיילים שהיו בדצמבר במחנה יודעים לספר כי עוד ימים מספר לפני התאונה היתה במקום זריקה מאסיבית של בקבוקי תבערה ואבנים, אלא שאיש לא ייחס לכך חשיבות מיוחדת. את תאריך תחילת ההתקוממות מונים מאותו יום ובו החלו המהומות ה„אמיתיות".

בג'בלייה נפלו גם שני ההרוגים הראשונים למניין האינתיפאדה ובעקבות ההרג הודחו במצוות אלוף פיקוד הדרום, יצחק מרדכי, מ"פ ומ"מ שהיו אחראים לפעולה. סיפור ההדחה ההוא, שעל רקע „צה"ל חוקר את נסיבות המקרה" נשמע היום כסיפור פרה־היסטורי, מעורר ריגושים עד עצם הימים האלה.

גם בשני המקרים של התינוקות שאיבדו עין כתוצאה מירי כדורי גומי, מה שזכה בפי החיילים לכינוי „עין 1" ו„עין 2" נתכבד מחנה הפליטים בו אנו עוסקים. ההפגנה האלימה האחרונה שנסתיימה בהרוג אחד ומספר פצועים התרחשה בסוף השבוע החולף.

מדוע דווקא ג'בלייה? התשובה טמונה בין היתר במקום עצמו. 60 אלף איש מרוכזים בשטח שגודלו כקילומטר מרובע אחד, בבתים בני קומה אחת. אין במחנה בנייה לגובה. אין דרכים סלולות. הביוב זורם חופשי ברחובות ומתנקז לאגם מצחין במרכז המחנה. הזבל מושלך לרחוב, תרנגולות ברווזים ועיזים מחפשים בו את מחייתם. יש חשמל בג'בלייה, רשת סבוכה של חוטים שנתלו בצורה אקראית והם משמשים כאחד מכלי הביטוי העיקריים למתקוממים, האמונים בהשלכת דגלי אש"ף, כך שיישארו תלויים על החוטים. עוד יש במחנה זבובים, יתושים וילדים בשפע. אלה הילדים שבגיל שנה וחצי לומדים לעשות תנועת „וי" באצבעותיהם, בגיל שנתיים מתחילים להתאמן בזריקת אבנים ובגיל 10 הם היום הנושא העיקרי במלחמתו של צה"ל בשטחים. למראה העוני, העזובה וההזנחה, קשה לחיילי המילואים של צה"ל הבאים לבלות חודש במקום, שלא לערוך השוואות עם תנאי המחיה שלהם, עם איכות החיים בה גדלים ומתחנכים הילדים שלהם.

הראש היהודי

כדורי הגומי אינם נורים אחד אחר אחד. יש כ־15 כדורי גומי באריזה הנורית על־ידי תחמיש. הכדורים מתפזרים לכל עבר, כמו גרגרי עופרת מרובה־ציד, וכשחייל רודף אחרי מיידה אבן בתוך סימטה ויורה צרור כזה, עלול אחד הקליעים לפגוע במי שנמצא לגמרי במקרה בסביבה, כולל תינוקות בני תשעה חודשים.

לפי עדות החיילים, יש כאלה הפותחים את האריזה, מוציאים את הכדורים ומקלפים מהם את הגומי על מנת להשביח את פעולתם. אחרים מכניסים רסיסי זכוכית בין כדורי העופרת, אחר כך סוגרים את האריזה ויורים אותה בהרכבה החדש. פעולת היורה, במקרה כזה, היא כמובן אפקטיבית הרבה יותר.

שיטה נוספת: לוקחים תרמיל ריק של פצצת גז עשוי מאלומיניום, ומכניסים אותו לתוך המטול של כדורי הגומי. המטול יורה אז תרמיל עשוי מתכת, מכאיב מאוד. ידוע גם שחיילים הביאו מהבית מקלעת, „רוגטקה" בלע"ז, והשיבו למתפרעים באבנים וגולות.

מחיר ששום דבר לא שווה אותו

סרן (מיל.) אייל סלור, מ"פ: את המילואים הראשונים בג'בלייה עם הפלוגה שלי עשיתי בנובמבר, חודש לפני ההתפרצות הגדולה ובפעם השנייה הגעתי למחנה ביוני. ההבדל בין שתי התקופות הוא ביחס של הצבא למה שמתרחש. בנובמבר התייחסנו כאילו העסקים כרגיל. אבן אחת זה אבן אחת, דגל אחד זה דגל אחד וצמיג אחד זה צמיג אחד. התגובות היו יותר ענייניות. היום כל אבן וכל דגל הם חלק מהמאבק על השליטה במחנה. התגובות הן בהתאם, יותר חריפות, יותר תקיפות, והצבא היום יותר מאורגן, מצויד יותר טוב ובעל ניסיון.

חלק מהמאבק על השליטה הוא פעילות יזומה שלנו. למשל מוציאים אנשים בלילה מהבתים לנקות את הרחוב שלהם, לשטוף אותו או לכסות סיסמאות שצוירו על הקירות. הפעולה נעשית על מנת להוכיח שאם הצבא מחליט שיהיה נקי אז יהיה נקי. ירצו או לא ירצו. בתוספת מקבלים המנקים זירוז מעשי עם אלה בהתחלה והרצאה עיונית מפי חיילים דוברי ערבית בסוף. ברור לנו וברור להם שזה בולשיט.

למעשה אפשר לומר שהצלחנו במשימה. עלה בידי צה"ל לשבור אותם, הם מרוסקים לגמרי. אין להם כוח, הם עייפים. זה לא כל כך בגלל מריניות האלה, אלא בגלל הלחץ הכלכלי והמעצרים והעוצרים הממושכים. האנשים כבר לא יוצאים לרחוב כל כך בקלות, למרות הלחץ הנגדי שמפעילים עליהם מארגני ההפגנות ומכיוון שאין להם כוח להוציא את האנשים לרחוב הם עוברים לפעולות של טרור, זריקת בקבוקי תבערה ופח"ע.

להצלחה הזו יש מחיר: שלהם ושלנו. המחיר שלהם הוא שעשינו להם את החיים קשים כמעט בלתי נסבלים. עוצר אורך, אי־יציאה לעבודה, שביתות ממושכות, הם מפחדים להסתובב ברחוב כי עפות אבנים או כי יתפסו אותם להוריד דגלים מחוטי החשמל. קשה להם עם זה מאוד.

המחיר שלנו? אנשים לומדים לפתור בעיות עם אלות ורימוני גז וכדורי גומי. דרך האלה זה מאוד נוח לדבר. אתה לא צריך להסביר את עצמך, אתה לא צריך להיות חכם וגם לא צודק, אתה פשוט צריך להכות חזק. לא לכולנו יש מערכות בקרה עצמית שתגביל אותנו בשימוש באמצעים הללו ואף אחד, כנראה, כבר לא יחזור לאותה נקודה בה היה לפני הפעילות הזו. חלק מהאנשים חצו קווים אדומים שקשה יהיה להם לחצות אותם בכיוון ההפוך. המחיר ששילמו המקומיים פחות מדאיג אותי, את המחיר הכבד באמת משלמים אנחנו.

אתה מסתובב במחנה, זורקים עליך אבנים. כל אבן כזו, במידה שהיא פוגעת, עושה לך נזקים רציניים, למרות שהזורקים הם בני 12. אתה נוסע ברכב, צריך לעצור ולרדת ולרוץ ולתפוס את הזורקים וזה קשה, כי הם ילדים שמכירים את המקום היטב ונעלמים מקלות בין הסימטאות.

כשאתה תופס ילד כזה, אז המצב שנוצר — עומדים שלושה־ארבעה חיילים עם אלות ומכים עד שנשברות לו הידיים והרגליים. מאוד לא נעים. אני אישית לא הצלחתי לעשות את זה. לא מסוגל. בשבילי זה דבר מזעזע. היינו עושים פעמיים בשבוע שיחות פלוגה והסתבר שרוב האנשים שלנו לא נתקלו באלימות, ולרובנו יש בעיה כמו שיש לי. לאחרים לא. יש אנשים שאוהבים את המכות. אחרי שהסתבר לי שהיכו בן־אדם שכבר היה קשור, היתה אזהרה חד־משמעית שמעשה כזה יגרור אחריו משפט וכלא, ועד כמה שידוע לי זה לא קרה שוב. מאידך, בתקופה שהייתי בג'בלייה הובא נער בן 17 לביה"ח שיפא בעזה, שמת אחר כך כתוצאה ממכות. לא ידעו מי עשה את זה. גם בתוך הפלוגה היו ויכוחים רציניים בנושא האלימות. אנשים טענו שהם לא ישנים בלילה בגלל מה שקורה בסיורים בהם השתתפו. פרט לאלות יש גז מדמיע וכדורי גומי. אני, אישית, אסרתי לירות גז מדמיע. השתמשנו בכדורי גומי בלבד. הגז זה משהו נורא, מאות מטרים ממקום שבו השתמשו חיילים שלנו בגז, אנחנו לא יכולנו להישאר. השימוש בגז הוא עניין של טקטיקה, אפשר לשבת על הרכב ולא לרדת ממנו, אלא רק לירות גז וכדורי גומי, ואפשר לפזר הפגנה בכוח. כדור גומי זה כלי שהטווח שלו קצר מאוד. לדעתי האפקט העיקרי שלו הוא הביטחון שהוא מקנה לחייל שמחזיק ברובה. בסך הכל זה עושה רעש ולא מאוד יעיל.

מה המסקנה? לבנות קיר גדול סביב רצועת עזה, אין יוצא ואין בא. המחיר שאנחנו נשלם על המשך פעילות כזה הוא כל כך כבד ששום דבר לא שווה אותו. כשחזרתי הביתה, שאל אותי בני, בן 6½, אם ילדים בגיל שלו כבר זורקים אבנים. אמרתי לו שכן. אז מה אתם עושים להם? אמרתי לו שעושים להם נו! נו! נו! מה כבר יכולתי להגיד? שמכים אותם באלות?

צה"ל נלחם בילדים

סמל (מיל.) גדעון זארי: נוסעים בסיור, שלושה רכבים, בערך 15 איש. אם זורקים אבנים — עוצרים את הרכב ומתחילים במרדף. בדרך כלל לא מצליחים לתפוס את הזורק על חם אבל לפעמים, במזל, רואים מישהו מהם נכנס לתוך אחד הבתים. אז יש נוהל חיפוש: מנחיתים חבטות אלה חזקות על הדלת עד שהיא נפתחת ונכנסים בכוח פנימה. בני המשפחה מיד אומרים שאף אחד לא זרק, אבל החבר'ה מפזרים את זה, מחפשים ומוצאים איזה ילד בן 7 מתחבא מתחת לאחת המיטות. תופסים אותו, מרביצים לו מכות רצח לפני ההורים שלו ולפני יתר בני המשפחה. הילדים הקטנים פורצים בבכי היסטרי ובצעקות, אבל האמא לא יכולה להרגיע אותם, כי אומרים לה לא לזוז. אחר כך מרביצים לאבא, כי לא גילה שהבן שלו מתחבא, ואחר כך לאח הגדול מאותה סיבה. זה מצב בלתי נסבל בעיני. לא יכולתי לעמוד בו. יצאתי החוצה.

תמיד יש כאלה שמחפשים את זה, כמה שיותר להרביץ ככה יותר טוב. היה אחד מטורף. הנשק שהצבא סיפק לא הספיק לו. הביא איתו מהבית אקדחים קטנים של גז מדמיע, כאלה שמספקים לכוחות בשביל להתגונן. אחרי שהיה תופס מישהו, ילד כמובן, היה מחזיק אותו מרסס אותו מקרוב, לעיניים. היה לו גם אקדח גז יותר גדול, טען שזה לקח מהמשטרה.

עוד דוגמאות? תפסו אחד בן 17, שבאמת זרק אבן. הרביצו לו מכות רציניות, הכניסו אותו למחנה והניחו אותו במחסן קשור בידיים ומכוסה בעיניים. אז כל הנהגים והאפסנאים ומי שלא הרביץ קודם או שלא הספיק לו מה שהרביץ, נכנס למחסן והשלים את החסר. המג"ד עלה על המקרה והוציא הוראה, שאם הוא תופס מישהו מרביץ למישהו קשור הוא יעמוד למשפט. וזה הרתיע.

היינו בפעילות באיזה רחוב. יצאו אנשים מתוך סקרנות להסתכל ואז ביקשו ממישהו, קיבוצניק במקרה, שיכניס אותם לבתים. הוא ביקש מהם להיכנס והם התחילו באמת לזוז, עד שבא מישהו מהפלוגה וצעק: מה אתה מבקש? תן להם עם האלות ואז הם ייכנסו מהר!

יצא לי גם להיות במקרה די קרוב ל„עין 2". בערך 100 מטר מהג'יפ של המג"ב. ניגשתי ושאלתי מה קרה לתינוקת. „עזוב, מה איכפת לנו, שתמות" היתה התשובה, „לא מזיז לנו". שני חבר'ה אצלנו הגיבו בדיוק אותו הדבר. בכלל היו הרבה ויכוחים בין החבר'ה. היו מקרים שחברים טובים משנים, הסתכסכו ביניהם על רקע זה, לא יכלו להביט אחד לשני בעיניים. ה„אקטיבים" האשימו את האחרים שהם משאירים להם את העבודה המלוכלכת ואלה האשימו אותם בהתאכזרות מוגזמת. כשאתה תופס ילד בן 6־5 יהיו תמיד כאלה שאין להם בעיה להכות אותו. אם יש לילד מזל, אז נמצאים במקום גם כמה חבר'ה שיגנו עליו ויגידו: „עזוב, בסך הכול ילד". אם אין לו, אז מרביצים לו כהוגן ותמיד גם יהיה מי שיבוא אחר כך ויגיד: „למה רק ליטפתם אותו, הוא עוד עומד על הרגליים!"

האמת היא שצה"ל נלחם היום בילדים. רוב הילדים שתפסנו היו בני 12 ומטה. כשהצלחנו ללכוד מישהו מבוגר יותר, בן 14־15, זו כבר תפיסה רצינית ואז הוא גם חוטף יותר, בהתאם למעמד.

עוד דוגמא. סמך מ"פ שנחשב לבחור אלים במיוחד, עצר יום אחד בחור בן 18 בערך, שרכב במחנה על אופניים, בשביל לבדוק תעודות. לסמך היתה שיטה, שתוך כדי דיבור סובב את האלה שלו ומדי פעם הנחית מכה קטנה על איש שיחו, על מנת להכניס אותו לאווירה הנכונה. הבחור הזה, שבסך הכל לא עשה כלום ורק עצרו אותו על מנת לבדוק את תעודותיו נבהל, ובאחת הפעמים, לפני שהאלה נחתה עליו, הוא תפס אותה ביד. זאת היתה טעות נוראה. התנפלו עליו גם הקצין וגם הסובבים אותו וכיסחו אותו ככה, שהוא לא יכול היה יותר ללכת. בסך הכל אחד שבעצם לא עשה כלום.

פעם אחת מספיקה

יש הנושא של הטרטורים. המג"ד החליט שברחוב מסוים זרקו יותר מדי אבנים. נשלח לשם סיור וב־11 בלילה דפקו על הדלתות של בערך 10 בתים, הוציאו את כל הגברים החוצה ואמרו להם לקחת מטאטאים ולנקות את הרחוב. השיטה היא שלוקחים להם את תעודת הזהות ומחזירים אותה רק בסוף המבצע. מכיוון שבלי תעודת זהות הם לא יכולים להתקיים, אז זה עובד.

הכביש הוא בעצם תערובת של ביוב וזבל ולכלוך אז עמדו כמה עשרות גברים, ביניהם אנשים מבוגרים, בפיג'מות, וטאטאו, כשמולם עומדים חיילים עם רובים ומשגיחים עליהם. זו תמונה שמזכירה דברים מאוד לא נעימים. מחנות עבודה במלחמת העולם השנייה למשל.

אותו הסיפור ב־3 לפנות בוקר. מעירים אנשים, אומרים להם לצאת עם דליי סיד ולמחוק כתובות על הקירות. מאיפה יש להם סיד? הם כבר מתורגלים. לכל אחד יש דלי עם סיד בבית. המחיקה לקחה 3/4 שעה. אבל עד שהסיור חזר עברו שלוש שעות. ועד אז אנשים עמדו וחיכו שיחזירו להם את תעודות הזהות שלהם. סתם ככה. האנשים האלה לא רשמו את הכתובות, רק נצטוו למחוק אותן.

ברחוב אחר, בגלל שהתפרעו בו, עברו והודיעו עם רמקול שתוך מספר שעות צריכים להוריד את כל המרפסות, הגגונים והסככות שיש שם. ראית את האנשים מפרקים פחים, פח ועוד פח שנבנה במשך המון זמן. בזמן קצר הם גילחו את כל החזית של הבתים.

אחד הדברים שמזעזעים ביותר זה העוני והלכלוך, והילדים שגדלים תחת משטר צבאי ואתה רואה את הפחד בעיניים שלהם.

אתה לא יכול להשתחרר מהמחשבה איך אתה היית מגיב אם היו עושים ככה לילד שלך. אני, כבן־אדם, כל־כך מבין למה הם שונאים אותנו. על כל צעד עוצרים אותם וחוקרים אותם ומכים ומקללים. אם הם עשו משהו ואם הם לא עשו, הם חוטפים. אז למה שלא יעשו? עוצרים מכונית לבדיקה במחסום, או דרך אגב מכניסים כמה מכות עם האלה. פה מכופפים פח, שם שוברים מראה. עניין שבשיגרה. זה אולי נשמע מגעיל, אבל במציאות זה עוד יותר מגעיל.

כשיורים גז מדמיע קרוב מאוד לבתים, אז הרוח לוקחת את הגז פנימה לחצרות ולבתים עצמם. ואז אתה רואה משפחה שלמה בורחת מהבית. הנשים עוטפות את התינוקות בסדינים ורצות החוצה. תמונה קשה. וכל זה למה? כי זרקו אבנים ליד הבית, וקרוב לוודאי שלמשפחה שגרה שם לא היה שום קשר למקרה.

זו פעם ראשונה שאני עושה במילואים במחנה פליטים ונתקל במציאות הקשה שישנה שם. אני מוכרח להגיד שאני מזדהה איתם ומעריך אותם על אומץ ליבם. ג'בלייה זה מקום שלא הייתי רוצה לחזור אליו. פעם אחת להיות בו בסיטואציה כזו זה גם יותר מדי. ■

משנכנס ארד

בראיון ל„חותם" אומר שגריר ישראל בארה"ב משה ארד: דימויה של ישראל בארצות הברית התייצב היום על רמה נמוכה במספר דרגות ★ התקשורת כאן עסקה בנו בצורה מופרזת ★ אספקת נשק מתוחכם הופכת מדינות שהן בשולי הסכסוך הישראלי־ערבי למוקד של לחצים בכיוון הצטרפות לסכסוך ★ יכול להיות שיש פה ושם הפרזות בביקורי נציגים ישראליים בארה"ב

מאת דליה שחורי

שגריר ישראל בארה"ב, משה ארד, קפץ לתפקידו כמעט ללא נשימה, אחרי ארבע שנים כשגריר ישראל במכסיקו. היה לו יתרון שלא יסולא בפז: הוא היה מוסכם על שני ראשי הממשלה: יצחק שמיר ושמעון פרס. בגלל אי־יכולתם להסכים על אדם נוסף, אין לישראל זה מספר חודשים, וגם לא יהיה עד אחרי הבחירות, שגריר באו"ם.

כבעל סגולה זו היה ארד הישראלי היחיד שהשתתף בכל השיחות של מזכיר המדינה ג'ורג' שולץ בישראל בלשכת שמיר ובלשכת פרס. בארה"ב הוא קנה לו מהלכים די מהר, חלקם על בסיס היכרויות מתקופת שירות קודמת. ב־1973 הוא שירת כציר הסברה בשגרירות ישראל בוושינגטון, תחת השגריר שמחה דיניץ.

ארד, 56, סיים השבוע שנה לכהונתו. התפקיד מוצא חן בעיניו. הרבה עבודה, אבל מעניין. אם מן הארץ מצטיירת שגרירות ישראל בוושינגטון כמקום רחוק מן העין ומן הלב, הרי ארד, מצדו, הצליח לתעל בחזרה נושאים רבים ביחסי ישראל־ארה"ב, שבשנים האחרונות עברו דרך שגרירות ארה"ב בתל־אביב, אל שגרירות ישראל בוושינגטון. זה המקום שבו הוא רוצה להמשיך לשרת גם לאחר שיתחלפו הממשלות כאן ושם. הוא עונה לשאלות בזהירות, כלפי כל קורא אפשרי: רפובליקני או דמוקרטי, ממחנה פרס או ממחנה שמיר.

מצב של התגוננות הסברתית

מלאה שנה לתפקידך כאן. מן הארץ נראית השנה המדינית האחרונה כסדרת ניסיונות נפל של מזכיר המדינה ג'ורג' שולץ להזיז את התהליך המדיני קדימה. האם זה גם הרושם שלך כאן?

אם צריך לעשות מאזן של תוצאות הפעילות המדינית, לא הייתי אומר שהתוצאות הן מרשימות: א. לא הושגה פריצת דרך מצד הממשל האמריקני במו"מ המדיני. ב. האירועים בשטחים, במיוחד בשבעה החודשים האחרונים, גרמו להקצנה בעמדות הפלסטינים ומדינות ערב. ג. הנושא המזרח־תיכוני לא עמד בראש סדר העדיפויות בדו־שיח הבינמעצמתי. נושא המפרץ הפרסי זכה לבכורה בדיאלוג הסובייטי־אמריקני, ואחריו נושא אפגניסטן.

יחד עם זאת אין לי כל ספק, שהמימשל האמריקני סבור שהיוזמה היתה בעיתה ושגם אם לא יהיו תוצאות של ממש לתהליך המדיני במשך שנת 1988, בגלל מערכת הבחירות בארה"ב ובארץ, הנושא ימשיך לעמוד במקום גבוה בסולם העדיפויות של המימשל הבא בתחילת דרכו.

איך היתה עבודתך בעיצומה של האינתיפאדה? האם התקשורת האמריקנית באמת „חופשה" את ישראל? האם מצאת זווית הסברה אחרת, שונה, מזו שננקטה על־ידי הגורמים הרשמיים בישראל?

התקשורת האמריקנית התרכזה בנעשה בשטחים בארבעת החודשים הראשונים של האינתיפאדה. היו לכך מספר סיבות, קודם כל, היה בסיפור הזה שינוי דרסטי בהשתקפות יחסי ישראל עם הפלסטינים, לעומת עשרים השנה הקודמות. שנית, עמדנו פה בפני תופעה של אלימות שבתחילתה היתה ביטוי של יאוש מהתהליך המדיני ומיכולתן של מדינות ערב או הארגונים הפלסטינים לסייע בפתרון המצב. היתה עייפות מהנוכחות הישראלית בשטחים והאינתיפאדה ביטאה את שלילת המשכה. יסוד נוסף שגרר עניין — ההתמודדות וההתלבטות היומיומית של כוחות הביטחון וצה"ל עם התופעה. התקשורת תפסה את האינתיפאדה כמצב חדש, שישראל לא היתה מוכנה לו.

כל אלה יצרו התעניינות מופרזת בנעשה בשטחים והעמידו אותנו במצב של התגוננות הסברתית. עמדנו בפני הצורך להסביר מדוע צה"ל פעל כפי שפעל. היינו עדים להתרכזות־יתר בחריגים, ולא רק במדיניות, וכמובן בוויכוח הפוליטי בתוך ישראל. כל אלה העמידו אותנו בפני אתגרים לא רק בתחום ההסברה, אלא גם בתחום המדיני.

כלומר, גם לדעתך, כמו לדעת גורמים בממשלה, עסקו בנו כאן בצורה מופרזת?

בהחלט, כן. אני חושב שגם העובדה, שבחודשיים הראשונים לאינתיפאדה ארה"ב נתנה את קולה בעד החלטות נגד ישראל במועצת הבטחון, עוררה עניין בתקשורת האמריקנית, זו הגבירה את המעקב שמא הארועים בשטחים יגרמו לקרע מדיני בין ישראל וארה"ב. אחרי מספר שבועות, כשבסופו של דבר הבהירה ארה"ב שהיא רואה בישראל את השלטון האחראי על הסדר והחוק בשטחים, הבינה גם התקשורת שמדיניות ארה"ב לא תיקבע על־ידי קצב ההתנגשויות האלימות בין הפלסטינים לבין כוחות הביטחון או לפי חריפותן. לאחר מספר חודשים נוכחנו שנוצרה בתקשורת עייפות, שנבעה גם מן העובדה שהאינתיפאדה דעכה.

נראה לי, שהעובדה שישראל איננה מככבת היום בראש מערכות החדשות היא עדות לכך שהפלסטינים, למרות שהצליחו ליצור התעניינות ואף אהדה מסוימת לעניינם, חסרים מסר מדיני ויכולת לתרגם את האירועים והאלימות ליוזמה מדינית של ממש. זוהי הוכחה נוספת לכך שלישראל, מבחינת דעת הקהל האמריקנית, אין כרגע דו־שיח רציני בנושא הפלסטיני.

ומה היה עם ההפגנות שנקטו בשיא האינתיפאדה?

איני זוכר כרגע טיעונים מיוחדים תוצרת וושינגטון. בסופו של דבר לא מצפים מאתנו בתחום הזה להיות יצירתיים. אבל עשינו מאמץ להבהיר לאמריקנים, שמדובר בהפגנות אלימות, שגם אם הן נועדו להביע מסר פוליטי מסוים, אי־אפשר לחלוטין להשוות בינן לבין תופעות שהאמריקנים מכירים וזוכרים משנות השישים, כמו מרד הסטודנטים, ההתנגדות למלחמת ויאטנם, או המאבק ברחוב למען זכויות האזרח. כל אלה היו מאבקים פוליטיים שמטרתם היתה השגת הישג פוליטי במסגרת הפוליטית האמריקנית. כאן, לעומת זאת, מדובר בתנועה פוליטית, שמטרתה אינה להביא לשינוי בעמדות או לבטא עמדות פוליטיות, אלא לפגוע בביטחון מדינת ישראל, להמשיך את המאבק בישראל, על בסיס התנגדות לקיומה, בצורה אחרת של לוחמה.

האם בסופו של חשבון לא חל כרסום כללי ומתמשך באהדה לישראל, בהשוואה לתקופה שלפני האינתיפאדה?

הייתי אומר, שדימויה של ישראל התייצב היום, לצערי, על רמה נמוכה במספר מדרגות מתדמית ישראל לפני שנה או עשרה חודשים. כל משאלי דעת הקהל האחרונים שנעשו אחרי סיום השלב האלים ביותר של האינתיפאדה, מצביעים על כך שהאהדה לישראל נשארה איתנה. אך יש תומכים בישראל, ששואלים שאלות קשות על הסיבות להעדר הידברות בתהליך המדיני. מספרם של אלה הוא בעלייה מסוימת. עם זאת אני רוצה לציין, שגם אם יש שאלות נוקבות המופנות כלפי ישראל, אינני רואים שחלה עלייה דרמטית באהדה כלפי הטיעון הערבי.

נציגן של שתי הממשלות

בעבודתך בוושינגטון אתה עומד בפני קושי שאף שגריר אחר בוושינגטון אינו עומד בו. אתה מייצג שתי ממשלות, ממשלת שמיר וממשלת פרס. איך אילוץ זה משפיע על עבודתך? איך, למשל, הסברת את הוועידה הבינלאומית?

תפקידו של שגריר הוא, מצד אחד לנסות לתת ביטוי למדיניות ממשלתו וקברניטיה כלפי הממשלה שאליה הוא מואמן, וכן כלפי הציבור ודעת הקהל באותה מדינה. מצד שני על השגריר להיות לא רק דובר ממשלתו, אלא גם מאזין קשוב לרחשי הלב ולעמדות הרשמיות במדינה שבה הוא משרת.

לא אכחיש, שתפקיד שגריר בממשלת אחדות לאומית קשה יותר מאשר אילו הממשלה היתה עשויה מעור אחד. הדבר מחייב, קודם כל, יושר אינטלקטואלי כלפי שולחי, ויכולת לתת ביטוי לדעותיהם של שני המנהיגים העומדים בראש שתי המפלגות המרכיבות את הממשלה, גם בנושאים שבהם אין הסכמה מלאה — אף כי לא אכחיש שהדבר אינו קל. שנית, יש מספר נושאים לא קטן, שבהם שני מרכיבי הממשלה כן רואים עין בעין. המדובר בנושאי ביטחון לאומי והתהליך המדיני, הנוגעים לעיקרי פעילותנו הדיפלומטית.

בחלק השני של התפקיד — דיווח אמין והמהימן של הלכי הרוח כאן — קבעתי לעצמי הלכה. להשתדל לומר את הדברים באובייקטיביות מקצועית, אם ניתן להגדיר זאת כך, מבלי לייפות את הדברים שלא לצורך.

„קבעתי לעצמי הלכה, להשתדל לומר את הדברים באובייקטיביות מקצועית, מבלי לייפות את הדברים שלא לצורך"

אלא שאחד הדברים הקשים הוא, שלעתים אתה יכול לקרוא הערכות אלו, שנועדו לעיניים ולאוזניים של מספר אנשים קטן ביותר, מעל דפי עתוני ישראל יומיים־שלושה אחרי העברתם ליעדם. הדבר מקשה על הפעילות ועל מסירת דיווח אמיתי.

שוב העתונות אשמה...

אני מציין את הקשיים. לא האשמתי פה אף אחד.

איך, למשל, אתה מסביר ענין כמו ועידה בינלאומית?

אפשר להבהיר זאת באופן הרבה יותר קל במדינה כמו ארה"ב, מאשר במדינה שאינה מנוסה במימשל דמוקרטי. אין זה סוד, שלגבי מדיניות ארה"ב במרכז אמריקה, המימשל והקונגרס חלוקים. אני ניסיתי, בנושא הזה, להבהיר את העמדות ואת השיקולים שעומדים מאחורי העמדות של הגורמים המרכזיים בממשלה. ודווקא אמריקנים, שמכירים היטב את המערכת הפוליטית הישראלית, אינם חושבים שזהו סימן לאי־רציונות. זוהי השתקפות המצב הפוליטי בארץ של איזון בין שני מחנות. לא חשתי שבתוצאה מכך ההתייחסות היא פחות רצינית.

באחרונה נשמעה ביקורת בקרב מנהיגים יהודיים על כך שמנהיגי ישראל מבקרים בוושינגטון לעתים קרובות מדי ושוחקים עצמם לפרוטות. מה תגובתך על טענה זו? האם מוטב

השגריר משה ארד מארח, פרס מימינו, שולץ לשמאלו

אינני רואה כיצד אפשר לאחוז את המקל בשני קצותיו. מצד אחד לבקש, לעודד ולראות ביחסים עם הקהילה היהודית האמריקנית נדבך חשוב ביחסינו עם ארה"ב ובמערכת החיים היהודיים בכלל, ומצד שני לצמצם בצורה משמעותית את המגעים האלה.

אחת המטרות שלנו היא דווקא להגדיל את מספר היהודים המבקרים בארץ ולהגדיל את מעורבות היהודים במה שנעשה בארץ. נראה לי שהתנועה הקיימת בין ארה"ב לישראל היא חלק בלתי נפרד מהיחסים הקרובים מאוד השוררים בין הקהילה היהודית האמריקנית לבין ישראל. יכול להיות שיש הפרזות פה ושם, אבל לא עלי לעמוד על כך.

החמצת „עיסקת המאה"

על אף הידידות הגדולה עם ישראל קיים במימשל כעס על כי בגלל התנגדות ישראל לאספקת נשק למדינות ערביות הפסידה ארה"ב את מה שמכונה „עיסקת המאה" עם סעודיה, בסכום של 29 מיליארד דולר. ייתכן שארה"ב תפסיד גם את העיסקה עם כווית, בגלל התנגדות הקונגרס, לספק לכוויית טילי „מייווריק". האם ייתכן, שבעקבות התפתחויות אלה בעיסקות הנשק הבאות יהיה המימשל הרבה יותר תקיף ונחוש לספק נשק למדינות ערביות?

מאחר שאת מדברת על מצבים היפותטיים, אינני חושב שאני צריך להתייחס אליהם. לישראל יש עמדה עקרונית: אנחנו רואים בדאגה רבה, בחרדה, אספקת נשק למדינות ערב הנמצאות במצב מלחמה עם ישראל. אינני סבור שאספקת נשק מתוחכם נוסף למדינות ערב תתרום לקידום תהליך ההידברות והשלום בו ארה"ב מעוניינת.

אין ספק שארה"ב מודעת לעמדה זו של ישראל. שיקול זה עמד, ומוסיף לעמוד לנגד עיניה של ארה"ב בדיון ובתהליך קבלת ההחלטות לגבי עיסקות נשק עם מדינות ערב.

אחד השיקולים הנוספים העומדים בפני המימשל האמריקני הוא השלכות העימות איראן־עיראק של מאזן הכוחות במפרץ הפרסי: סכנות הפונדמנטליזם האיסלמי. זהו מכלול שיקולים שארה"ב כמעצמה חייבת לעשות. מבחינה זו העמדה הישראלית היא אחד השיקולים, שהוא בוודאי שיקול נכבד.

המימשל האמריקני טוען, שישראל דווקא צריכה לגלות פחות דאגה כשארה"ב היא מוכרת הנשק, מאחר שאז היא מספקת את הנשק עם הגבלות, שימנעו את העברתו למדינות עוינות עם ישראל.

זהו ויכוח שאינו חדש. בזמנו, כשסופקו טנקים לירדן על־ידי ארה"ב, תוך הבטחה שהטנקים לא יעברו את הירדן מאחר שהם דרושים רק לצרכי בטחון הפנים של הממלכה ההאשמית — חצו הטנקים את הירדן במלחמת שת הימים. נוכחנו, כששליטי ערב עומדים בפני לחצים או בפני מצבי חירום, הם אינם יכולים לקיים את אשר הבטיחו. אספקת נשק מתוחכם הופכת מדינות, שעד כה היו בשולי הסכסוך הישראלי־ערבי, למוקד ללחצים מצד מדינות עימות, הפועלות להשפיע עליהן להיות מעורבות בכל סכסוך או עימות עם ישראל.

אלה הם בוודאי שיקולים שצריך לקחת אותם בחשבון כשמדובר לא רק באספקת נשק, אלא בשאלה מהו תפקידה של ארה"ב וכיצד היא רוצה לקדם את התהליך המדיני.

שירתת בשגרירות ישראל תחת השגריר שמחה דיניץ לפני 14 שנה, והיום אתה משרת שוב, כשגריר ישראל. כשאתה מתבונן בעבודת השגרירות אז והיום, איזה הבדלים אתה רואה?

ראשית, יש ביזור של מרכזי הכוח בבירה האמריקנית. המימשל הוא כמובן עדיין השחקן והגורם המרכזי בעיצוב מדיניות החוץ והביטחון של ארה"ב, אבל נוספו עוד שחקנים, שהם בעלי חשיבות גדולה ביותר. עלה לאין שיעור תפקידו הפוליטי של הקונגרס. יש בקונגרס מספר ועדות (ועדות החוץ של שני הבתים, ועדות הכוחות המזויינים וועדות ההקצבות) ומספר סנטורים וחברי בית נבחרים שהחברים בהן, שיש להם השפעה ויכולת לעצב הכרעות חשובות מאוד הנוגעות לישראל.

„הפלסטינים, למרות שהצליחו ליצור התעניינות ואף אהדה לעניינם, חסרים מסר מדיני ויכולת לתרגם את האירועים ליוזמה מדינית של ממש"

שנית, ההשפעה הרבה שיש לדעת הקהל האמריקנית על עיצוב מדיניות החוץ. ארה"ב היא אחת המדינות הבודדות בעולם, שעיצוב מדיניות החוץ שלה נגזר לא רק מהאינטרס הלאומי והבטחוני אלא גם מדעת הקהל, כפי שזו באה לידי ביטוי במכתבים לחברי קונגרס וסנט או בדברי הנבחרים עצמם. אחד המודדים המרכזיים להלכי רוח בדעת הקהל הוא היקף המכתבים שמקבל חבר קונגרס מבוחריו.

כל אלה מחייבים עבודת שדה לא מבוטלת. זה מטיל מעמסה נוספת לא רק על השגרירות אלא גם על הקונסוליות ועל מערכת יחסינו עם הארגונים היהודיים האמריקניים, הצמאים לשמר את דבר ישראל וגם לשמש כמערכת מידע על הנעשה בישראל.

האם לא נובע מכאן צורך להגדיל את כוח האדם מטעם משרד החוץ הפועל בארה"ב?

התשובה היא בוודאי. כן. לא רציתי למהר בהסקת מסקנות ופניות להגדלת כוח האדם בחודשים הראשונים לכהונתי. אבל אני נוכח, ללא ספק, שיש מיגזרים שבהם נצטרך להגדיל את המאמץ שלנו.

מאחר שזה עדיין נושא לדיון בית השגרירות לבין משרד החוץ, אינני רוצה להיכנס לפרטים נוספים.

מבלי לפרט תפקידים, מבחינת היקף כוח האדם, בכמה אנשים נוספים מדובר?

מדובר בתוספת של מספר אנשים בקונסוליות ובשגרירות. יש צורך לאייש וליצור מספר תקנים ולאיישם בשנה הקרובה.

בקרוב יתחלפו ממשלות בארה"ב ובישראל. האם תרצה להמשיך בתפקיד תחת כל מימשל אמריקני וכל ממשלה ישראלית שייבחרו?

אני לא רוצה להשיב על כך. עצם העמדת השאלה מטילה כאילו ספק בגישה המקצועית והא־פוליטית שאני מקווה שאותה אני מביא לתפקידי הנוכחי.

אחד הדברים שאני עסוק בהם עתה לא מעט הוא קיום ויצירת קשר עם גורמים בשני המחנות, הרפובליקני והדמוקרטי, בארה"ב. כוונתי היא להיות נוכח גם בוועידת המפלגה הדמוקרטית, שתתקיים בעוד פחות משבוע, וגם בוועידת המפלגה הרפובליקנית.

אשר לבחירות בישראל, תולדות השירות שלי עד כה צריכים להצביע על יכולתי לשמש כשגריר בוושינגטון ולשקף נאמנה את עמדת הממשלה. נראה לי שזה יהיה מבחני העיקרי ולא עלי להעריך את האופן שבו אני ממלא את תפקידי. מוטב שהערכות אלה יינתנו על־ידי אחרים. ■

הציוני האחרון בקניה

מהיכן יודע קנייתי אותנטי משבט הקוקויו לזמר משירי עופרה חזה? סיימון מוריוקי הוא מדריך טיולי סאפארי בקניה, משוגע על טיילים ישראלים ואוהב במיוחד את עופרה חזה ומתי כספי. מכיוון שהוא חבר ב„חברה להגנת הטבע" אז גם את „רוצה להיות חבר בקבע" של יילבר הוא מכיר בעל פה. מדריך מומלץ

מאת גוגה קוגן צילם בועז לניר

כמעט נפלתי מהכיסא כאשר צילצלתי לאגף לטיולי חו"ל של החברה להגנת הטבע וביקשתי את סיימון, והפקידה אמרה לי ש„הוא איננו כי הוא עלה על קברו של בן גוריון..."!

לא ידעתי אם היא מדברת ברצינות או עושה ממני צחוק. שמעתי לפני כן על „סיימון מוריוקי", האיש שכל טייל ישראלי המבקש סאפארי בקניה, מסע הרפתקאות אמיתי ולא סתם טיול של תיירים, מוכרח לפגוש. שמעתי שהוא מדבר עברית שוטפת, כולל סלנג עכשווי, ויודע על ישראל כמו שהוא יודע למצוא מי שתייה ואת המקום בו רובצים פילים: שהוא מוביל ג'יפ בדרכים לא סלולות כשהוא שר בקול רם שירים של עופרה חזה. אבל מה לקנייתי אותנטי משבט הקוקויו ולקברו של דוד בן־גוריון?

אמרתי לעצמי שתופעה כזאת מוכרחים להכיר. אם לא באפריקה הססגונית, לפחות קרוב לתחנה המרכזית של תל אביב. גם זה ג'ונגל בפני עצמו. אם יש קרוקודיל דנדי, יש גם סיימון מקניה שווה סרט גם הוא.

אוהב בעלי חיים

ציפיתי לפגוש כושי ענק, לבוש כותונת סאפארי אילת רוי־ברט ורפורד המסוגל לשסע אריה בשתי ידיו. במקום זה מצאתי בחור רגיל, קומה ממוצעת, חיוך פתוח ומדבר עברית כמוני וכמוך.

„אני אוהב בעלי חיים," אומר סיימון על עצמו בכותרת לסיפור שלו. „נולדתי ב־1956 בכפר קטן סמוך לחווה של אנגלי אשר היה „פרופשיונל הנטר", צייד מקצועי, אצלו עבדתי מימי ילדותי.

„כאשר הייתי ילד, היה בית־ספר אחד לכל ילדי העובדים של החווה, לא במיוחד על רמה, אבל זה מה שהיה אני עבדתי יחד עם יתר הילדים בתפיסת גורי אריות, גורי נמרים או גורי זברות, בשביל למכור לגני החיות של אירופה. אז עוד היה מותר לעשות זאת, היום הציד אסור וקניה שומרת על בעלי החיים. מותר רק להסתכל עליהם ולצלם אותם. הציד מאוד מוגבל ותחת פיקוח.

„עבדתי בעיקר בלילות ובשבת וראשון, ימי השבתון מלימודים. זאת היתה עבודה מאוד מעניינת כי אהבתי את כל החיות, מאוחר יותר הלכתי ללמוד תיכון בניירובי, 4 שנים וכאשר גמרתי חזרתי לעבוד עם האנגלי, אבל הפעם כ־Gon Man עם רובה ביד, בצייד אמיתי".

כאשר אסרה ממשלת קניה את הציד הפך המקצוע הרומנטי הזה נושא לסרטים. סיימון היה צריך למצוא לעצמו פרנסה חדשה והוא בחר כמשהו קרוב למה שלמד בחיים עצמם, הלך ללמוד הדרכת טיולי סאפארי. בקניה יש בית ספר כזה, הוא מספר, משום שצריך ללמוד ולדעת מה ההבדל בין זכרים ונקבות (בחיות), מתי פיל עצבני (גם כשהוא לא נמצא בחנות חרסינה), איפה אפשר למצוא עדרים של חיות שונות. אחרת אפשר רק לראות אותן בפרוספקטים לתיור. שנתיים למד את רזי המקצוע ועם התעודה ביד הלך להיות מדריך. הוא לא ידע את מי הוא הולך לפגוש: את הישראלים שהם, לא רק במנהטן, סיפור אחר מיתר התיירים.

רק הוא יודע לעבוד איתם

תיירי הסאפארי החלו לזרום לקניה, בגלל אקלימה הנוח, בגלל היותה ארץ תרבותית המסבירה פניה לתייר, ובגלל שיש לה כמה שמורות טבע שאינן רחוקות, יחסית, ממרכזי אוכלוסיה: אבל תיירי המערב הם אנשים מפונקים שלא אוהבים לקרוע את עצמם במסעות מפרכים. המדריכים הקנייתים תפשו מהר מאוד שאיתם נוח מאוד לעבוד, כי אחרי יום של צפייה באריות בתוך השמורה, אוהבים התיירים לרבוץ יממה שלימה במלון והמדריכים נחים ומקבלים משכורת. הישראלים, לעומת זאת, שהחלו להגיע ב־Acgoss Alcien Salncis היו שונים הם רצו לנצל כל רגע, לחיות בקמפינג בחוץ ולא במלון, לראות ולראות, גם ביום וגם בלילה, המדריכים ראו שזה חומר מפרך, לא נותן מנוחה, וגם לא טיפים כמו האמריקאים. היחיד שהיה מוכן לקחת אותם היה סיימון.

„חוץ ממני, הוא אומר, כל הנהגים לא ידעו לעבוד עם ישראלים בטיולי קמפינג. זה התחיל בשנת 1979 ואני ידעתי איפה למצוא מים לשתייה, איפה יש עצים למדורה, איך מקימים אוהלים, איך ישנים באוהלים, איך לעשות הכל לבד. הנהגים עשו הרבה קשיים משום שהישראלים רצו כל הזמן לנסוע, ואילו הם רצו לנוח בשעות החמות". „אני זוכר בפעם הראשונה היינו צריכים לטייל בשמורת Aberdare Ranee מ־Naivasna עד Nyeri, בדרך לא ידענו איך לנסוע, כי ירד הרבה גשם. פגשנו פקח של השמורה והוא הסביר לנו איך לחצות את השמורה ובאיזה דרך. יתר הנהגים לא פעלו לפי ההנחיות שלו ונסעו בדרך אחרת, בוצית יותר, בה לא הצליחו להראות לתיירים חיה אחת לרפואה, אני לא נסעתי איתם. נסעתי כמו שהפקח אמר, כי רציתי לראות את ה־המסובטט KUDV וה־Bush Buok שהיא אנטילופה מיוחדת. בדרך הצלחנו לראות אריות וקופים, פילים ואנטילופות, מכל טוב. כאשר הגענו ל־NYERI כ־5 דקות לפני כולם, פגשנו את כל היתר שלא ראו כלום, ואז היתה מהומה שלימה כי האנשים בקבוצות דיברו ביניהן כל הלילה וראו שהם נדפקו שנסעו עם יתר הנהגים. מאז השם שלי התפרסם, וכל הישראלים רצו שאני אדריך אותם". השמועה עברה מפה לאוזן, שיש מדריך מיוחד אשר לא חוסך מאמץ כדי לנסוע לכל מיני מקומות שאפשר לראות לא רק את נופי אפריקה, אלא בעיקר את החיות המיוחדות ביותר של המקום עם הסבר מפורט על אורחות חייהן. הוא דיבר איתם באנגלית וכסואהילית והם דיברו איתו עברית, סיימון החל לקלוט את השפה המשונה הזו וללמוד מה זה ישראל. הטיפים לא היו גדולים, אבל קסמו לו המסעות המשותפים עם המשונים האלה שלא רוצים טיול של רביצה במלון, אלא קמפינג אמיתי, שאוהבים להסתדר בתנאים קשים וללא נוחיות מערבית.

„ככה התחלתי לעבוד רק עם ישראלים, להתעניין בישראל, כי אני נוצרי ושמעתי עליה מהתנ"ך שלמדתי בכנסיה. בהתחלה דיברתי כמה מילים בעברית, „שלום" שזה YAMBO בסואהילית. ו„להתראות". דיברנו קצת אנגלית, קצת עברית, והיו לנו טיולים של עד 30 יום ביחד בקמפינג. ככה הייתי מוכרח ללמוד לאט־לאט את השפה, כי שמעתי אותם מדברים כל הזמן. הישראלים, כאשר נחים בלילה, הם לא נחים, הם מאוד חבריים ביניהם ומדברים כל הזמן ומספרים סיפורים מה ראו ומה עשו. כל הזמן מדברים ואני שומע".

בקניה, לפי דבריו, יודעים הרבה על משה דיין, בן־גוריון (כסדר הזה) גולדה מאיר (כנראה מאז שהיא רקדה הורה עם משתלמים מאפריקה בשביל הצלמים), מבצע אנטבה (תדלוק המטוסים שחזרו מהמבצע) ויתר עלילות מתקופת המערך. כנראה שעל כוכבי הליכוד, ובמיוחד על ביבי נתניהו ויתר נסיכים ומוצנחים טרם שמעו.

בכל אופן, סיימון למד כי הישראלים יותר קרובים אליו בשטחי התעניינותם, רוצים הרבה ללכת, גם העירוניים, ובעיקר הקיבוצניקים התפרנים שמחפשים סאפארי זול והרפתקני, ולא חוסכים מאמץ. הם אפילו מוכנים להיערך בתורנות מיוחדת בשביל לקום באמצע הלילה על מנת לראות אם למרבץ מסוים, אכן הגיעו הפילים לעשות אהבה, או לפחות לשתות מים.

קצת צעקנים

אני שואל את סיימון איזה בעיות יש, בכל זאת, עם הישראלים. הרי יש כבר מקומות בעולם שמהם מגרשים אותם עוד בטרם הספיקו לשלוף מצלמה או לסדר אוטומט כלשהו בשכונה צברית אופיינית.

סיימון צריך באמת לאמץ את מוחו למצוא פגם כלשהו בישראלים המבקרים באפריקה. בסוף הוא מוצא. „הישראלים אוהבים לצעוק כאשר רואים משהו מעניין, וככה מפחידים את החיות והן בורחות. הם גם אוהבים לעמוד על המושבים של הג'יפ כדי לראות יותר טוב, וככה הורסים את מושבי הרכב. אני צריך להגיד להם כל הזמן „שקטו" אבל להם קשה להתאפק ולצעוק מג'יפ לג'יפ, „היי ראית את האריה הזה?" וזה מאוד מפריע. יש כאלה שתמיד יש להם להגיד כי הם ראו חיות יותר מעניינות במקום אחר בעולם, אבל בעיקר הם אוהבים לתת עצות כאשר הרכב מתקלקל ואני צריך לתקן אותו. כולם מסביב עומדים ומדברים ואני לא יכול לעבוד ככה...

„אני אוהב לעבוד איתם כי זה קשה איתם. הם מסוגלים לבוא, אחרי נסיעה של יום שלם, למלון או לאכסנייה בשמורה ויש, נניח, עוד חצי שעה עד האוכל. אז הם שואלים „מה אפשר לעשות בחצי שעה הזאת, רוצים לנצל כל רגע. אני חושב שזה טוב. אין לי טענות."

הישראלים אומרים עליו כי הוא לא סתם נהג, הוא אבא של הטיול, הוא יודע איך להתנהג עם הטבע וכל החוקים המשונים המתקיימים בו. הוא זואולוג בלתי רגיל ומבחין בדברים, ומסביר אותם, יותר טוב ממדריכים מקצועיים אחרים. הוא בעל ראייה בלתי רגילה הרואה דברים ממרחקים ומסוגל פתאום להטות את הרכב לכיוון מפתיע ושם לפגוש תופעות טבע מעניינות.

הגיע לביקור מולדת

סיימון הוא היום עובד קבוע של החברה להגנת הטבע של ישראל וחשוב לו לציין זאת, לכן הוא למד מהר מאוד את השיר „רוצה להיות חבר של קבע בחברה להגנת הטבע", נסיעתו הראשונה לישראל היתה בשנת 84, כאשר בעל מלונות ישראלי, אבי קסוטו, נעשה חבר שלו בעקבות מסע סאפארי. קסוטו שלח לו כרטיס ואירח אותו כיד המלך, הראה לו את ארץ התנ"ך, את אילת ואת הקיבוץ, שהרשים אותו במיוחד.

הוא אומר: חשבתי שהקיבוץ הוא סוציאליזם כמו בטנזניה, ארץ סוציאליסטית שבה אנשים לא אוהבים לעבוד, בגלל השיטה הכלכלית. היא מובילה אותם לזלזול בעבודה, כי תמיד יקבלו משכורת. אבל בקיבוץ ראיתי שזה אחרת, אנשים עובדים מאוד קשה והכל מאוד מודרני, הודות להשקעה של כולם. גם המושב הוא מאוד מעניין ובכלל ישראל היא ארץ מושכת אשר רק חסר לה שלום, כי היו לה יותר מדי מלחמות..."

„לדעתי", הוא אומר, „הישראלים הם אנשים טובים, כי הם אוהבים לדבר על בעיות הסביבה ופתוחים לשמוע כל דבר ואוהבים לשתף את כולם בחוויות שלהם. טוב לי יותר עם ישראלים מאשר עם תיירים אחרים..." זאת הסיבה שהוא לומד כל הזמן את השפה מתוך שיחות איתם, לומד שירים ישראליים, בעיקר שירים של עופרה חזה ומתי כספי, אותם הוא אוהב במיוחד ומוכן לזמזם לך על המקום את „אוהב אותך הלילה".

זהו סיימון מוריוקי, איש השמורות של קניה, זן מיוחד (נדיר) ולא רק בשל העבודה שהוא אולי מדריך הטיולים האחרון המאוהב בתייר הישראלי ומתקשה לומר עליו משהו רע.

ואולי, באמת, מי שבמקום לעשות שופינג ב„מרקס אנד ספנסר" מוכן להיטלטל בג'יפים ולישון בשק שינה, רק כדי לתפוס איזו שעשועי אהבה בקניה, הוא מהסוג של הישראלי הנכחד, שלא כל כך קשה לחבב אותו!

חילוני באכסניה

במשך 15 שנה זכתה אכסניית הנוער שליד המרכז ליהדות מתקדמת בירושלים לתעודת הכשר מטעם הרבנות הראשית. לפתע, ללא הסברים, חדלה מלהיות כשרה. הרב פסח ספקטור, המנהל הכללי של התנועה הקונסרבטיבית לה שייכת האכסניה, מעלה השערות מספר שיכולות להסביר את השינוי הפתאומי בסטאטוס

מאת אהוד דור צילם בועז לניר

„כמי שאיננו נותנים הכשר למנזר, כך לא ניתן הכשר לכמו" — בישרה המועצה הדתית בירושלים לאכסניית הנוער שליד המרכז ליהדות מסורתית בישראל (התנועה הקונסרבטיבית), שברחוב אגרון בירושלים. לפני שבועיים של המימסר הדתי לכפות אורחות־חיים דתיים על דתיים. נראה שהכפייה הדתית, מן הרגע שהיא מכה שורש ומשלחת את שלוחותיה, שוב אינה מבחינה בין מחנה למחנה וכבר אינה נתחמת בגבולו של הציבור החילוני — מרכין הראש והמשלים.

חמש־עשרה שנים מצויה תעודת כשרות בידי בעלי האכסניה. יש בה משגיח ובודק מטעם הרבנות המקומית בירושלים, ואלה מקיימים את כל כללי שמירת הכשרות בדקדקנות נמרצת, ולפתע הוסרה הכשרות מן המטבח ותבשיליו.

„כל העניין החל, ככל הנראה, מזה שבאחד מעיתוני החרדים של ערב שבת נכתב כי הרבנות נותנת הכשר לתנועה הקונסרבטיבית". מנסה להסביר לנו הרב פסח ספקטור, מנהל הכללי של התנועה, שלא קיבל תשובה לפשר ההחלטה. „בדרך הוו נוהגת העיתונות החרדית לנגח את הרבנות, כדי שזו תקצין את עמדותיה, וכך היא מצאה בנו קרבן להזמת האשמות שמוטחות נגדה. כלומר: הפה שהתיר לנו את הכשרות הוא הפה, כך הם קיוו, שיאסור. וזה, כנראה, מה שגרם לכך".

„התנועה ליהדות מסורתית בישראל" שלה 24 קהילות בארץ, ובהן 12,000 חברים, היא תנועה דתית ישראלית במהותה, הגם שהיא בעלת זיקה לתנועה הקונסרבטיבית העולמית. האידיאולוגיה שלה מושתתת על שלושה יסודות עיקריים: תורה ומצוות; סובלנות ופלורליזם; ציונות. הלכה למעשה, כך מסביר לנו הרב ספקטור, הם מיישמים שמירת מצוות וחינוך יהודי, בדרכי נועם וללא כפייה. „לכן כואב לנו כל־כך," הוא אומר, „שהכשרות שלנו לא נבדקת על־פי אמות מידה אמיתיות של הלכה, אלא על־פי שיקולים פוליטיים. גם הרבנים שלנו לא נבדקים באופן הראוי להם. על זה אנחנו כועסים. יש לנו מאה רבנים בארץ, רובם פרופסורים באוניברסיטאות, כולם למדו בבית המדרש ללימודי היהדות, אבל המימסר הדתי לא מכיר בהם. עד היום אסור לנו לערוך חופה וקידושין. חמש־עשרה שנים כיהנתי כרב באשקלון ולא יכולתי לסדר חופה וקידושין, אלא אם היה לי רב אורתודוכסי שמוכן היה לתת את חתימתו. כל השנים אני מבקש מבחן אובייקטיבי ליכולתי לשמש כרב — לי ולשאר הרבנים שלנו. בארה"ב אני יכול לחתן זוג וזה יהיה כשר, אבל כאן בארץ — זה לא חוקי. זה הכל עניין פוליטי"

שהרב יחזיר את המשכורת שלו

הרב יצחק רלבג שהוא ראש המועצה הדתית בירושלים, משיב לטענתו של הרב ספקטור: „לא שללנו את הכשרות מן האכסניה הזו, רק עיכבנו למספר ימים, לבירור עניין הקשור בכשרות המקום. בתוך כמה ימים יחליטו הרבנים הראשיים בעניין".

מה קרה דווקא עכשיו, אחרי חמש־עשרה שנים, שנשללה הכשרות? — אנחנו שואלים אותו, והוא משיב: „כל השנים היתה האכסניה גוף עצמאי, ועכשיו היו שמועות שחל שינוי במעמדה של אכסניית הנוער ביחס לתנועה הקונסרבטיבית. כל זה גרם לרבנים לעכב את תעודת הכשרות. זה דבר הנתון רק לשיקולם של הרבנים. אבל עכשיו, מאחר שהתברר שזו אכסניית נוער רגילה, שרק משלמת שכר דירה לבעלים שלה, שהם הקונסרבטיבים, אני מאמין שהכל ישוב על מקומו בשלום ובקרוב. אילו היה באמת שינוי במעמד האכסניה אז היה מקום לרבנים לבדוק את העניין. אחרי הכל הם חייבים להבין, שאם הם לא קשורים למימסר הרבני הישראלי — אז שידאגו הם לעצמם לכשרות. ובכלל, כאילו שאין היום די מחלוקות בעם ישראל שהם צריכים היו לחפש את המחלוקת הזו? עוד תראו שהכל יעבור בשלום וזו רק סערה שהם עשו בכוס של מים".

אז זו רק סערה בכוס של מים ואין זו שלילה, אלא עיכוב של כמה ימים? אנחנו חוזרים לרב ספקטור והוא משיב: „כשרות אינה עניין של בעלות על הבית. השאלה היא: האם מותר לאנשים דתיים לאכול שם או לא. הבחינה וההכרעה בשאלה זו היא לא עניין לשמועות ואיננה יכולה להתבסס עליהן. זה עניין לבחינה אובייקטיבית — האם המקום כשר — כן או לא, ואין לו קשר לבעלות על המקום. החברים שלנו משלמים במיסים שלהם את משכורתו של הרב רלבג, כדי שזה ייצג אותם ויהיה אחראי לכשרות מטעם המדינה. מדינת ישראל חייבת לשרת את כל הזרמים, ואם חל שינוי בהגדרה הזו, אז שיחזיר הרב את המשכורת שלו. אגב, באופן אישי, אני מכיר ומעריך את הרב רלבג, ונדמה לי שהוא פשוט נפל במלכודת של הפוליטיקה".

מאשימים אתכם כמי שמחולל מחלוקות בעם.

„הייתי שואל את הרב הנכבד, האם הוא היה מוכן לשלול מעצמו את התואר ,רב' רק לכמה ימים. או שיכריזו על הבית שלו שאינו כשר — רק לכמה ימים. האם זה ייראה בעיניו דבר פעוט? לא אנחנו חיפשנו להילחם בהם, ולא אנחנו יצאנו עם העניין הזה לעיתונות! אנחנו רק רוצים לעמוד באופן התקיף ביותר על כך, שאין לפעול באמות מידה שונות על שום גוף שהוא במדינת ישראל. את הפקידות הזו שהחליטה לא להכיר בכשרות שלנו אנחנו ממנים במיסים שלנו".

מה תהיה דרך הפעולה שלכם?

„מה שברור שלא נרד מהנושא, ושאיננו רואים בזה עניין קטן. אני חושב שהם עשו טעות פטלית: פסלו מבלי שבדקו. זה מוזר וזה משונה. אני חושב שהם גם טעו בכך שעשו היקש בין התנועה שלנו לבין — מנזר. מי עושה השוואה כזו — פוסל מיליון וחצי יהודים בארה"ב. כדאי לזכור שזו התנועה הענפה והגדולה ביותר ביהדות המאורגנת בעולם, ולה 864 קהילות מסורות ופעילות. אנחנו מביאים יותר בני נוער ארצה בקיץ — מכל תנועה אחרת. מובן מאליו שאנחנו לא נוותר ונלך עד הסוף — עד לבג"ץ. אנחנו נעשה מזה רעש גדול ולא ניתן שיהיו להם חיים פשוטים."

מה הם תחומי החיכוך ביניכם לבין המימסר הדתי בארץ?

„הגיע הזמן שבמדינה הזאת יוכלו יהודים לחיות בראש זקוף על פי חוק. צריך שיהיו אמות מידה שוות לכולם. צריך להפריד את הדת מהפוליטיקה. בגלל זה אנחנו לא מתארגנים לפעילות פוליטית, כי אנחנו חושבים שאי־אפשר לנהל מו"מ על מצוות. אנחנו רוצים להקים את המדינה בדרך של יצירת יהדות חיובית ובונה. וזה מאכזב מאוד ומודגש מאוד, שאת הדת במדינה הזו — לא מייצגת היהדות האמיתית. אני בטוח שעל־ידי בנייה נכונה וטובה של הקהילות היהודיות ושל תנועות הנוער — אנחנו בונים את היהדות הישראלית האמיתית".

אפשר להשפיע על הנעשה בארץ, באופן מעשי, בלי כניסה לפוליטיקה?

„אינני שולל מעורבות פוליטית באופן מוחלט, גם לא את האפשרות להיכנס לפוליטיקה, אבל היום, בהרכב הנוכחי של התנועה שלנו, זה לא יהיה בריא. אצלנו יש מין שעטנ"ז. אנחנו תנועה דתית בעלת גוון פוליטי לא אחיד: יש אצלנו בתנועה אנשים מ„התחיה" דרך ,המפד"ל' ועד ,ר"ץ'. עבור אוכלוסיה כזו קביעת קו פוליטי תיצור תחום מחיה צר מדי".

מדוע אתם לא מחייבים, אפוא, את הפרדת הדת מהמדינה?

„אנחנו בהחלט שוללים חקיקה דתית, משום שחקיקה כזו משיגה בדיוק את התוצאות ההפוכות. היהדות צריכה וחייבת להתמודד על עמדותיה בשוק החופשי של הרעיונות. ובאמת בעניינים ספציפיים אנחנו יוצאים נגד החקיקה הדתית. החקיקה הדתית בעניין השבת, למשל, לא תפתור את הבעיה — כך נעשה רק עוול ליהדות.

„אבל, הפרדה בין הדת למדינה זה כבר עניין אחר — כאן כבר מתחילים לדבר על ציפור נפשה של המדינה. המדינה היא יהודית ואנחנו לא מפרידים בין הדת ליהדות. הדת היא עמוד התווך של היהדות — ועל כך איננו יכולים להתפשר".

הרב ספקטור: פסלו מבלי שבדקו

הייתי יפה!

ב שתיים וחצי אחר הצהריים של יום שישי האחרון זכה הפולחן שבקולנוע לביקור של „סלבריטיס" נכבדים, אבל לא התרגש במיוחד. רבקה מיכאלי, מנחם זילברמן, יואב קוטנר ופנים אחרות מן הברנ־ג'ה, התיישבו הפעם, כמו כולם בכיסאות הצופים, אל המסך, יודעים שהקטע הגדול יהיה הפעם מולם. אפילו מוטי מזרחי, זה שב„מציצים" קוראים אותו אלטמן הקטן, זה שצועק בכל הקרנה, „הפוך, גוטה, הפוך", משפט בלתי הפיך ביחסים הפסיכו־מנייקים שלי עם הסרט. המוטי מזרחי המפורסם הזה, היה נציג כמעט בלעדי שהעז לרדת מהמסך ולהתנוך יחד איתנו, הצופים, את הרנסנס המבטיח הזה של תכניות „לול", בעריכה קולנועית, אפילו הוא ישב מוקן, אנונימי, עם אישה אנונימית, באחת השורות הכמעט אחרונות, באולם בינוני בגודלו, קר במיזוגו, בבית ציוני אמריקה. בית קולנוע שאוהב לתת הרבה מתמציות החיים של אורי זוהר, אריק איינשטיין וכל היציאות הטלוויזיוניות־קולנועיות שלהם, שהיו ולא ישובו עוד.

חמש דקות לפני תחילת ההקרנה תפס הקהל קצה קוצה של התרגשות. סידר את הרגליים בפוזה פחות לחוצה. אריק שר בקסטה ברקע, מחמם את הזירה של עצמו בלי להיות נוכח. אורי לא שם, שיסל, רווידרון לא שם, לא אורי גרוס, לא משה איש כסית, לא מונה זילברשטיין, שלא הייתה ב„לול" אבל תמיד כיכבה, סביב ובתוך החבורה. אם הייתה בחיים, הייתה על בטוח כאן, בהקרנת הבכורה, מבכה את בדידותה, מבכה אלילים שלא יורדים עוד אל העם, גיבורים שכבשו את יצרם והם יושבים בבית, מעבר למסך שמקרין דחייה.

זוהר, כמו גרבו, הפסיק באמצע

ב שלוש, אריק מפסיק לשיר, מהקסטה. הגונג האלקטרוני מצלצל שלושה צלצולים, האור באולם מתדרדר לחושך מוחלט, מסך, אקשן...

ראשון, אריק, שר, נותן סיפתח מרגש. ההתרפקות יכולה להתחיל להתפרק, תמונה אחר תמונה, קטע אחר קטע. גלי צחוק עולים ויורדים, משרטטים דרך ביוגרפית שלהם, שלנו, של השנים 1969־1973. פרודיה על תכניות ומגישי התכניות בטלוויזיה, שחיתות בכדור רגל, זיהום אוויר, הענקת גביע המדינה על־ידי הנשיא שזר ז"ל, האופרה לה מרמור, חוק חבישת קסדות מגן, סמי וסוסו — קטע קצרצר שמותיר אחריו שובל ממושך של געיות, בכיות וכטן שנתפסת מהגודש המתפקע.

האם יעשה „לול" את מה שעשה „מציצים"? אם כן, יהיה לנו סרט פולחן חדש. כך מעריך גידי אורשר, מבקר סרטים: „יש לו את כל הסיכויים להיות סרט פולחן. אני לא יודע אם הוא יגיע לממדים של 'רוקי'. 'לול' מורכב מהתערובת הנכונה של מוסיקה וסקצ'ים. השירים שבו מספיק מפורסמים, מספיק מגולגלים. החברה יזמזמו אותם בלי שום מאמץ, הם גדלו עליהם.

„אלמנט נוסף לעידוד הפולחן הוא הזמן. סוף שנות השישים, תחילת שנות השבעים, תקופה שהייתה ועדיין מזוהה עם איזה חלום לשינוי. תקופה של התמרדות נגד המימסר, מהומות סטודנטים, פריקת העול. חלום שנשבר ומת בסופו של דבר גם באירופה, גם בארה"ב. אותה הבטחה שלא מומשה הייתה גם לקבוצה שיצרה כאן. מצד אחד היה אורי זוהר, שיש בו כל הבטחה אפשרית לאיש שיוציא את עגלת הקולנוע מהבוץ, דבר שלא קרה. אורי זוהר הוא כמו גרטה גרבו, שניהם הפסיקו באמצע, בשיא, ולכן הפכו למיתוס. הסרט 'חור בלבנה', התקווה היחידה לקולנוע הישראלי שיהיה מוכר בעולם — התבדתה. אף סרט מכל הסידרה של הקבוצה הזאת לא הצליח בחוץ. אלה סרטים לוקאליים שהיום, מעבר לכמה בדיחות, אין בהם דבר. מצד שני — אריק איינשטיין. איש מלא כשרון לא מנוצל בגלל סיבות אישיות כמו סגירות, ביישנות. אריק היה מופעל על־ידי אורי. הוא שחקן נהדר, רב־גווני. אבל כשאורי פרש גם אריק פרש, נשאר רק בשירה.

„הרבק בקולנוע של כל הסרטים האלה התייבש והתפורר. מה שנשאר זה בעיקר אורי. הוא היה איש מצחיק שידע איך להרים קטעים שבהם השתתף כשחקן. אני לא כטוח שהוא היה במאי, אבל כארם, שחקן, מנחה, רעיונאי הוא היה טוב.

„כל העסק הזה מריח נוסטלגיה, שירים, מריח אנשים שנורא רצינו לראות אותם מצליחים. ויש, לדעתי, דבר נוסף. הצורך שלנו לאיזו סרטת טלוויזיה סטירית, חכמה, ממזרית, מה שכבר לא קיים.

„החבר'ה של תכנית הרדיו 'מה יש' ניסו לעבור על אותם חומרים. יש דברים ב„לול" שהם ניסו להעתיק, אבל ללא הצלחה, כי הם לא היו מקוריים כמו קודמיהם, והם היו מאוד וולגריים ויש את עניין הכשרון.

מה עם יחסי ציבור. הם לא יכולים להפוך, בתהליך של שטיפת מוח ולחץ חברתי, את כל העניין להצלחה מסחרית?

אני מאוד סקפטי לגבי ההשפעה של יחסי ציבור מצד אחד, וביקורות מצד שני והיכולת שלהם לגרום להצלחה עד כדי להיט. הם יכולים, לכל היותר להביא למודעות את העניין הנדון. ההצלחה תלויה במומנטום חברתי: מתי נופל דבר, איך, על איזה קהל. השפיטה הסופית היא של הקהל. הוא יודע מה הוא צריך."

כמה אנשים לדעתך, יראו, את „לול"?

„הרבה אנשים. אחרי שבועות של הקרנה קולנועית רצופה, ימשיכו להקרין אותו בהקרנות חצות, יוכלו לראות את 'לול' גם בווידאו. העובדה הזאת מכהה במידה מסוימת את העוקץ שבהקרנה, אבל ישנו גם הצורך לראות את סרטי הפולחן האלה יחד, בחבורות, בשביל החוויה המשותפת."

תקופה של סתלבט

ב אולם, פרצי הצחוק תוססים כל פעם תאוצה מחודשת. האופרה „לה מרמור" מבטיחה בעתיד להשכיב על הרצפה כל פרט נוכח. לראות את כל החבורה הזאת בפיאות פרועות, לעיתים קרוכות בלי שיניים, מנסרים אלטים, טנורים חופשי, זה לצחוק הרבה, הרבה.

ציפי, כסא לידי, מכירה את הצחוקים האלה היטב על בשרה. 12 פעמים ראתה את „מציצים" ועוד הבטן נטויה. יש לה שיער ארוך, גולש, מזכיר את מונה. ציפי, לו רק ניתן לה, הייתה נכנסת לנעליים של מונה משחקת אותה עד הסוף, על כל המשמעויות. ילדה רגישה, ציפי והפנטזיות ברמה סוחפות את המציאות אל בועות פרטיות שלה.

כל העניין עם הראש של מציצים התחיל לפני שנה בערך.

„הייתה כתבה במעריב, הייתי סקרנית, חבר'ה שלי דיברו על 'מציצים', על אורי זוהר, קראתי עוד, למדתי על החבורה, ידעתי שהוא חזר בתשובה, זכרתי אותו מהטלוויזיה כשהייתי קטנה, ידעתי על התקופה ההיא.

„בפעם הראשונה לא התלהבתי בכלל. הסרט נראה לי שטחי וולגרי. לא אהבתי אותו, אבל נגררתי שוב, ביקשתי להתרשם עוד פעם. לא היה שום לחץ חברתי. פעם אחת הלכתי עם חברים ואחר זה לבד, זה קטע אינדיבידואלי. ואז זה מצא חן בעיני. ראיתי בו יותר, מעבר לחיצוניות. יש שם תקופה שלמה של סתלבט, כל היום חופשיים, זרוקים, הייתי רוצה לעבור חוויה דומה, למרות שזה לא מייצג את הערכים שלי, רק חלק קטן, אבל אטרקטיבי."

תני כמה סממני פולחן.

„אני יודעת את כל הטקסט בעל־פה. אנשים שנכנסים לראות את 'מציצים' חיים את זה. כל הקהל נהייה פתאום משפחה אחת גדולה ומדברים על זה אחר־כך. כחברה, אם אתה רוצה להיות IN קודם תלך לראות 'מציצים'. אז עכשיו השלגר זה 'לול'. בטח שאני אלך לראות את זה שוב, אבל לא נראה לי שלול יעשה מה ש'מציצים' עושה. ב'מציצים', יש איזה קסם מיוחד, קל מאוד להזדהות איתו, כל אחד מוצא לו שם גיבור, זה סרט הווי. משפטים שלמים הוצאו מהסרט לשימושים חברתיים.

„בין הקרנה להקרנה אנחנו שורצים בחוף שרתון חישן, שם עשו את הסרט. יושבים אצל יחיא בקיוסק 'מציצים'. יחיא, את של אביגדור, זה שאצלו צילמו את הסרט, מספר לנו כל מיני סיפורים על התקופה. וזה עצוב, כי זה משהו שהיה ונגמר. זה שכל החבורה התפרקה ומישה ומונה נפטרו, זה עצוב. אבל זה גם כמו יין שהתיישן ועכשיו הוא טעים יותר. מבחינה קולנועית, זאת הצלחה לא בגלל הטקסט, זה לא מסטר פיס אבל זה בהחלט יוצא דופן וזה אמין. יום אחר בטח כל זה יימאס עלי, יום אחר הכל ישתנה, אבל בינתיים זה עדיין מושך אותי מאוד."

אביגדור מהשיר של אריק

„ח ידון התנ"ך" מי לא מכיר את חידון התנ"ך של אריק ואורי? אפילו בורג מכיר. אלון, הוא שואל, בעברית [illegible] אומרים גפן במובן גראבן או גפן במובן גרובן גפן, גפן ועץ [illegible] השופטים, והגונג מצטלצל והחבשי קופץ, הוא חבשי? לא [illegible] סורני, הוא קיבל את הנקודות שלו, מה הוא קופץ? עשר [illegible] הקהל תוך כדי לקיחת אוויר.

או מה, באמת חיים זרוקים; נטולי אחריות? אביגדור [illegible] את הגישה ישר מתנגד: „הם עבדו קשה מאוד, בזיעת אפס וברצינות גמורה". אביגדור, רחוב נמל ת"א הוא אביגדור מהשיר של אריק „אצל אביגדור על הדשא". מאז השיר נעלם הדשא, עכשיו יש שם רק כוסאות חוף ומחסן אבטיחים למסעדות שבסביבה.

„או, בתקופה ההיא, האלילים היו מצילים. כל נער שגדל מה רצה להיות או מציל או ימאי. להיות מציל היה משהו גדול, לא כמו היום. אז בטח שהיו להם, לחבורה מעריצים, הם היו בשיא, אבל ביום החליטה המשטרה לעשות שריד אז היא באה לכאן ותפסה חשיש. רק חשיש והתקשורת כבר עשתה מזה מטעמים. מה לא כתבו עליהם או השמיצו אותם טוטאלית ועל מזה הם לא היו טיפוסים [illegible] זאת היתה טעות מצד המשטרה. רק היום נותנים להם את הכבוד

„הגיע להם. כצעירים הם חיו פה כמו במערב הפרוע. אבל אנשים מתבגרים. פופיק, יום אחד התחתן, וכולנו הלכנו לחתונה. אורי היה אז בגרמניה בפסטיבל סרטים וכשחזר סיפרנו לו איך היה ושפגשנו שם את אריה יצחק, זה שהקים את תיאטרון הבור בשכונת התקווה, למען אחינו הספרדים. יום אחד נעלם אריה ואחרי שלוש שנים בא לחתונה של פופיק — כשהוא דתי.

„מתוך סקרנות הם נסעו לבקר אותו. אריה אמר לאורי בוא תכיר את הרב זילברמן (היו לו 18 ילדים). שם התחילה סידרת שאלות שנגמרה אצל אורי בחזרה בתשובה. זילברמן הזה היה ארם מלומד, קרא פילוסופיה, הרבה ניטשה והיו לו תשובות. במשך שנה קבעו להיפגש פעם בשבוע. קודם היו מכינים שיעורי בית, כלומר שאלות, ושם קיבלו את התשובות. בשביל אורי, שתמיד חשב שדתיים הם גנבים — זאת הייתה סטירת לחי. כשהייתי חולק עליו ואומר לו, מה, גם אבא שלי גנב? הוא היה אומר, לא דיברתי על תימנים. אורי המשיך להסתקרן ואריק ברח לצד, פחד להידבק, גם היום הוא מפחד להיכנס לזה, הוא לא רוצה להשתנות, טוב לו עם עצמו. אני חושב שמאז השיר „אבישג" אריק התחיל להסתכל בתנ"ך. אני בטוח שיש לו תנ"ך בבית. לפעמים, כשאנחנו נפגשים ויוצאת איזה מלה אז הוא אומר קראתי את הפסוק הזה והזה. פעם אמרתי לו אני רואה שאתה אוהב ללמוד לבד והוא אמר, בגילי, להיות תלמיד?

„או השמיצו את כל החבורה, היום נערים רוצים להבין את הסרט, את התקופה, הם בטח שואלים את ההורים שלהם, מה, ככה חיו אז? הנערים האלה באים ביום לחוף, מחפשים להתחבר לתקופה ההיא. בלילה, בשתיים בלילה, אחרי שהם יוצאים מקולנוע פריז, הם באים לכאן, מתחילים לצטט משפטים שלמים מהסרטים, הכי הרבה צועקים לי באוון, גוטה, גוטה."

במכנסיים קצרים בלובי של מלון דן

י ום שישי, ארבע ועשרה, לקראת סוף ההקרנה, באולם האנר־גיה משתוללת. שורה לפני בוכה נער על „אבישג", שיר שיהפוך לדעתי ללהיט מחודש. שורה אחרי שורה דוחף מתבגר נוסף בפעם המיליון משפט כזה, לא היה ולא יהיה יותר כזה, זה לדורות.

סוף. מסך מתרוקן, האורות נדלקים. הקסטה של אריק ממשיכה לשיר בדיוק במקום שהפסיקה לפני 90 דקות.

מנחם זילברמן:

„צריך לראות את סרטי הפולחן האלה כחינוך של עם. כמו שהבריטים קיבלו סדרת חינוך מהביטלס, ככה קיבלנו מהחבורה הזאת סידרת חינוך מקומית. עובדה שעם ישראל של לפני אורי זוהר ואריק איינשטיין הוא לא אותו עם שאחריהם. בזמנו, למדתי מהם הרבה, הייתי בדיוק בגיל המתאים.

„פעם חזרתי מחו"ל אחרי שלמדתי שם קולנוע. אורי קבע איתי פגישה במלון דן. ככר אז למדתי שביום חם טוב להיפגש בלובי של מלון ממוזג. אורי הגיע על ווספה במכנסיים קצרים והרגיש בלובי המהודר נינוח ביותר, גם זה היה חלק מהחינוך. אחרי זה אמרתי לו שאני רוצה לעשות סרטים, והוא אמר לי, אז תעשה, מי שלא מכיר אותם יכול להתייחס אליהם כאל גופים שמימיים, עבורי הם בני־ארם. אריק הוא בן־דוד של אבא שלי ואני גאה בו כבן־משפחה למרות שלפני יומיים הוא התעטש עלי ויומיים הייתי מסטול. (זה בצחוק, אבל תכתבי את זה)."

שלמה גולדברג, גינג'י:

„אני הייתי עושה אהבה כשברקע התקליט של אריק אינשטיין ותמיד, איך שהגעתי לציצי התחיל חידון התנ"ך. אני גם אוהב לומר לבחורה, מה דעתך לבוא אלי, נראה 'לול', נעשה אהבה."

רבקה מיכאלי:

„את 'לול' כבר ראיתי קודם. אני חלק מהפולחן. אין כאן וולגריות בשום צורה, זה פשוט קולנוע טוב. יוצרים שקרובים ליצירה שלהם עושים אותה בדרך כלל טוב וכאן זה המקרה."

מוטי מזרחי (ארבל), אלטמן:

„זה משגע. זו יצירת מופת. זה נחמד להתרפק על העבר, עשו שם דברים יפים. היום אנחנו כולנו חיים על העבר של אתמול. אין לי הסבר מדויק לכך שהסרט הפך ללהיט מחודש, זה סרט אמיתי והוא יהיה טוב גם בעוד 20 שנה, גם אז יקבלו כזה פידבק בגלל התמימות והטבעיות. אני עצמי נשארתי בראש הזה. אני לא מרגיש כחלק מפולחן. בשלב מסוים זה יוצא מפרופורציה אבל נעים להיזכר. לא, אני לא חוזר בתשובה למרות הזקן."

יואב קוטנר:

„אני חושב שזה סרט נפלא, אנשים אוהבים את זה. מה שיפה זה שאתה רואה בלול אנשים שהיו בשיא היצירה. השירים שבסרט הם השירים הכי טובים שהיו להם."

טלית שפירא:

„מאוד התרגשתי, היה נורא נעים. יש בסרט הזה המון אהבה וחום מעוררי רגשות. אז הייתי שמחה לעבור בראש הזה וגם היום הייתי שמחה לעבור כך. מה שבעיקר תופס זה הקשר האמין וההדוק בין אורי ואריק, וכמובן ההומור הנפלא. הם לא יצרו כדי להצליח, אלא כדי לומר משהו. מה שיוצא התוצה מהסרט, זה הקומוניקציה הגדולה שהייתה ביניהם. היום אנשים לא עושים דברים יחד מתוך כייף אמיתי של עשייה משותפת. כאן אתה רואה סרט שנעשה בלי פוזה, בעבודה קשה. הם חושפים את עצמם בלי חכמות וזה מדבר אל כל אחד, כל אחר מבין את זה. בלי פוזה, זה מה שעושה את כל העניין."

במובן גפן או בגובן גפן?

האם יהפוך „לול" לסרט פולחן ברוגמה ל„מציצים"? סרט שבני נוער וסתם מעריצים באים לצפות בו עשרות פעמים; מכירים את כל הטקסטים שלו בע"פ ומנסים לחקות את גיבוריו? אין חוקים כתובים לסרטי פולחן. יחסי ציבור וביקורת קולנוע יכולים להביא את העניין למודעות הציבור, אבל איך יפול „לול" על הקהל, זה רק הקהל יידע להגיד

מאת אלישבע איילון

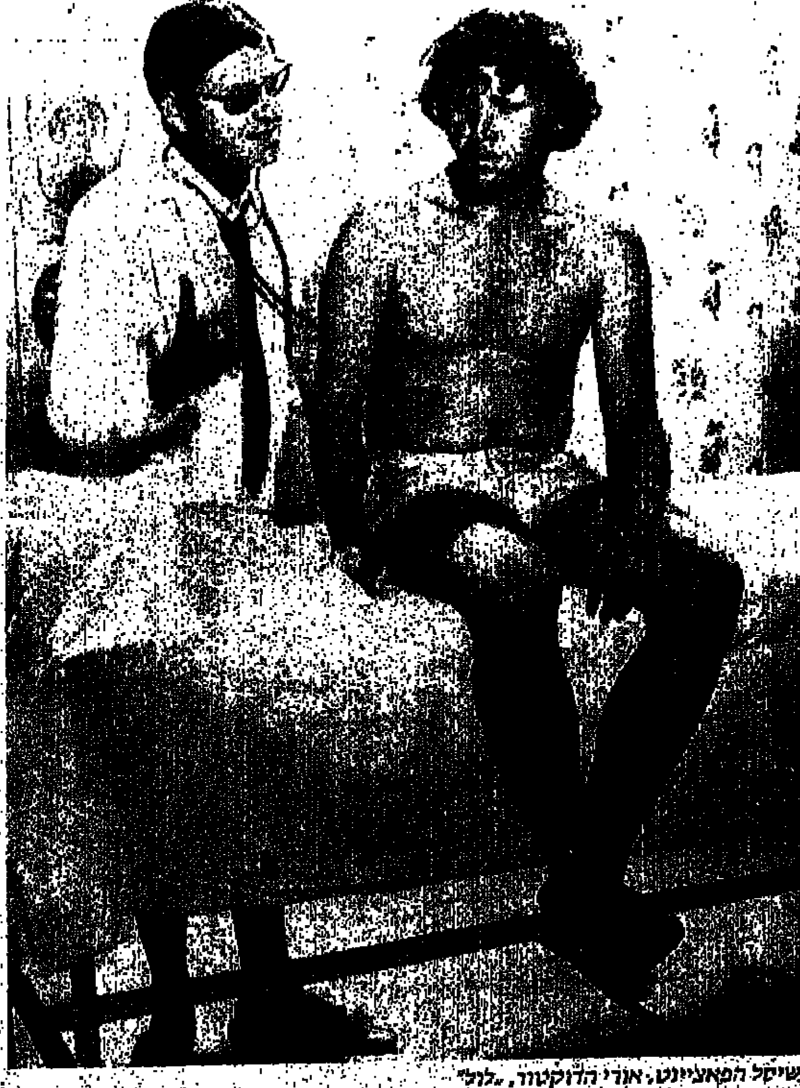

שייקה המאיינוט, אורי הדוקטור, „לול"

אורי ואריק, שלים חדשים, „לול"

שמוליק כץ מאייר מומלץ

אפשר להגיד שאצל שמוליק רק [illegible] של
[illegible] „קשקש" — הכרה והוקרה בינלאומית,
[illegible], לגבי
[illegible] בארץ, הוא [illegible] IN.
באיור ספרי ילדים, הוא אומר, יש היום
קונספציה שאינה מתחשבת בצרכי הילד

מאת רחל שלו

אם היתה נחוצה לו, לשמוליק, חכרה, או חיזוק נוסף לאיכות ויפי יצירתו בתחום איור ספרי ילדים – הוא זכה בהם.

בימים אלה, התבשר הצייר חגעתוני, שהמועצה הבינ"ל לספרות ילדים I.B.B.Y שבחסות אונסקו זיכתה אותו ב„פרס אנדרסן" על איורי סיפרה של לאה גולדברג **מר קשקש**. בחוברת האחרונה שהוציאה המועצה, שמקום מושבה בבאזל, מוקדש חלק ניכר לזוכה בפרס, וגם ציור העטיפה הוא פרי מכחולו של שמוליק.

אתה עדיין מתרגש ממחוות שכאלו?

אז כן, כל פעם מחדש. ולעיטור אנדרסן יש משמעות מיוחדת, משהו במקביל ל„נובל" היוקרתי. ידעתי ש„ספרית פועלים" המליצה על מר קשקש בפני הסניף הישראלי של I.B.B.Y, אבל לא העזתי לקוות שהוא אמנם יזכה. להיות ברשימה אחת עם אריך קסטנר ונחום גוטמן (שזכה על ספרו „לובנגולו מלך זולו"), זה לא עניין של מה בכך עבורי.

בכל כך הרבה כיבודים כבר זכית, אז עוד אחד...

אני תמיד משתדל להוציא מעצמי את המקסימום, את הטוב ביותר שמצוי בי, ובכל זאת בכל פעם מתגנב החשש שאולי אני כבר לא ב„לייןי" של היום. אז חיזוק מעין זה הוא בהחלט לא מיותר.

לא הילדים של חסמבה

האם קיים בכלל „ליין" עכשווי באיורי ילדים?

ישנם אצלנו מאיירים נפלאים, צעירים יותר וצעירים פחות כמו רות צרפתי, אורה איל, אבנר כץ, אלונה פרנקל ועוד ועוד. וישנה אסתטיקה א־לה דודו גבע — שהתחלק איתי בפרס נחום גוטמן. האם סגנונו של דודו גבע הוא העכשווי, או שמא הוא מייצג את האיש בלבד? מבחינתי, על־כל־פנים זוהי אסתטיקה קשה לעיכול, כשמדובר באיור לילדים. לטעמי, היא מייצגת קונצפציה אישית, מבלי להתחשב בצרכיו של חילד.

את עבודת האיור שלי, מנחה מאז ומתמיד תחושת אחריות גדולה כלפי הזאטוטים. הדפדוף בספר הוא להם, בעצם, בבחינת ביקור ראשון במוזיאון, ביקור שאמור להעשיר את הדמיון, לתת מושגים ויזואליים ראשוניים, להעניק ערכים.

ובכל זאת, הילדים של היום הם לא ילדי „חסמבה"

כן, זה נכון. הילדים של היום מתוחכמים יותר, חשופים לגירויים ויזואליים שלא היו קיימים אז. אבל גם בתחום היצירה שלי השתנו דברים. האפשרויות הטכניות עברו מהפך עצום. הצבעים, שלל צבעים באופן תופשי, נייר כרומו משובח, שפעם אפילו לחלום עליו לא היה אפשר. מבחינה טכנית אני יכול לעשות ככל העולה על דעתי: צבעי מים שמאפשרים משחק־מעברים של גוונים, ומה לא?

ומבחינת הסגנון?

מבחינה סגנונית נשארתי נאמן לעצמי כל השנים, אבל נזהר מאוד מאנרציה. קל להיסחף לחזרות, ואני מודע היטב. אז מנסה פרספקטיבה אחרת, זווית מבט שונה — אולי הפעם נסתכל מבעד לחלון, אולי במבט מלמעלה, נשנה פרצוף, נלביש אחרת, נרהט שונה. אני רואה הרבה תערוכות, ספרים חדשים וכמובן מושפע.

מהו הסגנון של שמוליק המאייר?

ריאליזם עליז, הומוריסטי, שגם במצבים עצובים לא נעלם כליל. האיור שלי הוא קווים עם כתמי צבע, מה שנותן לו ביטוי של קלילות. הסגנון הזה מטעה לחשוב שהדברים באים לי בקלות — ולא כך הוא. מושקעת בעבודות הרבה מחשבה, תשומת־לב לפרטים, הקפדה יתירה על נאמנות לטקסט. כשאני ניגש לאייר ספר, חשוב לי שהקונצפציה תהיה שלי מאלף עד תו, והכל תמיד הכי־הכי. כך גם כשמדובר בציור חשבועי לעלון הקיבוץ ובמה שלא יהיה. וזה לא עושה לי חיים קלים.

ואתה גם מצייר קריקטורות, מלווה ברישומים הצגות בכורה

כן, מצייר קריקטורות פוליטיות לעיתונות — והן לאו דווקא החלק המועדף (הדגש על פוליטיות), אבל לעניין הזה עוד נחזור. ואני גם מאייר לביקורת הצגות ומופעים אחרים. לא אכחיש שהווי הפרימיירות מאוד נעים ומחניף. לבד מזאת אני אוהב תאטרון, אוהב מחול, וגם את המצבים המעניינים ויוצאי הדופן שמזמנים אירועים כאלה — אירות, מיפגשים והרצאות. פן נוסף לעניין.

אילו הציעו תערוכה במוזיאון

ואתה, הלא, בעצם צייר

אני צייר, ועיקר ההכנסה שלי היא ממכירות תמונות, ציורים והדפסים. לא מזמן קיימתי תערוכה גדולה, במודפשט בנושא ירושלים, שלקראתה ציירתי תמונות חדשות, אבל סך הכל מתפנה מעט מדי ליצירה פרטית.

זקוק למרווח?

זקוק מאוד. אין לי בעיה של לשבת ולעבוד, אבל מה שצריך איזו טלטלה הגונה שתגרום לדחוף יצירתי, לאיזו הליכה בכיוון חדש. שיגרת היומיום, הלחצים שנובעים מבפנים ושבאים מבחוץ, פועלים כמו מכבש על מה שאולי מתכוונים בשאומרים „מוזה".

ואולי חסרה ההכרה, זו שבאיורי הילדים נמצאת לך בשפע?

יש לי בעיה בעניין, ולא תהיה זו אמת לומר שאין כליבי משקע של מרירות ועגמת נפש. אמנות כמו שלי, בעלת סגנון פיגורטיבי, שיש לה מסר תכני — לא נחשבת על־ידי הממסד הקובע (ואני לא בודד ב„וטו" הזה). לא ניתן לי להציג תערוכות, וכשכאלה כבר מתקיימות, ישנה התעלמות מוחלטת — לא כיסוי עיתונאי, לא ביקורת לא כלום.

מה שהולך היום זה האבנגרד הנון־פיגורטיבי, המיצגים — יצירתיות שקשורה בפעילות שבעיני היא לא בדיוק אמנות. אלה ניסיונות בהחלט רלוונטיים, אבל לא ייתכן שרק זה נחשב. אני תולה את העניין בפרובינציאליות הישראלית, ברצון המטעמ אובססיבי להיות IN. תראי, בארה"ב ישנם מוזיאונים עם אולמות לכל ה„איזמים" — לכולם יש מקום וכולם פורחים — קנה המידה היחידי לתצוגה היא האיכות. גדעון עפרת מנסה לעשות מלחמה, „להציל" את כבודנו — מקיים תערוכות, כותב, מרצה, אבל אין בזה די. בינתיים צריך להסתפק בגלריות מסחריות. שם זה הולך.

סך הכל, מה לי כי אלין. הפעילות היצירתית שלי מאוד מגוונת ויש קהל לכל דבר שבו אני שולח ידי. מבחינה פיננסית זה יתרון, ואת חיי היומיום מעשיר לי מאוד.

על מה אתה עובד כרגע?

על חידוש האלבום „באוהלי קידר", שראה אור בשנת 62, בליווי טקסט של גמזו. הכוונה היא להוציא אותו במהדורה אלבומית מהודרת. „ספרית פועלים" רואה בזה חשיבות איראית נכונה לעכשיו. הציורים עוסקים בערבים, בהווי חייהם בעבו, עם

מירה מאיר, אחראית להוצאה לאור של ספרי הילדים ב„ספרית פועלים". בתור שכזו, יש לה קשר מתמשך וקרוב עם שמוליק. היא גם זו שהמליצה על „מר קשקש" בפני הסניף הישראלי של I.B.B.Y. נימה לא מוסתרת של חיבה יש בקולה, כשהיא מדברת על האיש:

„שמוליק הוא יוצר מאוד מקורי" אומרת מירה „הרעננות שלו לא פגה עם השנים, תמיד מתחדש. כיף לעבוד איתו, לראות אותו מחפש פתרונות לבעיות שמעמיד כל ספר מחדש. יש באישיותו איזה תום ילדי שבא לביטוי ביצירה שלו, ומדבר גם אל ילדים וגם אל מבוגרים".

הרומנטיקה המזרחית השקטה והמופנמת שכל כך הקסימה אותנו אז, שהיתה כל כך רחוקה מאינתיפאדה...

ועל מה אתה חולם?

רוצה להוציא ספר קריקטורות חדש על חיי בני־אדם בכלל ובארץ בפרט, לאור המציאות החברתית־פוליטית. רוצה אלבום ציורים — חדשים וגם ישנים — מעין רטרוספקטיבה שכמוהה עשו הרבה ציירים אחרים כשהגיעו לגילי. אלא שההוצאה הכספית הכרוכה ב„פרוייקט" כזה היא עצומה: מאה אלף דולר לפחות, מה שמעמיד בסימן שאלה אפשרות של מימוש החלום בימים אלה.

כן, ולו היו מציעים לי להציג תערוכה במוזיאון, הייתי עושה זאת בשמחה.

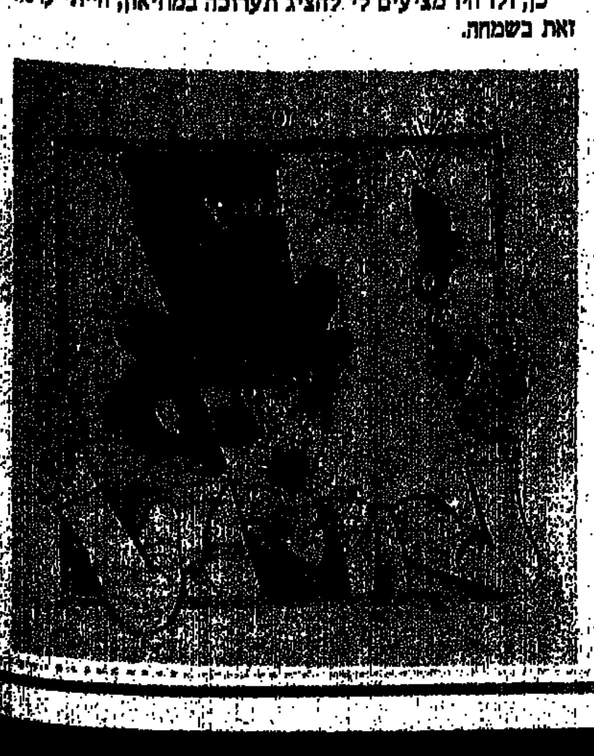

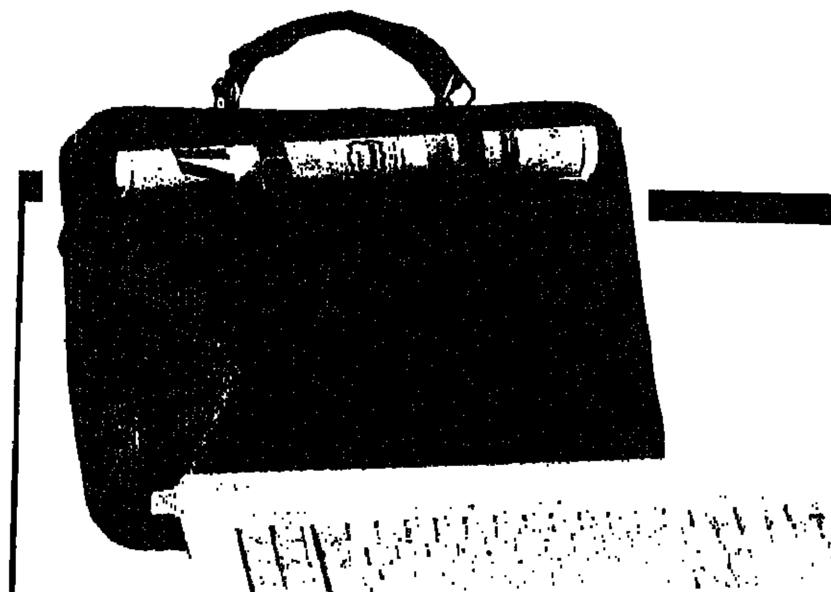

חיה יוסף

איש שהוא מוסד

כבר מזמן רציתי לספר את סיפורו של שמעון פינס, העיתונאי מוותיקי העיתון „דבר". פינס, שבמשך השנים נהפך למוסד שלא רק עיתונאים פונים אליו, אלא כל שכניו ומי לא? החל מנהגי האוטובוסים מהם נסע במשך שנים רבות, עד מוכרי העיתונים שפעם הסתובבו בעיר וצעקו: „דבר", „ידיעות", הארץ"... והיום הם בעלי דוכנים שצ'יץ רוצה לסלקם מנוף העיר.

„תגידי לי, האם יש עיר בלי מוכרי עיתונים? בפריס, לונדון, ברלין, בכל עיר בעולם דוכני העיתונים שייכים לנוף העיר"... ממלמל פינס.

שמעון פינס הוא הכתובת אחרי שפנו כבר לכל מיני כתובות. הוא מקשיב ומחייך את חיוכו הנערי.

בפברואר 1975 יצא לפנסיה... לא משקמה. „זה לא היה קל „מתוודה שמעון. אך מהר מאוד הוכיח שאפשר גם לחיות ולמצוא סיפוק בחיים אחרי שננעלה דלת המערכת בה עבד משנת 1932.

משפחת פינס, האם וחמישה בנים, עלו בשנת 1925 והתיישבו בירושלים. האב נפטר ברוסיה ממחלת הטיפוס. בית פינס היה בית פתוח לכל ציוני בעיר, מרכז לחלוצים, ושמעון היה חניך חשומר הצעיר שפעל עם ילדים קטנים, כעין גן ילדים. ב־1927 עברה המשפחה לתל־אביב. ושמעון הצטרף לתנועת הנוער „צופים עוכדים" ומיד עבר ל„נוער העובד". בחופשים עבדו, שמעון ואחיו הקטן, בניקיון בית הספר והחצר הגדולה. לאם היה קשה לפרנס משפחה מרובת בנים ושמעון, מגיל צעיר, היה „המפרנס העיקרי", אך זה לא מנע ממנו להיות פעיל כיושב ראש מועצת התלמידים, לער כיתה, ואפילו למר לחצצר כדי להתחיל את יום הלימודים. מעולם לא למד מוסיקה ולא ידע לקרוא תווים, אבל... עמד לפני כל ילדי בית הספר והחצוצרה בידו. אחרי גמר בית הספר העממי הצטרף ללימודי ערב בבית הספר המקצועי: מקס פיין. כאן התחילה פעילותו בהגנה: בלילות חולק כרוזים, קיבל על עצמו תפקידים מבלי לשאול למה דווקא אני?

עוד כתלמיד בבית החינוך (1932) „עבר" בעיתון „דבר". ב־6 בבוקר לקח את העיתונים מן הדפוס, חילק אותם לבתים ורץ ללימודים. כתלמיד במקס פיין „עלה בדרגה", והתחיל לעבוד בניקוי מכונות הדפוס.

שמעון חיפש אתגרים חדשים. בשנת 1938 הצטרף לארגון תורמי דם במגן דוד אדום וכיהן בשנים האחרונות כיו"ר הארגון. היו אלה ימי „הדמים," ימי המאורעות בישראל. אז עוד לא ידעו לקיים „בנק הדם" ואפילו לא לשמור מנות דם. מספר שמעון: היתה רשימה של תורמי־דם, וגם זאת הייתה בעיה, כי רק למעטים היה טלפון. לכן נסעו לביתו של התורם, לפי הרשום בארגון, ומכיוון שרוב המקרים היו דחופים, נסעו ביחד לבית־החולים בו שכב החולה. השכיבו את התורם ליד החולה, ובאופן ישיר, מווריד לווריד, העבירו את הדם מן הבריא אל החולה. אז ידעו בישראל על 27 סוגי דם. „לי יש סוג דם שמתאים כמעט לכולם", הוא אומר „עד היום תרמתי 50 מנות דם."

פעם, בשנת 1942, כשהיו הפגנות וזעמות נגד האנגלים בגלל הספר הלבן, הגיעה אל הארגון קריאת S.O.S מבית חולים ביפו, חייה של ערביה, חולת שחפת, היו בסכנה והיא זקוקה באופן דחוף למנת דם. ושמעון פינס התנדב להגיע ליפו ואמר: אנחנו נשבענו לתרום דם לכל נזקק, לא חשוב הלאום, הדת או הגזע. שמעון ואחות, ישבו בשריונית, שריונית נסעה מלפנים ושריונית מאחור, וכך הגיעה השיירה ליפו. שמעון שכב על מיטה לצד מיטתה של הערביה החולה, האחות חיברה את הצנרת וכך עבר דמו של שמעון לגופה החולה של הערביה.

בשנת 1938 קרא עורך העיתון „דבר" דאז, ברל כצנלסון ז"ל לשמעון והציע לו לנסות את מזלו כ„רפורטר" ולמסור את תפקידו כטלפוניסט המערכת לבחורה. מאז שימש שמעון עיתונאי של ממש. בשנת 1940 התחתן עם ציפורה, אחות בית חולים, ומאז הם גרים בדירה שכורה ברחוב קטן של תל־אביב הקטנה, שם גם נולדו הבנות והתחתנו, ויצאו לבנות את חייהן.

לפני שנה זכה בתואר „יקיר תל־אביב" הוא חלק מתל־אביב, חלק טוב.

שמעון פינס (משמאל) מקבל את תואר „יקיר תל אביב" מידי ראש העיר שלמה להט

הכל בתיק אחד

הנשים כבשו לעצמן את המקום שכבר מזמן מגיע להן. הן מנהלות משרדים, עסקים, הן בבורסה, בתעשיות כבדות, בתקשורת, מדע ואיפה לא? הן נוהגות במכוניות מהירות, נועלות נעליים נוחות ויפות, למעגן מעצבים בגדים של „אשת קאריירה", כלומר בגד יפה ונוח שבתוספת קטנה של קישוט או חגורה או צעיף נהפך לבגד חגיגי. התיק הקטן שפעם החזיקה אשה בין אצבעותיה העדינות נעלם בתוך התיק הגדול. תיק שבו אפשר למצוא לא רק את כרטיסי האשראי שלה, נפתחות, ארנק לכסף ותעודות למיניהן, אלא אפשר להכניס משרד שלם בתוך התיק הגדול יש תיק קטן, שבו מטפחת, שפתון, מפתח ומעט כסף, איתו יוצאים לארוחת עסקית, לקולנוע בשעות אחר הצהריים בין ישיבה לישיבה... התיק שבתצלום למרות גודלו נראה אלגנטי ונשי, אפשר למצוא תיקים כאלה מעור או מחיקוי עור.

לא רק בפסטיבל

גם זאת ישראל

עכשיו יהיה קצת שקט ונוכל לשכב על שפת הים ולתפוס שלווה. כל הפסטיבלים מאחורינו, אבל יש גם מופעים קטנים ויפים, שכדאי לשים לב אליהם, כמו הופעת האנסמבל הישראלי למוסיקה עתיקה: קנטילנה. ארבעה נגנים וזמרת אחת. לימור נשר, רוני הדר, יוסף שרון וד"ר שי בורשטיין שהוא גם המנהל המוסיקלי. כולם מנגנים על כלים עתיקים אותנטיים כגון: חליליות, קרומהורן (בכמה גורלים) נבל ויולה דה גמבה, תוף מיוחד מימי הביניים ועוגב, שהוזמן במיוחד לפי דגם עתיק. אל האנסמבל הצטרפה זמרת הסופרן, אליעזר מואבי־ניאוס ויחד העניקו לקהל חוויה נפלאה. חבל שאינם מרבים להופיע לפני קהל אוהדי המוסיקה בארץ.

ויש גם מוסיקה צוענית. כבר שנים אני מחכה לשמוע את הכנר מירל רזניק בקונצרט בהיכל התרבות בתל־אביב, אבל בינתיים רזניק הוציא אלבום: „כינור הקסם של מירל רזניק." רזניק הוא כנר וירטואוז, שמופיע בהרבה מקומות בעולם... רק להיכל התרבות שלנו עוד לא הגיע.

במקרה, ממש במקרה, נשביתי בקסם של רקרנית הבטן ריקי צור, צעירה שמופיעה במסיבות חתונה, אירועים חגיגיים וגם מנהלת בית־ספר לריקודי בטן. ישבתי קרוב ויכולתי לראות אותה בכל יופיה ויפי ריקודה שאינו קיטש ולא וולגרי, והוא אמנות עתיקת יומין. ריקי מוזמנת להרבה ארצות ואין הרבה רקדניות בטן שיכולות להתחרות איתה. אם תשמעו שיש איזה מסיבה ושהיא מופיעה בה, רוצו...

הכנר מירל רזניק, עם אחותו הפסנתרנית מרים רזניק

המהפיכה החדשה

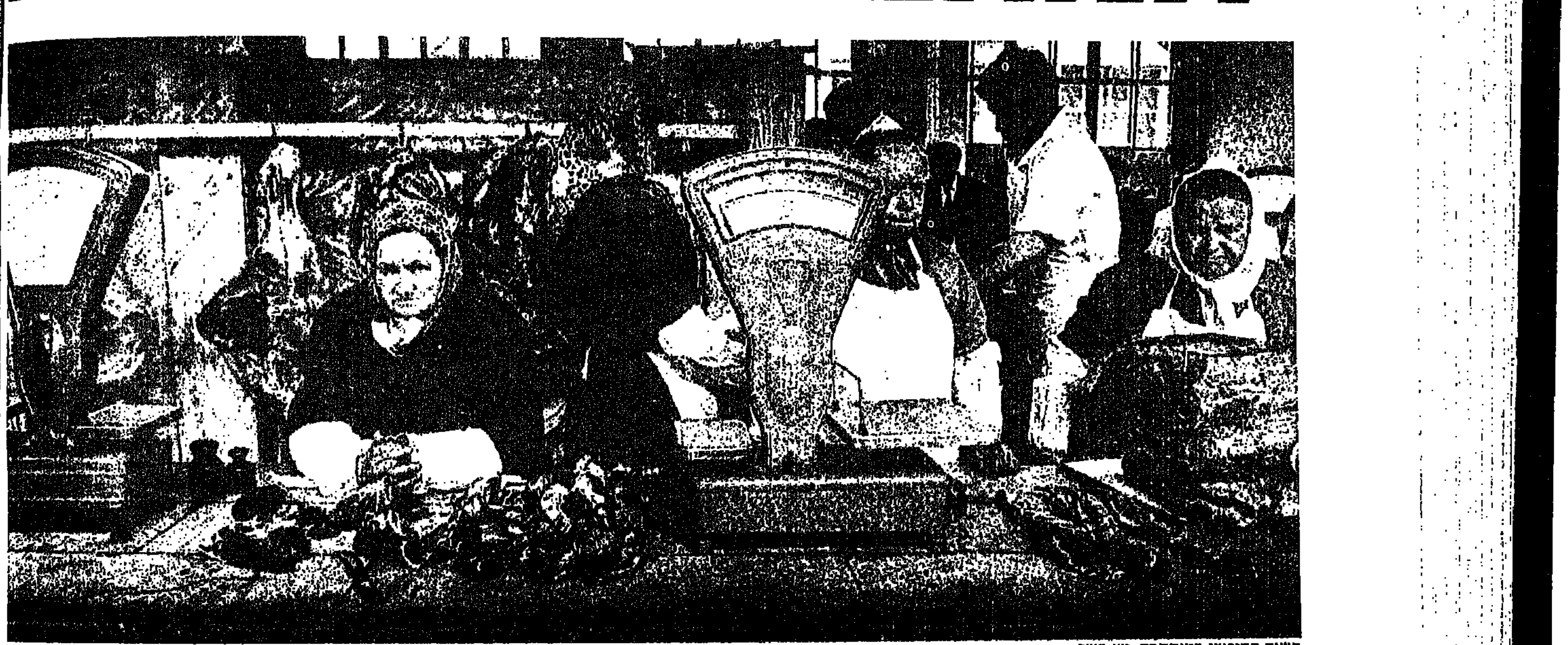
השוק החופשי במוסקבה. יש בשר.

מיכאיל גורבצ'וב זכה לנצחון מוחץ בוועידה המיוחדת של המפלגה הקומוניסטית, שאמורה היתה להכריע במערכה הפנימית בין תומכי ה„פרסטרויקה" לבין מתנגדיה. התמורות עליהן בישר גורבצ'וב, עם כניסתו לתפקיד כמזכיר הכללי של המפלגה, כונו בשם „פרסטרויקה", אך היום גם במוסקבה מדברים על מהפיכה חדשה. ואמנם בוועידה הזאת נאמרו דברים על-ידי גורבצ'וב, אך גם על-ידי צירים אחרים, שאפשר בהחלט לראותם כמהפיכה, אם-כי מסוג חדש. מהפיכה שברית-המועצות עוברת ללא שפיכות דמים, ללא מעצרים של מתנגדי הקו החדש. מהפיכה שתושג על-ידי המעבר לדימוקרטיה, ולהכרעה אמיתית של הרוב.

גורבאצ'וב מהלך על חבל דק. מנהל מאבק ליישום הרפורמות מצד אחד, אבל נוהג זהירות מופלגת בעשיית החשבון עם מצדדי הסדר הישן מאידך. גם כך נראים חלק מהדברים הנעשים כיום בבריה"מ כ„חזון אחרית הימים"

מאת מארק גפן

מועמדים „שאפשר לסמוך עליהם"

גורבצ'וב מציע עתה לשנות את המבנה השלטוני בברית-המועצות. במשך עשרות שנים היה המשטר מבוסס על שליטתה הבלתי מוגבלת של המפלגה. אמנם בצד המפלגה, על מוסדותיה ומנגנוניה, נתקיימו גם מוסדות המדינה — הממשלה והסובייט העליון (מעין פרלמנט), אך הללו היו בשליטה מוחלטת של המפלגה. ראשי המפלגה ועסקניה הבכירים בכל הרפובליקות נבחרו תמיד גם למועצות („הסובייטים"). אך הבחירות היו פיקציה. המועמדים נקבעו על-ידי המפלגה, ולא היו להם מתחרים שהתמודדו נגדם. הבחירות היו לפארסה, והתוצאות היו קבועות מראש, תמיד ברוב של 99 אחוז למועמד. עתה הוצע (והוחלט), כי יוצגו באופן חופשי מספר מועמדים. לקראת הוועידה האחרונה היה מבחן ראשון ליעילותה של השיטה הזאת. המפלגה והמנגנון שלה, שהוא ברובו שמרני, הפעילו לחץ עצום, כדי לנהוג על-פי השיטה הישנה. בהרבה מקומות הוצגו, בסיוע הכוח המנגנוני, מועמדים מפלגתיים, „שאפשר לסמוך עליהם" כי יישמרו על הסדר הישן. אבל במקומות לא מועטים יצאו תומכי ה„פרסטרויקה" בגלוי נגד השיטה. העיתונות הסובייטית (שרובה מגויסת לתמיכה ברפורמות של גורבצ'וב) דיווחה על המאבק הזה, ואפילו חשפה אותו. השבועון „אוגוניוק", מן הנפוצים בברית-המועצות, חשף שערוריה גדולה. אחד הכתבים גילה, כי מספר עסקני המפלגה, שנגדם מתנהלת חקירה בגלל מעשי שחיתות חמורים, נבחרו כצירים לוועידה הנוכחית, האמורה לדון בביצוע הרפורמות.

ריהביליטציה עכשיו

המתנגד העיקרי של גורבצ'וב, מי שנחשב באידיאולוג של המפלגה, ליגאצ'וב, לא יצא עד כה בגלוי נגד גורבצ'וב. ליגאצ'וב נשען על מיליוני בירוקראטים מפלגתיים, והוא מנסה לטרפד את הרפורמות בדרכים עקיפות. לפני מספר חודשים רעשה העיתונות הסובייטית סביב מכתבה של אחת אנדרייבה, אשר יצאה נגד הרפורמות בטענה, שאלה מובילות להכפשת שמה של המפלגה. אנדרייבה זאת עשתה רושם של אחת, השומרת על עקרונותיה של המפלגה. התקפתה נגד הרפורמות (ובעקיפין על גורבצ'וב) הניעה את „פרבדה", הביטאון המרכזי של המפלגה, להשיב לה במאמר מערכת. כלי התקשורת הסובייטים השתנו עד ללא-הכר. תחנת טלוויזיה, העוסקת בתחקירים, שידרה כתבה של השחקן הנודע רולנד ביקוב, אשר גילה כי אנדרייבה עסקה זמן רב בשיגור מכתבים אנונימיים למערכות העיתונים, בהם הטיחה אשמות כזב נגד אנשים שונים. היא אף גורשה מן המפלגה. ביקוב הזכיר בשידור זה, כי בשנת 1953 היתה כבר מלשינה אחת, אותה רופאה, אשר „גילתה" לסטלין את „הקשר" של הרופאים היהודים שזממו לרצוח את סטלין. והנה עתה מתגלה, כי אנדרייבה ניסתה לפרסם את „המכתב הגלוי" שלה בכמה עיתונים, וכולם סירבו לפרסמו. לבסוף נתן ראש האופוזיציה לגיאצ'וב אור ירוק לפרסומו. גילוי זה חשף את לגיאצ'וב ושיטותיו במאבק נגד הרפורמות. עם זאת שומר עדיין לגיאצ'וב על מעמדו במפלגה וב„פוליטביורו", שהוא המוסד העליון המונה 11 חברים וגורבצ'וב עדיין נמצא שם במיעוט. זו גם הסיבה שגורבצ'וב נאלץ לתמרן, ואינו נשמע לתומכיו הקיצוניים, אשר קראו לו „לגרש את לגיאצ'וב" מן המפלגה. אכן, גורבצ'וב חייב לתמרן. הוא לא ירחיק היום לכת בעשיית חשבון עם האופוזיציה השמרנית. מבחינה זו אופיינית הופעה אחת בוועידה האחרונה. זהו סיפורו של ילצין, מי שהוזח עד לפני חצי שנה מזכיר המפלגה במוסקבה, מן התומכים הנלהבים ביותר של גורבצ'וב, אשר פתח בפעילות קיצונית לסילוקם של השמרנים והודח בסופו של דבר מתפקידו, כאשר גורבצ'וב הצטרף בחוסר ברירה למקטרגיו. גורבצ'וב ידע שזהו המחיר שעליו לשלם כדי לשמור על מעמדו שלו. ילצין הודח, אך הוא לא ויתר על המאבק. והנה, בוועידה האחרונה הופיע בדיון, ודרש שיוסרו האשמות נגדו, ויוחזר למעמדו במפלגה. הוא סבר כי על-ידי מוקד הוועידה יש לו סיכוי לגבור הפעם על לגיאצ'וב.

טען ילצין: „הרבה חברים שנפלו קורבן לפשעי סטלין זכו לזיכוי רק כעבור עשרות שנים. אני מבקש את הזיכוי שלי כעת, כל עוד אני חי". התחבולה הזאת לא הועילה לילצין. גורבצ'וב ירחה את טיעוניו, והזכיר לו כי הוא, גורבצ'וב עצמו, נבחר לתפקידו על-ידי הפוליטביורו, שבו לגיאצ'וב הוא אחד החברים החשובים. במקרים אחרות, גורבצ'וב רמז לילצין, כי הוא עצמו עדיין זקוק לדו-קיום עם השמרנים.

מי שאל את השאלה הזו?

עם זאת גורבצ'וב משתדל לבסס את מעמדו על-ידי גיוס תמיכה רחבה בציבור, אצל האינטלקטואלים, האמנים, העיתונאים, ובקרב חברי מפלגה מן השורה. ה„גלאסנוסט" הוא הנשק היעיל ביותר ליצירת מצב, שבו עידן הרפורמות יהיה תהליך בלתי הפיך. עדיין רבים החוששים כי תקופת גורבצ'וב עלולה לחלוף, ומי שיהיה מעורב בה, עלול לשלם את המחיר. כזכור, היה כבר מנהיג, אחרי סטלין, אשר חשף את הזוועות של התקופה הסטליניסטית. ניקולאי כרושצ'וב הופיע בשנת 1956 בוועידה ה־20 של המפלגה, ונשא שם נאום מפוצץ ומדהים על פשעי סטלין. אך צריך גם לזכור, כי הנאום ההוא היה „סודי". הוא מעולם לא פורסם רשמית בברית-המועצות (אם-כי הודלף במכוון לעיתונות המערבית). מספרים, כי צירי הוועידה היו המומים למשמע אוזניהם, ולפתע שאל אחד הצירים את כרושצ'וב: „למה לא סיפרת זאת כאשר סטאלין היה עדיין בחיים?!" כרושצ'וב שאל בנימה נרגזת: „מי שאל את השאלה הזאת?!" ואיש לא השיב. „מי שאל זאת? — חזר כרושצ'וב — בנימה קשוחה יותר. שוב שתיקה. וכך השתיקה חזרה על עצמה גם כאשר כרושצ'וב שאל בפעם השלישית; אז העיר כרושצ'וב: „אכן, זו הסיבה לכך שלא שאלתי דבר כאשר הוא היה חי".

בוועידה האחרונה במוסקבה התרחשה סצנה דומה, אם כי בצורה אחרת. לאחר נאומו של גורבצ'וב, אשר האשים בין השאר את ברז'נייב במדיניות של קיפאון עמוק, קם אחד הצירים וביקש להציג שאלה. השואל היה ולאדימיר מלניקוב בן ה־60, מזכיר המפלגה מן הרפובליקה הסיבירית קומי. זהו איזור הכפור, שבו נמצאו רבים ממחנות האסירים (ה„גולאגים"). אמר מלניקוב: „לפי דעתי כל מי שהיו מעורבים במדיניות הקיפאון בימי ברז'נייב, חייבים כעת לתת את הדין על מעשיהם". גורבצ'וב הפסיק את הנואם בשאלה: „אולי יש לך איזה הצעות ספציפיות? אנו יושבים כאן למעלה (כוונתו היתה לכל הצמרת שישבה בנשיאות), ואין אנו יודעים למי אתה מתכוון, אלי, או למישהו אחר?" באולם השתררה דממה. הנואם זרק מבטים לכל הכיוונים, ואז השיב בביטחון מלא: אני מתכוון במיוחד אל החברים סולומנצב, גרומיקו, אפנאסייב וארבטוב". הפעם שתק גורבצ'וב. גרומיקו, נשיאה של בריה"מ, ישב לידו בנשיאות.

איש אינו יודע, אולי גם לא גורבצ'וב עצמו, לאן תגיע המהפיכה החדשה. בשלב זה מדובר בצמצום שלטונה של המפלגה, ובהפרדתה מרשויות המדינה. אך עדיין תהיה המפלגה גורם רב השפעה, מה עוד, שגם גורבצ'וב אינו מעלה על הדעת (בשלב זה...) אפשרות של מתן חופש לקיום מפלגות אחרות. אבל בעיה זו תעמוד על הפרק בהכרח, אם גורבצ'וב ירצה ליישם בעקביות את רעיונות הדימוקרטיה. המנהיג הסובייטי טוען, כי בכוונתו להפוך את ברית-המועצות למדינת-חוק, בעלת משטר דימוקרטי. לזה צריך להוסיף את הטפתו של גורבצ'וב לחופש העיתונות. כבר היום קמים ארגונים שונים, שאינם מוגדרים אמנם כמפלגות, אך הם מפיצים רעיונות שלא חופפים את אלה של המפלגה הקומוניסטית. ידוע על כמה עשרות ארגונים כאלה, וכמה מהם, כמו „פאמייט" (זיכרון), „מולדת", נושאים אופי לאומני, ולעתים גם אנטישמי. מי שדוגל ב„גלאסנוסט" מתקשה לאסור את פעילות הארגונים הללו.

הזכות להגדרה עצמית

גורבצ'וב חייב להיזהר, שכן עם פתיחת השסתום של הגלאסנוסט, יפרצו כמה מן הבעיות החמורות, שעד כה ניתן היה להשתלט עליהן רק בעזרת הכוח וההשתקה. החמורה בהן היא הבעיה הלאומית. במספר רפובליקות לאומיות הגיעה התסיסה לנקודת רתיחה. הסכסוך בין האזרבייג'אנים לבין הארמנים הגיע עד כדי מעשי אלימות והתנגשויות המוניות. אך מעבר לסכסוכים הללו, בין רפובליקה אחת לרעותה, קיימת סכנה, כי לפחות כמה לאומים ידרשו לממש את העיקרון הלניני, שהונח ביסוד הקמתה של ברית-המועצות — זכותו של כל עם להגדרה עצמית, עד כדי הפרדה וניתוק מברית-המועצות. במשך שנות שלטונו של סטלין, אך גם אחריו, ניהלה מוסקבה מדיניות של השתלטות רוסית בכל הרפובליקות הללו. ככלל, היו מזכירי המפלגה וראשי הממסד שם רוסים, ואילו הארמנים, הבשקירים, הקורגיזים וכל שאר הלאומים, זכו לכל היותר לתפקידים משניים. היום השתנה המצב, אך אילו ניתן לעמים אלה להכריע באופן חופשי אין ספק, כי חלקם, אם לא רובם, היו מעדיפים לזכות בעצמאות מלאה, שלא במסגרת ברית-המועצות.

אם גורבצ'וב ירצה להמשיך בחשיפת שגיאות העבר הוא ייאלץ בשלב מסוים להודות גם בכך, כי סיפוח הרפובליקות הבאלטיות (ליטא, אסטוניה ולאטביה) היה מעשה של כפייה, חלוקת שלל בין גרמניה הנאצית לבין ברית-המועצות של סטאלין, בעקבות הסכם ריבנטרופ-מולוטוב. ההיסטוריונים הסובייטים התחילו כבר למתוח ביקורת על ההסכם הזה, אבל הסקת מסקנות מן הביקורת הזאת, עד כדי ביקורת על סיפוחן של הרפובליקות הבאלטיות, יכולה להפוך לתיבת פנדורה, שעלולה לגרום לפירוקה של ברית-המועצות. ברפובליקות הבאלטיות קיימת תסיסה בלתי פוסקת. העיתונות נאלצה לתת פרסום להפגנות על רקע לאומי. פה ושם נעשים ויתורים, כדי לאפשר פורקן לרגשות הלאומיים, אם-כי בצורה מבוקרת. כך, למשל, הסכימה הממשלה כי בלאטביה יונפו הדגלים הלאומיים, בצד הדגלים הרשמיים של ברית-המועצות. בעניין זה נאמרו בוועידה דברים ברורים על-ידי גורבצ'וב: כל ניסיון לערעור המבנה הרב-לאומי של ברית-המועצות ייבלם בתוקף. הפתרון האפשרי הוא במתן אוטונומיה אמיתית לכל רפובליקה, כאשר ענייניה הפנימיים לרבות ענייני הכלכלה והחיים התרבותיים, ינוהלו על בסיס לאומי, ללא תלות בשלטון המרכזי במוסקבה. מכל מקום, גורבצ'וב דוגל בשלב זה בגישה דומה לזו של המנהיג השמרני לגיאצ'וב. הוא אינו מוכן לפתוח בחזית נוספת במסגרת המהפיכה שלו — בחזית הלאומית.

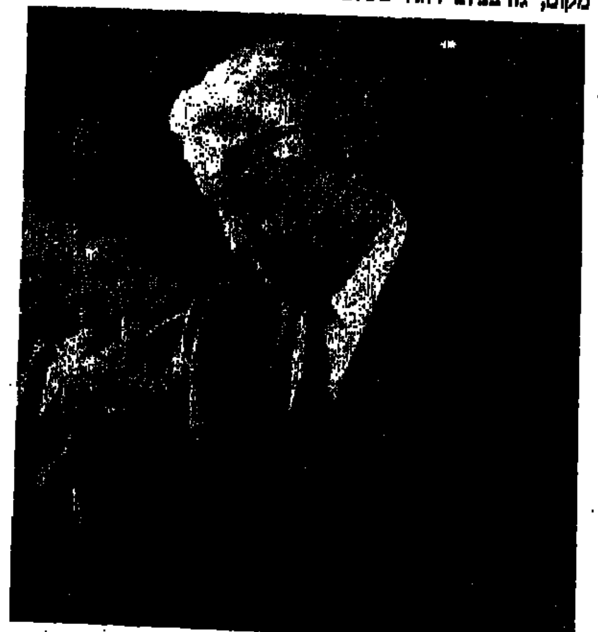
מודח ילצין. ביקש ריהביליטציה כל עוד הוא חי

מלכת היופי המוסקבאית, ... במתכונת קפיטליסטית

במטוס עם שקי ירקות

שלוש שנים חלפו מאז נפתח עידן הפרסטרויקה, ועדיין אין שינוי בתחום העיקרי — בכלכלת הארץ. היו הרבה תכניות ודיבורים על רפורמות כלכליות, אך עדיין חסר מזון, קיים מחסור בירקות ופירות, ואילו הבשר הוא מצרך, שאזרח סובייטי רק בקושי יכול להשיג. מזמן נפוצה בדיחה על תושב מוסקבה שנהג „לקפוץ במטוס" לקייב שבאוקראינה, כדי לקנות שם קילוגרם סוכר. על פי מחירי הסוכר בשוק השחור במוסקבה, כך נאמר, משתלם לשלם כרטיס טיסה לקייב ולהשיג שם את הסוכר במחיר זול יותר. היום ידוע כי רבים מתושבי גרוזיה, למשל, טסים במטוסי „אירופלוט" עם שקים של ירקות, כדי למכור אותם בשווקי מוסקבה ברווח גדול.

ברית-המועצות, על אדמותיה הפוריות, אינה מסוגלת לספק לתושביה מוצרי חקלאות בשפע. ההסבר הוא פשוט — החקלאות הקולקטיבית נכשלה כשלון חרוץ. תושבי הקולחוזים אינם מוכנים להשקיע מאמץ בעבודה בשדות הקולחוזים. הם עצמם מתפרנסים מחלקות אדמה קטנות השייכות להם באופן פרטי. כל משפחה מתגייסת כולה, כולל הילדים והסבתות, ובלבד להוציא את מירב התוצרת השייכת להם, לא כמו זו של הקולחוז, שרובה שייכת למדינה.

מתנגד ליגאצ'וב. שומר על מעמדו במפלגה

בסין, למשל, הבינו מזמן, כי הקומונות אינן יעילות והיום הוחזרה האדמה לתושבי הכפרים, המעבדים חלקות קטנות, לרוב בלי כל ציוד מכאני. הסינים אומרים, כי הודות לביטול הקומונות הצליחו לחסל את הרעב בסין. החקלאות האינדיבידואלית מגדלת כעת מספיק אורז, ואם הסיני יכול לקנות אורז (שמחירו נמוך), המשפחה הסינית אינה יודעת רעב.

החקלאי הסובייטי לא הסתגל עד היום לשיטה הקולקטיבית. בשנות ה־20 נכפתה הקולקטיביזציה בכוח אכזרי. מיליוני כפריים שהתנגדו לשיטה הזו נעצרו, רבים הוצאו להורג, אך עד היו השיטה הזאת כושלת, למרות השקעות ענק במיכון. אחד המומחים הידועים לענייני חקלאות בברית-המועצות, פרופסור ניקולאי פטראקוב, טוען בראיון שהעניק לשבועון הגרמני „דר שפיגל", כי המדינה הגזימה בהשקעות עד כדי כך, שקיים פער עצום בין הוצאות הייצור לבין המחירים. לדוגמה, הוצאות ייצור לקילוגרם בשר מגיעות ל־4 רובלים, בעוד שמחירו הרשמי של הבשר הוא 2 רובל בלבד. כתוצאה מזה קשה, כמובן, להשיג את הבשר בחנויות הממלכתיות.

הקולקטיביזציה נכשלה, כאמור, בסין, והקומונות בוטלו, כך גם בפולין. השאלה היא, האם „הפרסטרויקה" תביא להחזרת החקלאות הפרטית גם בברית-המועצות. בינתיים ישנה רפורמה חלקית, המאפשרת לקולחוזאים מידה גדולה יותר של יוזמה פרטית.

השאלה המרכזית בעקבות הוועידה האחרונה היא: האם גורבצ'וב ותומכיו יצליחו לגבור סופית על המחנה השמרני, אשר בצד הסתייגותו האידיאולוגית מן השינויים יעמוד על רגליו האחוריות, כדי לעצור את התקדמות הרפורמה. צריך להביא בחשבון, כי מדובר במעין „מלחמת מעמדות", בניסיון לבטל זכויות-יתר של מנגנון בירוקראטי-מפלגתי בן 12־15 מיליון איש. מנגנון זה כבש לו זכויות חומריות, ההופכות אותו ל„מעמד חדש" במשטר הקומוניסטי (על פי הגדרתו של מילובאן דז'ילאס היוגוסלבי). הפונקציונרים המפלגתיים מקבלים שכר גבוה, הם מקבלים את כל המצרכים בחנויות מיוחדות שיש בהן בשפע מכל טוב, במחירים רשמיים. הם מחזיקים מכוניות שרד ודאצ'ות (בתי קיט מחוץ לערים).

בוועידת מוסקבה האחרונה זכה גורבצ'וב בניצחון חלקי, אבל עדיין ארוכה הדרך לניצחון סופי ולביסוס המשטר החדש, שיש בו ניסיון לבסס את הקומוניזם על בסיס הדימוקרטיה. הסופר איגור וולגין הגדיר, על סף פתיחת הוועידה במוסקבה, את המצב, בצורה בוטה: „הבעיה העיקרית היא, כי אנו חיים בארץ החסרה מסורת דימוקרטית זה מאות שנים, ועל כן אנו נאלצים להנהיג את הדימוקרטיה מלמעלה, ולא תמיד בשיטות דימוקרטיות".

השאלה המטרידה רבים בציבור הסובייטי היא, האם גורבצ'וב יחזיק מעמד ויתמיד במגמותיו, או שמא יודח יום אחד, ואז יחזרו ימי המשטר הישן. גורבצ'וב נהנה, ללא ספק, מן התמיכה של גורמי הכוח העיקריים כמו הצבא ושירותי הביטחון, שללא תמיכתם היה מסולק מזמן. אך בנוסף לכך דאגו גורבצ'וב ותומכיו ליצור עובדות בשטח, שימנעו הפיכה נוסח זו שאיפשרה את סילוקו של כרושצ'וב. אנשי גורבצ'וב עובדים בשטח, מעודדים את היוזמה הדימוקרטית, כולל הפגנות של המונים.

מבחנו העיקרי יהיה, האם יצליח לשפר את המצב הכלכלי, להבטיח אספקת מצרכים לכל האוכלוסיה. שכן האזרח הממוצע טוען: „את הדיבורים שמענו כבר מפי כולם, אבל את המעשים עדיין לא ראינו..." ■

אמיר-לב, מלניקוב: על גרומיקו לתת את הדין

הלם המדבר

כתב וצילם חיים מאור

כ־50 אמנים נקבצו ל„יצירמון" במצפה רמון. אמנם ההבטחות שניתנו כדי למשכם לאירוע נתגלו כבלונים פורחים, אבל בסופו של דבר עשה המקום את שלו. ההאנגר הריק שהוקצה להם הפך למעין סדנת־אמנים של ימי הביניים, נוצרה כימייה ובתום שבועיים של עבודה כוסו הקירות והרצפה בבדים, ניירות, עצים ואבנים

חיים וייס, קיבוץ שובל, מצייר

בין הבדורים הפורחים ממריחי חשממה, להקות המחוללים, הזמרים מהעולם השלישי, הזמרים המקומיים, המשוררים, הציירים והפסלים, שובץ גם „היצירמון", אירוע אמנותי, במצפה רמון.

שבועות אחדים קודם לאירוע, כונסו 50 אמנים בבית הוועד הפועל בת"א. הרשימה שהוכנה קודם לכן ע"י ד"ר גדעון אפרת, אוצר התערוכה, כללה נבחרת של אמנים מקיבוצי השוה"צ והתק"ם, אמנים מתנועת המושבים, אמנים מקבוצות „מימר" ו„רגע" ועוד אמנים עירוניים. בכינוס נמסר כי האמנים ובני/בנות זוגם מוזמנים לשבועיים של אירוח מלא במצפה רמון, להתרשם מן המקום וליצור בו. הציורים והפסלים יוצגו בהאנגר ענק שיוכשר כאולם תצוגה ויהווה בסיס למוזיאון מקומי.

כנס הייסוד רווי הבטחות: תנאי אירוח, חומרים חופשיים, בשורה אמנותית חדשה. חווי והווי המדבר 1988. אך האמנים הסתחררו מגודל המעמד. אחרים, למודי ניסיון, שאלו ודרשו ברוח־לתך־הקטנה, אך האופטימיות האפילה על החששות ועל כוויות העבר. הוכנו רשימות של חומרים וכתובות, חולקו סנדוויצ'ים מפתים והורעפו חיוכים ולחיצות ידיים הסתדרותיות. רוח זו פיתתה אותי ואת חברי, אמנים רדופי אינתיפאדה, משבר בריאות, פסטיבל שיבוצים ממלגתיים, ילדי ברזיל, כדורגל אירופאי וטילים עם ראש כימי, לנטוש את הבריכה הקיבוצית ואת הצאצאים נוטפי הגלידות ולצאת לשבוע־שבועיים של יצירה שלווה לנוכח פני מכתש רמון ובתוכו, „לתפוש ראש" מסוג אחר...

„הלם הקרב" לא איחר לבוא. ההבטחות הפורחות נתגלו כעורבא־פרח, כפטה־מורגנה מדברית. ממרומי המכתש צנחנו אל תהום המציאות, כתושים ומתפשרים...

בהגיענו למצפה רמון הובהר כי אין תקציבים („בוזבזו על תשרירי שירות, שלטים ואירוחות לצוות המארגן"), אין חומרים („אולי יגיע משהו תוך מספר ימים"), אין קטלוג (כנ"ל — כסף...), אין תמיכת המועצה המקומית („הוצאנו את הכסף לחינוך, בריאות, תרבות וכו'...") ויתכן שלא יהיה בכלל אירוע... „העיקר, לכו לחדרים ו„יהיה בסדר"", שוב גילו האמנים כי התמסרותם למימסד — כאשר הוא — עולה להם ביוקר.

המכתש הנטוש

סיור ראשון בעיר. הרושם מדכא. עיר רפאים נטושה על־פי התהום־המכתש. 700 דירות ריקות, חנויות, לוהטים, ציביליזציה נטושה וחרבה כדומה לערי הנבטים הסמוכות בתל־עבדת, למערות המסתור של האיסיים במדבר יהודה או לעיירות של מחפשי הזהב במערבונים. חם ויבש, עצוב ומרגיז. חזון ציוני להפרחת הנגב מתאדה עם שינוי סדר העדיפויות. „אל הנגב" של בן־גוריון הפך ל„שתי אצבעות מכפר־סבא" ולישובי קרטון ביו"ש. וכאן, במצפה־רמון, נאחזים 2000 — 3000 איש במקום מהיפים בישראל, וחיים מתיירות ב„מרכז המבקרים"; ב„נגריה" ובתעסוקה אחרת. באזורי התעשייה א' ו־ב' ניצבים האנגרים ענקיים שברובם הדלתות פרוצות ושרידי מפעלים פזורים על הרצפה: בדים של „פפקו", שקי מלט וגבס, מסמכים, עצים ואבנים. נו, לך תעשה אמנות, ללא חומרים. איך הוליכו אותנו שולל? איך השתמשו בנו כעלה תאנה, ללא בשר כספי...

תוך יומיים־שלושה התחילו העניינים לזוז. דוד פיין מהתק"ם ומרים ביטמן מהשוה"צ התחילו לגרד תקציבים. ראש המועצה המקומית ועוזרו החליטו לפעול בניגוד לדעת חבריהם והפעילו תושבים בעלי רצון טוב שתרמו מזמנם ומציודם כדי להביא אבנים, צבעים וחומרים אחרים. רמי חרובי, מן החברה להגנת הטבע הוליך את האמנים בין אבני המכתש, פתח בפניהם את עולם הגיאולוגיה והדגים כיצד ניתן להכין צבעים על־ידי כתישת הבנטונית, הלימוניט, תרסית השוקולד ודומיהם, וערבובם במים ודבק או חלמון ביצה. לפסלים ולקרמיקאים גילה את מרבצי הקאולין והגבס ואת מנסרות־האבנים באזור התעשייה. רוח נכאים הפכה לרוח תזזית, החבר'ה ליקטו, כתשו, ערבבו ומרחו, ועשו ימים ולילות בהאנגר הגדול שניתן להם לצורך העניין.

„מה שקרה פה", אמרה לי רחל שביט, ציירת, „הוא נדיר. בהאנגר קרו פה תהליכים. היתה סקרנות הדדית. התחילה כימייה. כל אחד ירד מהאולימפוס שלו. התבשלנו בסיר אחד. ברחנו מהאיומים הכבדים".

ואכן התופעה הבולטת והמעניינת ביותר היא העובדה, שהתוכניות והסקיצות שהובאו מן הבית נזרקו לטובת רעיונות חדשים, חומרים ופורמטים שגרתיים נזנחו כ„לא רלוונטיים למקום". ההאנגר הפך לסדנת־אמנים בנוסח ימי־הביניים או תקופת הרנסנס.

היו שנשארו שבועיים ולאט־לאט תפסו את הקצב והרוח השונה של המדבר. היו שבחרו להגיע לסוף שבוע קצרצר ולהציץ במבט חטוף ומבוהל על הנוף, מבעד לחלונות האכסניה. אמנים אלה שרבטו סקיצות אחרות וחזרו לת"א „כדי לפתח את העבודות בבית". הנותרים הבינו כי גישה זו היא „פספוס" ו„זיוף".

בתום שבועיים של עבודה כוסו הקירות ורצפת ההאנגר בבדים, ניירות, עצים ואבנים.

ד"ר גדעון עפרת הגיע כדי לנפות, למיין ולסווג, ולהפוך את אולם־העבודה לחלל־תצוגת „מצפה" לקראת פתיחתו למבקרים ולמכובדים ב־7 ביולי.

„כשהגעתי למקום", אמר גדעון עפרת „היתה לי הפתעה לטובה. גיליתי משהו אמין, ללא פוזה. זו תערוכה שאינה עומדת בהקשר תל־אביבי של משחקים מזויפים. נראה לי כי המקום היה בית הבראה לנפש לקלקלות האמן בעיר. זו היתה התנסות אמיתית, מעבודה בריאה. יש כאן עבודות נפלאות ואיומות ובכל זאת הן יושבות יחד. יש כאן שאלה סמויה: מה המדבר עושה לאמן? האם יש בסיס ל„אמנות מדבר"? התשובה — לא. ירידה לשבועיים נשארת בגדר 'תיירות', אבל אני חושב שמפה ייצא משהו. המדבר נתן לאמנים חומר להמשך. לא מקומיות קדושה, אלא התבוננות טהורה. שים לב, זה לא מקרה שנוצרו פה עבודות משוחררות"...

האם אתה יכול להצביע על דברים משותפים?

„יש עבודות במספר גישות וכיוונים:

- התרשמות מן הנוף, בהירויות של צבע.
- עבודה בחומרי־המקום.
- מיתולוגיה של המקום. יש בעבודות מתח סמוי בין הפרהיסטוריה והאין־סופיות לבין עתידנות קוסמונאוטית. התגובה לחומרי־הנוף הוליכה אל התכנסות אינטימית מחד־גיסא (פורמטים קטנים בציור, פיסול נמוך ושטוח) ואל הליכה אל הגדול והנשגב מאידך גיסא, מעטים נפלו ל'מלכודת הפאלוסים' הקיימים ב'פארק הפסלים' שליד המכתש"...

אפרופו „פארק הפסלים". פארק זה, כמעט „מפעל חיים" ויוזמה עיקשת של הפסל עזרא אוריון, אמור להיפתח רשמית במסגרת ה„יצירמון". פרויקט שהחל בשנות ה־60 הופך עתה למרכז־פיסול במדבר, שכדאי לבקר בו.

מה אפשר לראות בתערוכה? כמובן, לא ניתן לתאר את עבודותיהם של 50 אמנים. אתאר אחדים; תוך התנצלות מראש בפני האחרים.

התרשמות מן הנוף

אורי שטנצר מציג אקורלים גדולים (2x2 מ') הגישים, מרומזים, לריים של נוף המכתש ויעלים. ידידו רובין מציג 5 ציורי שמן קטנים. יגאל עוזרי בחר לצייר את הנוף, בגווני חום, מתוך קוסמי, עפ"י צילום־לוויין. חנן רוגולין צייר ציור מופשט, אצור מאור, שבמרכזו דימוי ספירלי, חנן מציין כי ראה סופת־חול לילית בדרך למצפה רמון וחיזיון זה הינו הבסיס לציור. יובל קידר הציג ציור־תבליט „מעין טרנספורמציות כתוצאה מהמפגש הישיר עם הנוף". גם בני זילברמן החליט „להתמסר למקום. לצאת מן התבניות והמוטיבים הקבועים שלי".

בעבודתו של קרני עם־עד שורה אווירת מסתורין של לילה. על בד גדול, בצבעוניות מונוכרומית, תיאר את גוף המכתש. תרגום אחר, שונה, לשכבות המאובנים והמינרלים שבמכתש נתנה דורית יעקבי בעבודתה המורכבת משכבות קרטון שעליהם מודבקים חומרים שונים ויצרה תחושת הרס ושרידי תרבות כבושים.

בניגוד לעבודה הכבדה של יעקבי יצר יאיר עמנואל ציור־פסל אוורירי ובעל נוכחות. יאיר תלה במרכז ההאנגר ניר ממוחזר ענק, ומתחתיו שורת אבנים. הניגוד שבין הניר האוורירי־שמימי והאבנים המסיביות־ארציות „עובד" היטב.

רחל שביט מציגה רישומים בעיפרון ובטוש וכן ציור ענק בצבע תעשייתי. „המקום הזה, על סף התהום, עונה למצב הרגשי שלי כרגע, הן במישור האישי והן במישור המדיני. השבר הזה, התהום העמוקה והסדק של הטבע מעניינים אותי הן כערך ציורי והן כביטוי למצב רגשי".

חומרי המקום

קבוצה מרשימה למדי של אמנים אספה אבנים גדולות או קטנות וסיתתו, ניסרו, קרחו וסידרו אותן בצורות שונות. אלי שמואלי יצר קטקומבות על־ידי ניסור חללים בתוך האבנים. ישראלה הדיגל העמידה שתי אבנים זו ליד זו, נוגעות־לא־נוגעות. אורי חופי העמיד מוטות ברזל והשאיר אבן אחת מרחפת לקראת רעותה. נחמני הבנים כ־80 אבנים קטנות מסותתות לתוך פתחים שניסר בקפסאות־עץ ויצר מעין יער אבנים בזעיר אנפין. זאב קריישר קבר אבנים בחול אדמדם שהביא מן המכתש, סידורם בעיגול שטוח מרמז על מבני קבורה עגולים מן העת העתיקה בנגב. מנחם הורשלמאן העדיף לצייר על אבנים שמצא (וכן על דלתות, קירות ומה לא...). האורגניזמים והיצורים הפנטסטיים שצייר „נחשפו" מתוך מרקם האבן.

מיתולוגיות מקומיות ואישיות

דהבה מאיר ניסתה „לבטא את הדממה והבוח של המדבר" באמצעות כתמי צבע מופשטים, מתוך ניסיון להתחבר אל „מתי מדבר" של ביאליק, אל השורות: „וזרחה ובאה השמש, וזובלות על ימלות ינקופו, ושקט המדבר וסער, ושכב הדממה כשהיתה". מריאן מישקס ציירה 9 דמויות דוממות, עומדות צמודות זו לזו ומתבוננות בחורון יש „מסולעים על־פי התהום, לפני נפילה". „יצאתי מצורת המכתש הדומה לקערה. המכתש הוא גם כלי קיבול וגם צורה של רחם"...

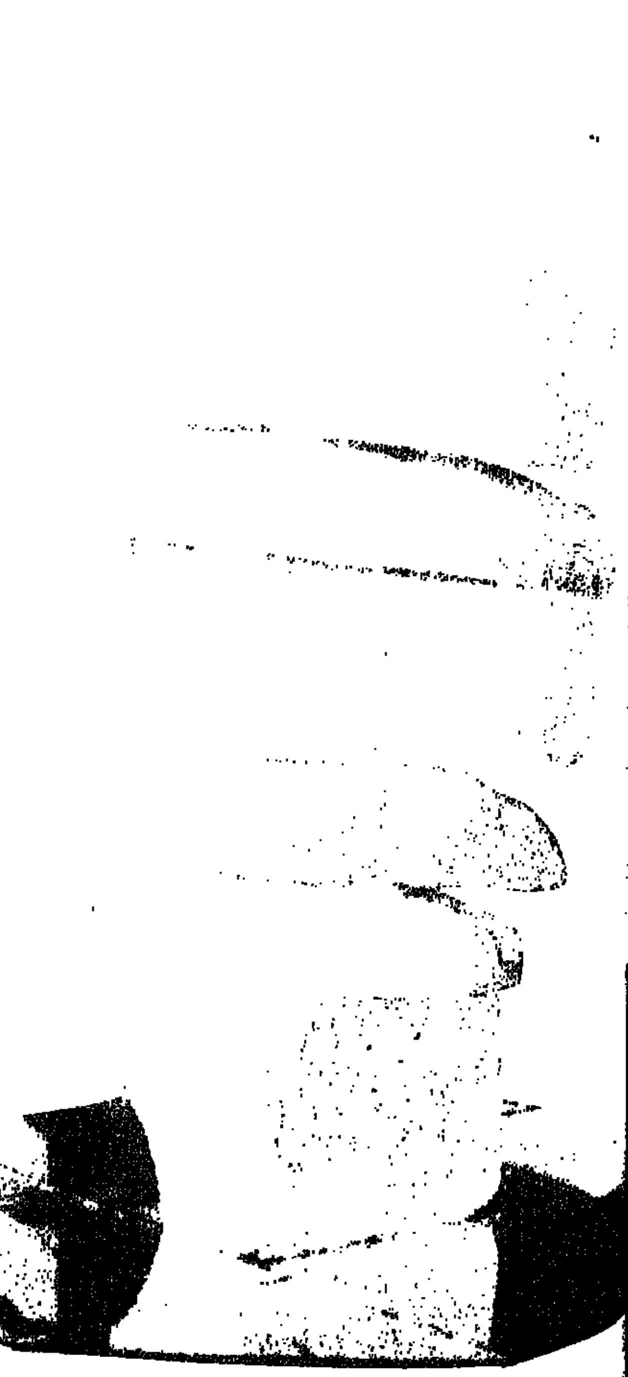
פסל אבן של מירטה אדרי על רקע עבודות שונות

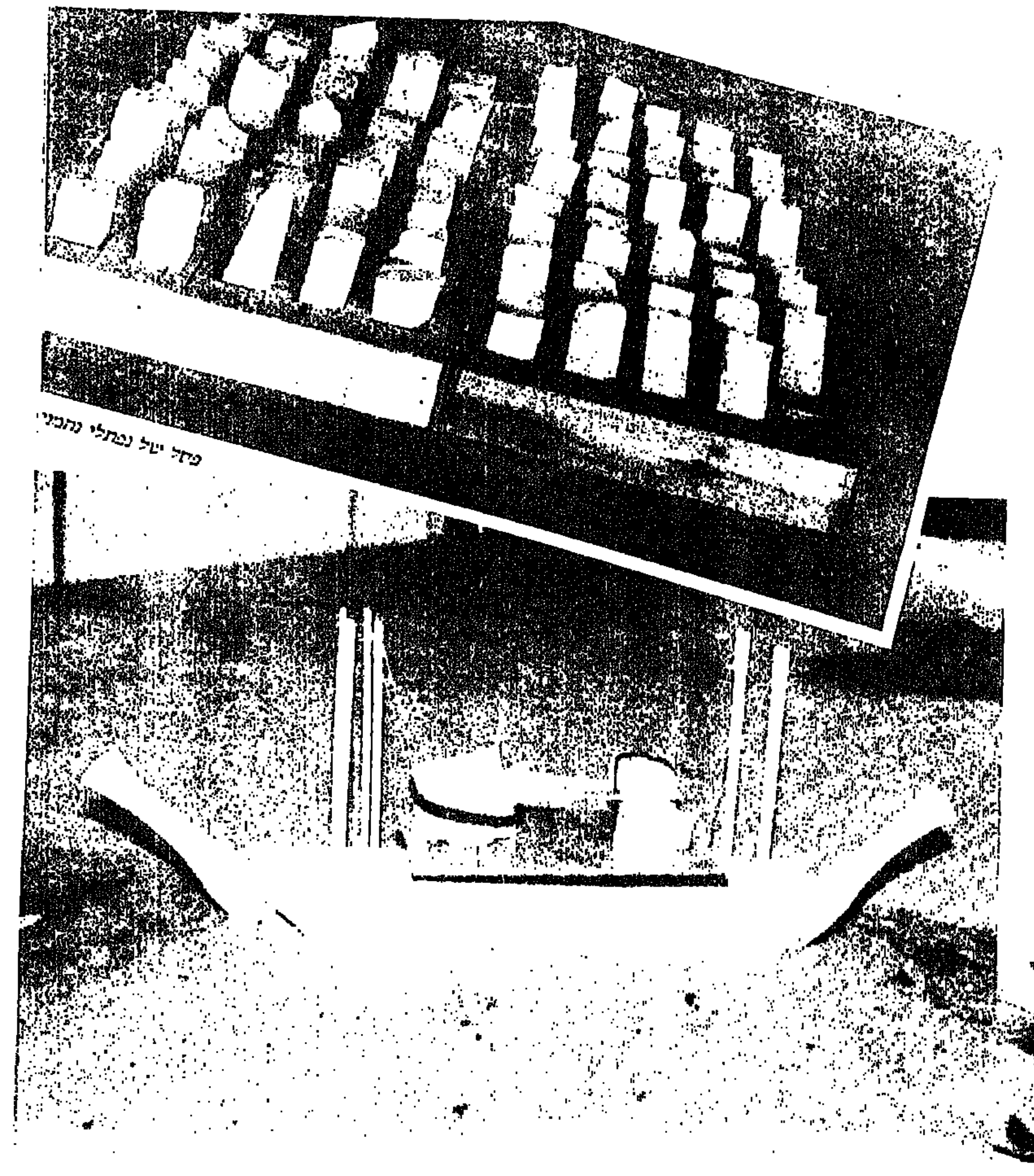
פרט של נפתלי נהבי
ספינה מצרית תקועה בחולות. יגאל מירון, איילת־השחר

נירה סביר הפכה את צורת המכתש על פיה ויצרה מעין קשת המזכירה קטע מכדור הארץ. שתי דמויות גזורות מדיקט נעות על פני „הכדור", כפופות ונושאות שקים. דמויות מסוג אחר מופיעות בציורו של איצו רימר. על גבי נוף־צר של המכתש צייר — שכבות־שכבות — צלמניות „רפאים", פיקטוגרמות, חרדונים וציירים ערומים. צבי ליפמן יצר יצור אנדרוגני ראשוני בקו אקספרסיוניסטי ונמרץ. המשפט „האדם הוא צמח המדבר" מלווה את ציוריו. דמות אדם חסר־זהות, עשויה משכבות צבעוניות של חומרי המקום, גזורה מנייר ותלויה, מרחפת, על הקיר — מהווה אחר ממרכיבי עבודתו של יובל דניאלי. „העבודות עוסקות בהעדר זמן ובהנגדת זמן גיאולוגי מול זמן ביולוגי".

גם יגאל מירון עורך מסע בזמן. בפסל קטן־ממדים (מעין מודל לפסל גדול שלא נתאפשר לו לבצע) הוא מפגיש את מצרים העתיקה, יוון הקלאסית והעידן המודרני.

חומה עתיקה באורך 4 ק"מ, שלא ידוע מי בנה אותה ולשם מה מהווה בסיס לסדרת רישומים בדיוניים של דב אור־נר, בהם מתוארים היצורים שבנו אותה כשהם אוחזים בידיהם מעין קולטי־שמש עתידניים ארכאיים. דורית פלדמן משלבת בעבודתה פנטזיה עתידנית עם נוף פרהיסטורי. העבודה מדברת על תגובה לאיזור, על תחושה של חויירה לאטמוספירה אחרת, לכוכב אחר. הצורות, בעצם, נובעות מצורות הנוף וקווי המיתאר במכתש ומצורות האנטנות ועמודי הבקרה בבסיסים הצבאיים באזור. „בחרתי לעבוד בחומר שאינו מתחרה בעוצמת האבן המקומית, אלא מייצג רגישות חומרית שונה ונותן את השתקפות המקום".

המדבר המכושף

כמו אל מגנט מכושף נמשכה חבורת האמנים אל המכתש בליל ירח מלא, ליל סיום המפגש בן השבועיים. ישבנו לנוכח התהום הפעורה לרגלינו. המכתש היה מוצף בנוגה כסוף ובאנרגיה חסרת הסבר. אבטיח נפתח וחולק בדממה. כשאתה יושב בת"א המהבילה או בקיבוץ עטוף דשאים וטלוויזיות, זה יכול להיתפש פתטי, נאיבי, רומנטי או קיטשי, אבל כשאתה יושב שם, חשוף לרוח הקרה, המייללת, ולהוד־הקדומים המחזיר אותך לפרופורציות הנכונות, זה נתפש שייך, נכון ואמיתי. אפשר לחייך בסלחנות למקרא שורות אלה ולהצמיד לכותב סטיגמה של „הלום מדבר", או מה? ■

שתיקה הולכת ומתמשכת של אבנים

שלשה ספרים לקחתי עמי למדבר.

אני אוחז בהם ומתבונן בעטיפות הכרומו: „הזמנה לפילוסופיה" מאת י. שטיינץ, „אבחנות והנחות" מאת אלוין טופלר ו„צופן: אדמע" מאת ק. צטניק.

אני קורא את „צופן: אדמע" ומתוך המילים בוקעים ההרהורים. אני נזכר בחדשות־הבוקר בדבר חלוקת מסכות־גז לאזרחים, עוד הפגנה פוזרה בגז, אינתיפאדה. חלום בא וחלום חולף, חזון קרב וחזון גז... וק. צטניק מתאר את החנק בגז ואת גופו הנשרף ועולה כעשן. גז נוגע בגז ושקט של ליל־שבת יורד על־פי התהום, במכתש רמון.

מהיכן תבוא התשובה? האם מ„צופן אדמע" הטעון מיסטיקה יהודית וסודות מעולם הנסתר? האם רוח הפילוסופיה תמציא מנוחה להצלבות הדימויים בראשית או שמא טופלר, בניתוחיו הרציונליים, החברתיים עתידניים, יחתוך בסכין סטרילי ויגונן את החששות מן העתיד־העבר?

אני מביט מבעד לחלון האכסניה של שתיקת המכתש, הדומם. באזור, דמדומים. 200 מליוני שנים שותקות האבנים הצבעוניות. המכתש דומה לפלטת־ציירים או למעבדת פלאים של רוקח או קוסם. נוטלים מאבני המקום וכותשים אותם בעלי ומכתש. האבנים נשחקות לאבקה צבעונית, לצבע טבעי. האלכימאי בוחש לתוך האבקה חלמון ביצה או שמן פשתן ויוצר לו צבעים, כמו שוליות־אמנים בסדנא ברוונה או בסיינה. טופלר יודע כי גל אחר גל משתנות תרבויות בעקבות שינויי התודעה: מנווד לחקלאי, מחקלאי לתעשיין ועתה, „הגל השלישי" פותח „עידן חדש".

עידנים על גבי עידנים נערמים במכתש. שכבות גיאולוגיות של אבקה צבעונית. מעפר באת אל עפר תשוב. מצבע אל טבע וחוזר חלילה. התאוות והכבוד, האידיאולוגיות והתאוות, חומרי השפעה ונוזלי התפרשה נטמעים ואובדים. מתמזגים ונערמים בשכבות, רגל אל ראש, עצם אל עצמו.

בסוף הספר מוצא ק. צטניק את עצמו, כאשר דמות התוקפן מתאחדת עם דמות הקורבן בהארה נוראית והוא זועק, באיחור של 30 שנה: „אושוויץ איננה פלנטה אחרת. אושוויץ מעשה האדם".

פני הירח על פני המכתש קולטים את האותות ואת העקבות. איש החברה להגנת הטבע, בידענות רבה, מסביר לנו ש„אלה עקבות של בן־אדם וכאן זה עקבותיו של הזאב". אדם וזאב, כל אחד לחוד, חיו כאן לפני חודשים, כשבוע שלאחר הגשם כיסה את־פניו של מכתש רמון.

אדם־זאב. אוויר צלול. וגז שלא גז מראשי ומותיר עקבות לא נראים בקופסה יהודית שחורה.

כל יום

15.7.88—21.7.88
מוסף רדיו וטלוויזיה

שישי טלוויזיה

15.7.88

09.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
09.05 שעת כושר.
09.15 רכבת ההפתעות.
09.40 נילס הולגרסון פרק 10.
10.05 רחוב סומסום.
10.35 חץ וקשת וויליאם טל חוזר למחנה של סטיפן, ידידו, ומקבל מידיו סוס לבן שיעזור לו בדרכו להציל את בנו.
11.00 זה רק וויליאם. פרק 10.
11.25 סרט קולנוע: „קולונל נוקס" קולונל במרינס, בוגר הפנימייה לילדים בני משפחות הרוסות, לוקח על עצמו את ניהולה, ובכך הוא רוכש את ליבם של הכל.
13.30 עד כאן, חדשות קול ישראל.
13.35 היי בינבה.
13.45 והו זה שידור חוזר (כ).
14.40 ההגדה לבית פורסייט פרק 26 ואחרון.
15.30 מפגשי בראשית: פרשת מטות/מסעי. שיחתה של הפרופ' בטי רויטמן.
16.00 ערב חדש, מוסף לשבת, מנחה: דן מרגלית.
16.30 קיצור החדשות (ערבית).
16.32 „ספינת האהבה".
17.20 לקט שירים (ערבית).

רוד טיילור, הוא מיטש בסרטו של היצ'קוק „הציפורים" (22.15)

17.30 סרט ערבי.
19.20 „על המרקע" (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 „שבת שלום" אלעזר שטורם בנושאים אקטואליים מתוך פרשת השבוע. הערב: פרשת „מטות-מסעי".
20.15 „יומן".
21.15 „סיבה למסיבה".
22.15 סרט קולנוע „הציפורים" (ראה הפניה).
24.10 „ג'ייק והשמן" שם הפרק: „אהוב אותי או עזוב אותי" מק'קייב מסרב להאמין כי בנו שוב: הוא שוטר מושחת, עד אשר ג'ייק מביא לו הוכחות חד-משמעיות.
01.00 פסוקים לשבת וחדשות

ערוץ 2

18.33 דרמה: „ימי האביב של מיס ברודי".
19.24 „רגע לפני..." על רשימותיו של כריסטופר קולומבוס ממסעו לגילוי יבשת אמריקה.
19.30 „מארשים ואלסים" עם התזמורת הפילהרמונית הצ'כית, מנצח: וסלב נוימן.
20.18 „שירים עבריים".
21.00 „אלתורים" ג'ז וזיין.
21.43 בלונים פורחים באוויר.

סרט קולנוע: „הציפורים". מלאני דניאלס, נערה עשירה ומפונקת, פוגשת את מיטש ברנר בחנות לחיות-בית בסן-פרנציסקו. היא נוסעת אחריו לעיירה על החוף, בדרכה מתקיפה אותה שחף ופוגע במצחה. העופות שבאזור מתנהגים שלא כרגיל, ולאחרת מתרבות התקפותיהם של הציפורים. יום אחד הענין יוצא לחלוטין משליטת בני האדם, והציפורים הורגות אנשים ומתקיפות ילדים. משתתפים: טיפי הדרן, רוד טיילור, ג'סיקה טאנדי וסוזן פלשט.
שעה — 22.15

שבת טלוויזיה

16.7.88

16.00 הזאב המעופף שם הפרק: „פעם גיבור..."
16.50 קיצור החדשות (ערבית).
17.00 סרט צרפתי וראה הפניה) „כפות קטיפה".
18.30 „שבועון הטלוויזיה" תכנית העוסקת במגוון אירועים מן העולם (ערבית).
19.00 „אורח באולפן" לילית נגר מארחת בתכנית שהוקלטה בקיץ שעבר את השחקן והבמאי הערבי-ישראלי סלים דאו (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 ספורט — משחק השבת.
20.55 „הגיע זמן לשון" אבשלום קור בפינת הלשון השבועית מספר על מקור השמות „רמאי ושרעבי".
21.00 מבט לחדשות.
21.35 סדרה קומית „לחץ דם" אירועים רוחפים ובלתי צפויים מתרחשים בחדר המיון של בית חולים בשיקאגו. אליוט גולד בתפקיד הראשי (פרק המבוא, החלק השני).
22.00 „על הנגינות" תכנית של מוסיקה יהודית בביצוע נגנים מן התזמורת הפילהרמונית. מנחה: אבי מסלו.
22.30 „מצפון" וראה הפניה.
24.00 חדשות.

ערוץ 2

18.33 צ'ארלס דיקנס יצירות מופת: „מזמור לחג המולד". (חלק ראשון)
19.00 רמכו מאחורי הקלעים.
19.30 מאחורי המסך. פרק רביעי: „הפרס הגדול".
19.55 „רגע לפני..." — לקט ידיעות מתחומי הבידור והקולנוע.
20.03 דרמה בריטית שיר אהבה — הסרט מספר את סיפור אהבתם של גבר ואישה שהכירו באוניברסיטת קמברידג' כשהיו סטודנטים לספרות. מככבים: מייקל קיטצ'ן ריאנה קינק טום שרבון קונסטנס

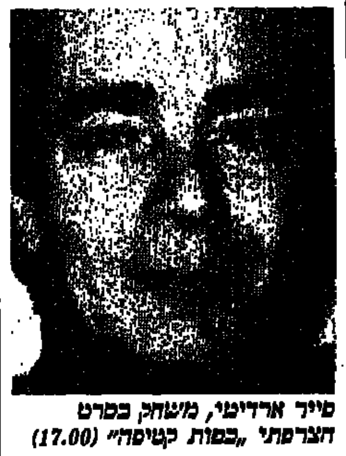

סייד אורדיטי, משחק בסרט הצרפתי „כפות קטיפה" (17.00)

קמינגס, דיאנה הרדקאסל. במאי: פול אבלמן.
21.47 שירים של וורלוק, פפסי ושירלי ו„מפלס 42".

סרט צרפתי: „כפות קטיפה". פול טרג'יסט הוא גבר הנשוי לשתי נשים. חייו היו יכולים להיות נעימים מאוד, אילולא נפגשו השתיים. במקום להיאבק על הגבר כפי שקיווה פול, הנשים כורתות ברית ביניהן וכופות עליו חיי עבודות. משתתפים: סייד אורדיטי, מישל בלקט, ברנדט לאפונט וקרולין סוהל.
שעה — 17.00

מצפון: הפרק השלישי והאחרון: פולי נישאת לויטו אורסיני, ויחד עם פסידו הם מסכלים את מזימתו של אוזיו למנוע את הפקת סרטו של ויטו.
שעה — 22.30

ראשון טלוויזיה

17.7.88

09.00 עד כאן חדשות קול ישראל.
09.05 שעת כושר.
09.15 20,000 מיל מתחת למים.
10.05 פרפר נחמד איכפת לי.
10.35 חץ וקשת וויליאם טל נתקל בחבורת שודדים שבראשם עומד אדם שקורא לעצמו וויליאם טל.
11.00 זה רק וויליאם.
11.20 אנחנו ושכנינו דפי טלקטסט על מושגים בסכסוך הערבי-ישראלי.
11.25 בעלי החיים המופלאים.
12.10 טלפופ: להקת „דייר סטרייטס".
14.00 עד כאן חדשות קול ישראל.
14.05 קסם מוסיקלי. גילברט וסאליוון בסטראטפורד — שלושה מחזות-זמר המועלים בסטראטפורד: „המיקאדו", „הגונדוליירים", ו„יולאנטה".
15.00 רחוב סומסום מוישה נעלם.
15.30 שעת כושר.
15.40 שביל באמצע שביל בצר. שבילוויזיון מס' 3. בתוכנית: „אחרת לא הייתי שר" חנן יובל, „אולי עוד פעם", אילנית, „שיר הגליל", ישראל סלע (כ).
16.00 הקסם מארץ עוץ.
16.25 כך היו חיינו.
17.00 ערב חדש — מנחה: דן מרגלית.
17.30 דרמה אנגלית לילדים „ליל הסירות".
18.20 סרט הנפשה.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 „רוצה פתרון" (ערבית).
18.45 חידושים והמצאות 1. טרקטור חדש; 2. תנועה קלה על כסא גלגלים מיוחד. 3. שוחות בקרה לביוב (ערבית).
19.00 יומן השבוע (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 „אלף" שם הפרק: „בלון הנישואין". סור שערורייתי, שאלף חושף מעברו, מביא אותו להחלטה להצטרף למנזר, שם גוזרים עליו שתיקה.
20.30 „בין הכיסאות" מגזין דו-שבועי בענייני משפחה וחברה, בשידור ישיר

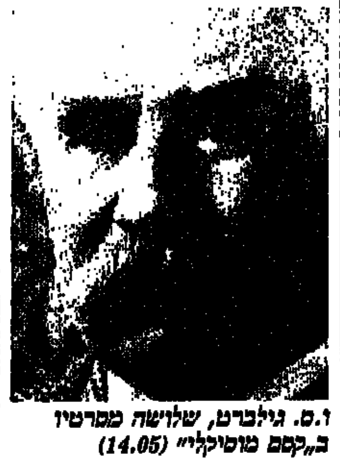

ו.ס. גילברט, שלושה ממרטיו ב„קסם מוסיקלי" (14.05)

מנחה: עמוס ארבל.
21.00 מבט לחדשות.
21.35 „לקראת שידור".
21.50 „שושלת" פרק 93: סטיבן מעיד עדות מרשיעה נגד אלקסיס, ג'ף מנסה לשכוח את פאלון, אך בלא הצלחה. נסיונותיה הנואשים של אלקסיס להוכיח את חפותה נכשלים.
22.40 „אביב בירושלים" (ראה הפניה).
23.30 „חופשי על הבר" שם הפרק: „בתו של המאמן" בתו האהובה של ארני „המאמן" עוצרת בבר כדי להציג את ארוסה.
23.55 פסוקו של יום
חדשות הלילה

ערוץ 2

18.33 הרפתקאות הדבורה מאיה.
18.57 רגע לפני על ספורט הדאיה.
19.00 דארל ברוסיה — פרק חמישי „האחרונה בערבות בראשית.
19.30 חופשי ומפשי פרק שנים עשר: „פפה".
19.55 פינת המתבונים — בישול ירקות במיקרוגל.
20.05 נקודת זינוק מגזין ספורט.
20.56 להיטים חדשים של סטינג, ברנדה רוסל ואריק קלפטון.
21.30 להיטים עבריים. שירים של קורין אלאל, שלמה גרוניך, עפרה חזה, מיקי גבריאלוב ו„נועד שוליים.

אביב בירושלים. יצירתו הנודעת של המלחין, „סונטת האביב" מושמעת בשלמותה בביצוע אייזיק שטרן וגינה בכאואר, בהקלטה שנעשתה לפני 12 שנים במרכז המוסיקה בירושלים. לפני הקונצרט הם מלמדים שיעור ב„כיתת אמן" לתלמידים מצטיינים, ובשיחה ביניהם מעלות תפיסות שונות בהבנת היצירה.
שעה — 22.40

שני טלוויזיה

18.7.88

09.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
09.05 שעת כושר.
09.15 רכבת ההפתעות.
09.40 נילס הולגרסן.
10.05 מה פתאום, מעשה בילדה.
10.30 חופשי חופשי, עד כאן קיץ.
10.35 חץ וקשת וויליאם טל וסטפן נפרדים מכתו של סטפן, אלינור. הם פוגשים בשליחיו של גסלר הרודפים אחר וויליאם טל.
11.00 זה רק וויליאם.
11.25 אנחנו ושכנינו דפי טלטקסט על מושגים בסכסוך הערבי-ישראלי.
11.30 הישרדות/ דפני שלדריק והיתומים מסאבו. דפני שלדריק ובעלה חיו תקופה ארוכה בשמורת סאבו, בקניה, והיו מוקפים בחיות בר, שאותן גידלו וטיפחו. הם גידלו חיות בר יתומות עד שיכלו לעמוד ברשות עצמן ואז שלחו אותן למרחבי הטבע.
12.15 טלפופ „המכונאים".
14.00 עד כאן חדשות קול ישראל.
14.05 אבירי האל.
14.30 בארץ הקקטוסים גן הפרחים.
15.00 קשר משפחתי— שירי (שם בדוי) היא בת חמש עשרה וחצי. היא מיואשת ונמאסת בדכאון בשל קשיים במשפחה ובחברה. הפסיכולוגית זיוית אברמסון והילדה רנה ורבין במשחק תפקידים.
15.40 שעת כושר.
16.00 זהו-זה שידור חי.
17.00 ערב חדש — מנחה: אילנה דיין.
17.30 „זרבובים".
17.50 „נסיכה קטנה" הפרק הרביעי: שרה אומללה מאוד. דייר חדש בא לגור בבית הסמוך לבית-הספר. שרה ובקי חברתה מתבוננות בסקרנות בדייר המוזר.
18.20 סרט הנפשה.
18.25 „פסוקו של מקום" מבט אל מעלה העקרבים.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).

ניג'ל האברס, בסידרה לילדים „הנסיכה הקטנה" (17.50)

18.32 ספורט (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 „מלך הכיתה" שם הפרק: „בחלוף הזמן" משרד החינוך שולח, דרך קבע, מפקחים לביקורת פתע בכיתת המחוננים. הפעם הוא שולח את סוזאן מקגרו שאיננה אלא אהובתו לשעבר של המורה צ'ארלי.
20.30 „על גלגלים" (ראה הפניה).
21.00 מבט לחדשות.
21.35 „הנהלה בלחץ". הפרק השני: קרוליין מוצאת את המצב המביך משעשע רווקה, ובייחוד משעשעים אותה ה„חשדות" שמייחסים לבעלה.
22.00 „זה הזמן" תכנית אירוח שבועית בשידור ישיר מנחה: דם עברון.
22.50 „בלשים בלילה" הפרק השישי: „אחי והבלונדינית". צמד הבלשים מארי ודייויד מבינים שחייהם בסכנה, כאשר ריצ'ארד אחיו של דייויד שאותו לא ראה שנים אחדות, בא במפתיע.
23.40 פסוקו של יום
חדשות הלילה

ערוץ 2

18.33 צ'ארלס דיקנס יצירות מופת: „מזמור לחג המולד" (חלק שני).
19.00 תופשים אמריקה.
20.00 סידרת מתח רצח כבורסה.
20.55 שירים חדשים של ג'ני הריסון, סינתיה ונוס קומל.

על גלגלים. בתכנית: 1. כל מה שרציתם לדעת על כולסטרול — ועמועים והשפעתם לבריאות דרכם לשלמות ולגוף. 2. „ראלי הנגב" — שלושה ימים של דהירה על ג'יפים ואופנועים במשוכות ניווט ברחבי המדבר (במסגרת חגיגות הי"40). 3. מה יקרה לנו אם נעמיס את רכבנו במשקל יתר?
שעה — 20.30

שלישי טלוויזיה

19.7.88

09.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
09.05 שעת כושר.
09.15 מלחמת הכוכבים, סכנת הבית הנפילי.
09.40 נילס הולגרסון.
10.05 בא בחשבון, סידרה חדשה מעשעשת בחשבון ובהנדסה. פרק 3: פתרון בעיה בעזרת שחוור (כ).
10.30 רואים שש שש, אורח באולפן: מוקי בהלול.
14.30 סרט קולנוע: „הרפתקאות מרקו פולו". מרקו פולו נשלח ע"י אביו, סוחר מוונציה, לסין, במטרה לחקור את הארץ וליצור קשרי מסחר. מרקו פולו ומקורבו מתוודעים לקיסר סין, ולבתו היפהפיה, אך יועצו הרשע של הקיסר זומם לסלק מדרכו ולתפוס את מקומו של הקיסר. מזימתו נכשלת כאשר מרקו פולו מצליח להתחמק ועוזר לקיסר לשוב לכסאו. בתפקיד מרקו פולו השחקן גרי קופר.
16.10 שעת כושר.
16.20 עורי הזהב הנסתרות.
17.00 ערב חדש מנחה רפי רשף.
17.30 „שלוש, ארבע, חמש וחצי" „המלך פרהצור ביקיצור" משתתפים: יוסי גוריון, שרי צוריאל, ששי קשת ויונה אליאן וכן רנה רוזנבאום ותזמורת הנוער של עיריית הרצליה.
17.55 „קטנטן".
18.05 „דונג'ר, בונוו וכל השאר" הפרק השלישי: דונג'ר ובונוו נפגשים עם ... מאמצים.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 „האפריקנים — מורשת משולשת". סדרה בריטית, הסוקרת את תולדות היבשת האפריקנית. (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרת מבט.
20.02 „1 יותר מדי", סדרת שעשועונים. מנחה: חנן גולדבלט.

ג'ודי לו ופאול סרימן, בסידרה „חלומות יום אתמול" (22.40)

20.30 „כלבוטק", מגזין לצרכנות.
21.00 מבט לחדשות.
21.40 „מבט שני": „כן אדוני ראש הממשלה" — יצחק שמיר ושמעון פרס, פרופיל אחרון לפני הבחירות.
22.40 דרמה — „חלומות יום אתמול" (ראה הפניה).
23.30 „מסך אישי". אהוד מנור מארח הפעם את הסופר יורם קניוק.
23.50 „פסוקו של מקום": מבט אל הר הצופים חדשות הלילה.

ערוץ 2

18.33 הרפתקאות הדבורה מאיה.
18.57 רגע לפני על שימוש בסירון לטיפול ברכיכת העצמות.
19.00 טסים נמור.
19.26 רגע לפני — על הסרט החדש „מעל החוק".
19.30 מפגשים עם החוש השישי — פרק שביעי: „גלגול נשמות".
20.03 60"70"80 להיטי זהב • ג'וני מאטיס.
21.03 צרפת עכשיו.
21.16 גלויות מפאריס.
21.30 זינוק שבועי תכנית ספורט.
21.50 עולם המרע.

דרמה: „חלומות יום אתמול", סידרה חדשה בת 7 פרקים. שבע שנים לאחר שהתגרשו, מחדשים דיאן ומרטין דניאלס את הקשר ביניהם. מרטין שעשה קריירה בעסקי התעשייה האווירית מתמקד בבישלון האחרון שהיה לו מעולה, חיי נישואין. הוא הולך בעקבות העבר עם אשתו לשעבר, אל הכפר בו החלה והתממשה אהבת ילדותם. דיאן לבודה-נשואה שותפה לשני גברים — דון מאתהם ומרטין, בעלה לשעבר. ילדיהם קייט בת 14 ומתיו בן 17 מגיעים כל אחד בדרכו, על נסיונו של אביהם להיות מעורב שוב בחייהם. משתתפים: פאול סרימן, ג'ודי לו וטרבור ביוקילד.
שעה — 22.40

רביעי טלוויזיה

20.7.88

09.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
09.05 שעת כושר.
09.15 רכבת ההפתעות.
09.40 נילס הולגרסון.
10.05 קסים קסם, לגדול ולצמוח.
10.30 חץ וקשת וויליאם טל מוצא את עצמו בחבורת גסלר, והפעם הרודף והנרדף, באותו מצב, נרדפים ע"י גסטון.
10.55 זה רק וויליאם.
10.20 אנחנו ושכנינו, דפי טלטקסט על מושגים בסכסוך הערבי-ישראלי.
11.25 זהו זה, שידור חוזר (כ).
12.10 טלפופ: שארין, הופעה פומבית של הזמרת הבריטית.
14.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
14.05 מחקרין המיוחדים של הפרופסור קאר: תחבולה שטנית.
15.00 היי בינבה.
15.10 פרפר נחמד, מכתב לסבא ולסבתא.
15.40 שעת כושר.
15.50 מאתיים שנות למשרד הבריאות, עזרה ראשונה.
15.55 „פיצוחי קיץ" פיצוחי קיץ מארחים חברי כנסת. הפעם ח"כ זיידן עסטי מול ח"כ אוריאל לין.
16.25 פני הארץ, עיר קטנה גדולה, פרופסור אניטה שפירא מתארת את מקומות מגוריה השונים בת"א ויחסה לעיר. החל בלב בת"א, עבור בידר-אליהו ועד רמת-השרון מקום מגוריה כיום. סיפורה האישי מקביל לסיפורה של העיר הקטנה ההופכת להיות מרכז מטרופוליטני (כ).
17.00 ערב חדש, מנחה: גדעון רייכר.
17.30 „תאטרון האגדות" „פונסה דה ליאון", על חוקר ארצות, שיצא לחפש את מעיין הנעורים. השחקן מייקל יורק בתפקיד הראשי.
18.20 „היה או לא היה" „צאלח ויותם".
18.30 חדשות (ערבית).
18.32 „מועדון הטף" נעלי ריקוד. בתכנית תופיע קבוצת תלמידות לבלט בסיפור

גיוזי אניטה שפירא, בסידרה „פני הארץ" (16.25)

המלך ושתים-עשרה הנסיכות (ערבית).
19.00 „סיפורי ח'ליל" (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 „חידון צה"ל בידיעת הארץ ומורשת קרב" — שלב הגמר, בשידור ישיר מאולם הנרי קראון בתאטרון ירושלים. מנחה: שירה גרא.
21.00 מבט לחדשות.
21.35 „מוקד".
22.05 סרט קולנוע — „תעלומת אומגה" (ראה הפניה).
23.35 פסוקו של יום חדשות הלילה.

ערוץ 2

18.33 צ'ארלס דיקנס יצירות מופת: „מזמור לחג המולד". חלק שישי ואחרון.
19.00 דארל ברוסיה פרק שישי: „מטיין שן ער לסמרקנד".
19.30 חופשי חופשי פרק שלושה עשר: „המצלמה".
19.54 רגע לפני טיול בקולורדו.
20.03 כותרות לוהטות פרק שישי: „נקטע בשיאו".
20.51 שירים של „נכרי", באדי מאנילו ודיוויד גיבסון.
21.30 תכנית מיוחדת עם הזמר חוליו איגלסיאס.

סרט קולנוע: „תעלומת אומגה". סרט מדע בדיוני על עולם עתידי. לאחר מלחמה כימית, שחיסלה חלק ניכר מאוכלוסיית העולם. עימות מתמיד בין מדען שנותר בחיים לבין קבוצה גדולה של ניצולים, שעורם נפגע במלחמה הדרסנית, ואשר אינם יכולים לשאת את אור השמש. משתתפים: צ'ארלטון הסטון, אנתוני זרב, רוזלינד קאש ופאול קוסלו.
שעה — 22.05

חמישי טלוויזיה

21.7.88

09.00 עד כאן חדשות קול ישראל.
09.15 מלחמת הכוכבים: הענק יורה-דהאש.
09.40 נילס הולגרסון.
10.05 ציפיטפוט סבא נח.
10.35 חופשי חופשי עד-כאן קיץ.
10.40 חץ וקשת וויליאם טל ואלינור מגיעים לנחלתו של האלכימאי, שמבקש לקחת את אלינור לאישה, ולכן כולא את וויליאם טל בצינוק ומעמיד אותו בפני נסיונות קשים.
11.00 זה רק וויליאם.
11.25 אנחנו ושכנינו דפי טלטקסט על מושגים בסכסוך הערבי-ישראלי.
11.30 פיצוחי קיץ מארחים חברי-כנסת(ש"ח)
12.10 טלפופ: „ג'טרו טול". הלהקה הבריטית עם הזמר איין אנדרסון העומד בראשה מבצעת משיריו המקוריים.
14.00 עד כאן חדשות קול ישראל.
14.05 בא בחשבון סדרה חדשה משעשעת בחשבון ובהנדסה פתרון בעיה בעזרת שחזור (כ).
14.30 קשר משפחתי. אדוה חבר בת 11, אינה יכולה ואינה רוצה להשלים עם גירושי הוריה. על נושא זה ואחרים משוחחים ארוה, הוריה ושני אחיה, אושרי ואופיר עם אחי יותם (כ).
15.10 רחוב סומסום צמאים ועייפים.
15.55 מאתיים שנות לבית ספר לסיעור.
16.00 זהו-זה שידור חי.
17.00 ערב חדש מנחה: דן מרגלית.
17.30 רייץ' רץ' — הפעם: „פרצופים".
18.00 פומיקי.
18.25 הגיע זמן לשון — אבשלום קור מספר על ניבים ממגילת „איכה".
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 השטיח המעופף — תכנית ילדים, בהנחייתה של לילית נגר. (ערבית).
19.00 מפגש (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 מבט ספורט.

ג'ון תאו, הוא הנרי בסידרה „חזרה אל הקו" (23.10)

20.55 הגיע זמן לשון. אבשלום קור ייוחד לקראת ט' באב ל„כותל המזרח והכותל המערבי".
21.00 מבט לחדשות.
21.35 בלוז לכחולי המדים — שם הפרק: „בשר משוכח".
22.20 קשרים הפרק הרביעי: „האמונה במספרים". עד לאן תרחיק לכת החלות של העולם המודרני ביכולת הארגון שהטלקומוניקציה מעניקה לנו?
23.10 חזרה אל הקו — שם הפרק: „החברה של הנרי".
23.35 חדשות הלילה.

ערוץ 2

18.33 הדולפין הלבן (פרק שלישי).
18.50 תופשים אמריקה.
19.45 בקרוב בערוץ 2.
20.00 רגש חזק - חולי נפש ללא גדרות.
21.06 שירים של „מעמידי הפנים", טיפני וג'ורג' הריסון.
21.30 אדם (סמית) וכלכלה פרק שישי: „תעשיית האופנה".

תכניות טלוויזיה ליום שישי
22.7.88

בשעה 21.15 „הדרן לחייל האוויר".

בשעה 22.15 סרט קולנוע: „עוברת אורח בפאריס" פריז 1981. מאקס באומשטיין, ילד ברלינאי יוצא לנקום את נקמת מישל ואליזה וינר, שהיו מאמציו לאחר שהוריו נרצחו בידי הנאצים. הוא רוצח את השגריר | רופרט פורלנגם, שהיה איש גסטפו בפרים הכבושה, בחדר המעצר, ב-1981, הוא שב אחורה לשנת 1933, ולמה שאירע לזוג מאמציו. הסרט הופק עליפי ספרו של ג'וזף קסל, סופר „הדר-צרפתי". משתתפים: רומי שניידר, מישל פיקולי, הלמוט גרים וג'ראר קליין.

תחנות זרות טלוויזיה

המזרח-התיכון טלוויזיה

יום שישי 15.7.88

13.30 מסע בעולם המצוייר. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 זינה (סדרה ערבית). 15.30 ספר-בוק (מצויירו). 16.00 שוכני הסלעים (לילדים). 16.30 סרט „אל תגלה לי פרחים" עם דוריס דיי. 18.00 אלברט השמן (לילדים). 18.30 קשרי משפחה (קומי). 19.00 חדשות בערבית. 19.30 חדשות באנגלית. 20.00 „ג'. ג'. טורבוק" (סידרה). 21.00 סרט (ערבית). 22.30 מעשיות משמחות (ערבית).

יום שבת 16.7.88

13.30 המשפחה הביונית. 14.00 ימי העמק האבודים ומערבון. 14.30 משפחת סלווינאן (סדרה). 15.00 מלך השחקים (לילדים). 15.30 עולם החי. 16.00 בייסבול. 16.30 עולם החי. 17.00 אירועי ספורט בעולם. 18.00 כדורגל (אנגלית). 20.00 היאבקות. 21.00 סרט „השרכן" עם שירלי בות. 23.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

יום ראשון 17.7.88

13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 מעשיות משמחות (ערבית). 15.00 מלך השחקים (לילדים). 15.30 הבית המעופף (מצויירו). 16.00 סרט (ערבית). 18.00 משפחת וולטון. 19.00 שישים דקות ומגזין אקטואליה. 20.00 שנה בחיים (סדרה דרמטית). 21.00 סרט „אני מהוורה" עם מונטגומרי קליפט. 22.30 מעשיות משמחות (ערבית). 23.00 כדורסל.

יום שני 18.7.88

13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 האוור הלולני (סידרה). 15.30 ספר-בוק (מצויירו). 16.00 שוכני הסלעים (תכנית לילדים). 16.30 סרט „זוהי פריס" עם טוני קרטיס. 18.00 ימים מאושרים (סדרה קומית). 18.30 לורן ושירלי (סדרה קומית). 19.00 חדשות בערבית. 19.30 חדשות באנגלית. 20.00 מגנום (בלש). 21.00 בייסבול. 23.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

יום שלישי 19.7.88

13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 האוור הלוליני (סידרה). 15.30 הבית המעופף (מצויירו). 16.00 שוכני הסלעים (תכנית לילדים). 16.30 סרט „קפטן קרי מארה"ב" עם אלן לאד. 18.00 נסיעה בחלל (דמיוני). 19.00 חדשות בערבית. 19.30 חדשות באנגלית. 20.00 צוות לעניין (פעולה). 21.00 מיקנייזר (סוכן חשאי). 22.00 זאב מעופף (פעולה). 23.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

יום רביעי 20.7.88

13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 האוור הלוליני. 15.30 ספר בוק (מצויירו). 16.00 שוכני הסלעים ותכנית לילדים. 16.30 סרט „הרפתקאותיו של ג'ורי שאנון" עם גדי קיפר. 18.00 חץ וקשת (סדרה). 18.30 משפחת קטבל (סדרה). 19.00 חדשות בערבית. 19.30 חדשות באנגלית. 20.00 רצח במסיכת קולמוס. 21.00 החוק והארי מקגרו (סידרה). 22.00 המשווה (בלש). 23.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

יום חמישי 21.7.88

13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 האוור הלוליני (סידרה). 15.30 הבית המעופף (מצוייר). 16.00 שוכני הסלעים ותכנית לילדים. 16.30 סרט „חירון בחרווים" עם קרי גרנט. 19.00 חדשות בערבית. 19.30 חדשות באנגלית. 20.00 ספרקרו וגברת קינג (בלש). 21.00 הדרך לשמים (דרמה). 22.00 „קציר הרשע" (סדרה ערבית). 23.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

הטלוויזיה הירדנית

יום שישי 15.7.88

כל שעות הבוקר תוכניות לכל המשפחה. 13.10 כדורגל בינלאומי או ספורט עולמי. 15.20 סרט קולנוע באנגלית (ערוץ 1). 17.30 סרט עלילתי בצרפתית. 19.00 חדשות בצרפתית. 19.45 לקט שירים. 19.30 חדשות בעברית. 19.45 סרטון דוקומנטרי. 20.30 שיאי ג'ינס ומתוך ספר השיאים. 21.10 המחזר המקסים (סידרה אנגלית). 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 פלקון קרסט. 23.10 שלושה ברירה.

יום שבת 16.7.88

15.50 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 17.20 אלף (ערוץ 1). 17.50 משחקים אולימפיים (ערוץ 1). 18.00 תכנית בצרפתית. 19.00 חדשות בצרפתית. 19.15 לקט שירים בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 כלוורד (קומדיה אמריקאית). 21.00 אלפרד היצ'קוק מגיש (סדרת מתח). 21.30 בידור חו"ל. 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 סרט עלילתי באורך מלא.

יום ראשון 17.7.88

15.50 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1) 16.10 רחוב סומסום. 17.05 עולם החיות. 17.30 דרמה (אנגלית ערוץ 1). 18.00 רחוב קרני. 18.20 כדורגל (ערוץ 1). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.15 חיים ומדע (צרפתית). 19.30 חדשות בעברית. 20.30 שלם בקופה (קומדיה אמריקאית). 21.10 „תורה לחוית" והאפרטהייד בדרום-אפריקה. 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 המשווה וסידרת מתח. 23.10 מגדלי פולטי (קומדיה אנגלית).

יום שני 18.7.88

14.20 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 17.05 דומבי ואני (ערוץ 1). 18.00 הטירה. 19.00 חדשות בצרפתית. 19.15 מגזין ספורט בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 וד להולוטין (קומדיה אמריקאית). 21.10 הצבא הסודי. 22.00 חדשות באנגלית. 22.19 סרט עלילתי באורך מלא.

יום שלישי 19.7.88

15.50 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 16.40 ההצגה של פול דניאלס (ערוץ 1). 17.35 כדורסל אמריקאי (ערוץ 1). 18.00 אות ומספר (סדרה בצרפתית). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 נישואי ללורה (קומדיה אמריקאית). 21.10 באות (סדרה אמריקאית). 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 האבטר (סידרת מתח משטרתית). 23.10 חווה (סידרה אנגלית).

יום רביעי 20.7.88

15.50 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 16.45 עולמו של וולט דיסני. 17.30 אתגרים (ערוץ 1). 18.00 תוכנית בידור בצרפתית. 19.00 חדשות בצרפתית. 19.15 ירדן היום (צרפתית). 19.30 חדשות בעברית. 20.30 שלושה למעלה ושניים למטה (קומדיה אנגלית). 21.00 ארדיבלות (סידרה דוקומנטרית). 21.10 הקציני (סידרה אמריקאית). 21.30 בין הרגלונים (מותחן). 22.00 האבקות חופשית ותחרויות בריטיות, ערוץ 1. 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 „המגרים" (סידרה). 23.10 נפרדים (סידרה אנגלית).

יום חמישי 21.7.88

15.50 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 16.30 שווי ילדים (אנגלית ערוץ 1). 18.00 רחוב קרנו (צרפתית). 18.30 בצלמה נסתרת (אנגלית ערוץ 1). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 טרוב (קומדיה אמריקאית). 21.10 המינגוט (סידרת מתח). 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 סרט עלילתי באורך מלא.

שישי רדיו

15.7.1988

(ת) תקליטור (קומפקט-דיסק)
06.02 „צלילי בוקר".
07.00 „בהאזנה נינוחה" גלוק: אורפאו ואורידיקה (מערכה לישית) המוסיקה הבליתי; קוהוט: קונצ'רטו בפה מג'ור לגיטרה ותזמ' נצ'. וינגרו/סולני זאגרבג פרסיקטי: סרנדה מס' 10 לחליל ונבל (ס. כרון/ר. מעיינ); בטהובן: 12 וריאציות על נושא מתוך יהודה המכבי (רוסטרופוביץ צווטצ'י); סאטי: 4 שירים (ג'סי נורמן/ ד. בולדווין); רביניס: 4 קטעים לפסנתר (פ. אלן וולונדרא); פונקיאלי: רביעייה כסי במול מג'ור לכלי נשיפה עם ליווי פסנתר (חמישיית כלי הנשיפה הפילדלפיה); ראבל: סוויטה מס' 2 „דפניס וכלואה".
09.00 „קונצרט בוקר" בלאקירב: סימפוניה מס' 1 בדו מג'ור; ליאפונוב: רפסודיה על נושאים אוקראינים אופ' 28 לפסנתר ולתזמורת; בורודין: רביעיית מיתרים מס' 2 ברה מג'ור (רביעיית דרולקן); צ'ייקובסקי: קונצ'רטו לפסנתר מס' 2 אופ. 44 (ו. האס/תז' מונטה קרלו/ א. ענבלצ) רחמנינוב: שירים (מ. טלולה/ ר. גוטוני); פרוקופייב: סונטה אופ' 94 לחליל ופסנתר (צ'די ואלק/ ג. הלאה); סטרווינסקי: סקרצו רוסי (תז' אר.סי.אי/סטרווינסקי); גרצ'אני-נוב: סימפוניה מס' 4 בדו מג'ור (תז' רדיו מוסקווה/ א. זוראטיס).
11.57 „מינת השיר" משירי רחל חלפי.
12.00 „מן הסרטייה".
13.05 „בהאזנה נינוחה" בטהובן:

קלאודיו אבאדו מנצח, א. ברנדל ליד הפסנתר (מ' 20.30)

רביעייה אופ' 59 מס' 2 במי מינור („רזומובסקי") צ'ייקובסקי: סימפוניה מס' 3, „הפולנית"; רביסי: „הים".
15.00 „לקראת שבת" ג'מיניאני: קונצ'רטו גרוסו ברה מינור אופ' 7 מס' 4 (אקדמיית סנט מרטין/א. בראון); מרג'ו נטרא: מוסיקה לנבל ולכלי נשיפה של מתכת (א. קננובסקי/ י. לוי/ י. מישורי/ ר. פרנס); ובר: אנדנטה ורונדו הונגרי בדו מינור לויולה ותזמורת (א. קוק/ התז' הסימפונית של המכורג/ ג. ניידלינגר); היידן: סימפוניה מס' 97 בדו מג'ור (התז' הפיל' של ניו-יורק/ ל. ברנשטיין).
16.00 „מוסיקה קלאסית בכקשתך" טלמן: קונצ'רטו לחליל ותז' בדו מג'ור; ברהמס: סונטה מס' 1 לצ'לו ופסנתר (ז'קלין דה-פרה/ ד. בארנבוים); היידן: סימפוניית „הפרידה"; וולטון: „פסאסר", בשלמות.
18.00 „דור הזהב" אמנים גדולים בהקלטות היסטוריות בנו מוייסביץ' (תכנית ראשונה): בטהובן: סונטה מס' 9 בלה מג'ור „קרויצר" (עם יאשה חפץ); שומאן: „תמונות מחיי ילדים", אופ. 15; שומאן: רומנסה בפה-דיאז מג'ור.
19.00 „מוסיקה קאמרית" היידן: שלישיית פסנתר ברה מינור (שלישיית „בוזאר") שוברט: רביעיית כלי קשת בלה מינור („רוזמונדה") (רביעיית האגן) (ת).
20.05 „מזמרת הארץ".
20.27 „מינת השיר".
20.30 „קונצרט ליל השבת" ורלוקי: „סוויטת קפריזול" (הסינפוניטה של בורנמות'/ג' הריסט) (ת) וברו קטע קונצ'רטי בפה מינור (א. ברנדל/ התז' הסימפונית של לונדון/ ק. אבדו) (ת) מנדלסון: סימפוניה במי במול מג'ור אופ. 20 (הסולנים של אוסטרליה) (ת).

רבוז'אק: 8 מחולות סלבונים אופ. 46 (התז. הלאומית הסקוטית/ נ. יארבי) (ת); פאיה: „האהבה בכישופים" (ש. וקר/ התזמורת הסימפונית של לונדון/ ג'. סימון (ת); חצ'טוריאן: קטעים מתוך הבלט „ספרטקוס" (התז' הפיל' המלכותית/ י. טמירקנוב) (ת).
23.00 „ברק הברוק עם רסיסי רנסנס".

רשת א'

07.30 „ישן בעניניך" שירים ישנים.
08.05 „מצעד הפזמונים הים-תיכוני".
10.05 „וזהר לבנו" לקט שירים ופיוטים לקראת שבת.
11.05 „מפגשים מן הסוג השישי" מגזין למסורת ופולקלור בטעם שישי.
12.05 „מעורב יום ו'" מוסף יום ו' של מעורב ים-תיכוני.
13.00 חדשות ותוכניות באנגלית.
14.06 „בראש צעיר" מגזין לילדים ולבני נוער משולב בשירים כבקשתכם.
15.00 „קבלת שבת" פרשת „מטות" ו„מסעי".
16.05 „שירים מבית אבא".
17.05 שירים עבריים.
18.05 „מוסף רדיו לספרות".
19.00 שידורים לעולים.
22.05 „כי טוב הזמר" „ברומייה" (חלק ראשון).
23.05 „להיטים מפולפלים".

רשת ב'

07.00 „הבוקר הזה".
08.05 „כל צבעי הרשת" עם יוסי גרבר.
12.05 שירים עבריים.
13.05 „בחצי היום" חדשות ופזמונים.
14.06 „לראות או לא לראות" יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
15.06 „הוא והיא" עם טוני הקטן וג'ילילה צ'ינקוטי.
16.05 „בטנים לשבת" עם יהורם גאון.
17.05 „מאחורי הכותרות" מגזין לרדיו, לטלוויזיה ולעיתונות.
18.06 „השבוע שלי" עם העיתונאי יוסף לפיד.
19.05 „הטור השבועי".
20.05 „השושנה פורחת" רומנסות, שירים ופיוטים ממורשת יהדות ספרד.
22.05 „הבה נצא במחול".
23.05 „בין שישי לשבת" שיחה בשניים עם יצחק לבני.
00.10 „שיר אינו רק מנגינה".

גלי צה"ל

06.05 צלילי בוקר/ שירים עבריים.
06.30 „פוקחים עין" החדשות הראשונות.
07.07 תוספת בוקר/ צביקה שפירא ועיתוני סוף שבוע.
08.05 בוקר טוב ישראל.
09.05 בילוי נעים/ עם מולי שפירא.
11.05 „קולה של אמא" עם אהוד גרף.
12.05 „סנדלים" שעתיים נעולות עם דורי בן-זאב.
14.05 „עוד לא שבת" עם שלמה ארצי.
15.05 „הדרן" „לשיר ביחד" עם אפי נצר ואמנים אורחים. משתתפים: חני ליבנה ולהקת „הבנות".
16.05 „שיר בשקט בשקט".
17.05 „רבעים דוקומנטריים": ציד ורעות — דרוזי ויהודי שהסכו את תחביב הציד לידידות אמיצה: חיי אגם — על החי והצומח באגם החולה ובשמורת הטבע כאזור.
18.05 „שעה תמימה" עם דורון ויינשטוק.
19.05 „לאן הגענו" (חלק ג') אנשים, אירועים, חדשות וישנות מארבעים שנות עצמאות.
20.05 „לא על הכלוף לבדו" שעתיים של מוסיקה ומשחקי רדיו.
22.05 „מרתון סלסה" עם דובי לנץ.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

רשת ג'

06.04 יום שישי חזל.
08.05 משהו משהו עם מיכל שמואלי.
10.05 אגן הים-התיכון, עם יוסי סיאס.
12.05 להיות שם, שעה אתה, שפה אחת.
13.05 צפיות בדבש.
15.05 לפנות ערב.
17.05 כאן, שם ובכל מקום.
19.05 זמר שכוח.
20.05 צליל שבת.
22.05 טיול לילי.
23.05 איזה לילה.

שבת רדיו

16.7.1988

קול המוסיקה

(ת) תקליטור (קומפקטדיסק)

07.10 „שחרית לשבת" טרטיני: קונצ'רטו במי מינור לכינור (פייר אמויאל ו„סולני ונטו"); סטרווינסקי: סימפוניות לכלי נשיפה (רוברט קראפט); דבוז'אק: „אגדות" מתוך אר. 59 (ריימונד לפארד); היידן: קונצ'רטו לאבוב ולתז. (מ. בורג/סינפונייטת באר־שבע/ מ. רודן); שוברט: סימפוניה מס' 2 (האנסמבל הקמארי הישראלי/א. סגל).
09.00 „החידון המוסיקלי".
10.00 „קונצרט השבת" מהקלטות התזמורת הסימפונית ים רשה"ש.
11.57 „פינת השיר" משירי רחל חלפי.
12.00 „במחיצת אמן" הכנר גדעון קרמר.
13.05 „קונצרט לצהרי השבת" ברהמס: שלישייה בסי־מג'ור אופ. 8 (שלישיית „יובל"); מוצרט: קונצ'רטו בפה־מג'ור ל־3 פסנתרים ותזמורת ק. 242 (גולד, פיצרייל, ברנשטיין); מאהלר: סימפוניה מס' 1 ברה־מג'ור (הסימפונית של לונדון/ ג'. לוין).
15.00 „אינטרלודים".
16.00 „הליד" (תכנית מס' 4).
17.00 „פגוש את האמן הישראלי" אליהו שולמן: כינור; נורית סילבר: צ'לו; אמנון סילבר: פסנתר: מוצרט: סונטה במי מינור, ק. 304; שוברט: שלישייה במי במול מג'ור.
18.00 „רדיו־דרמה" „האורנית והרוכל" מאת ש"י עגנון עיבוד: יעקב שבתאי; ביימו: נסים קמחי;

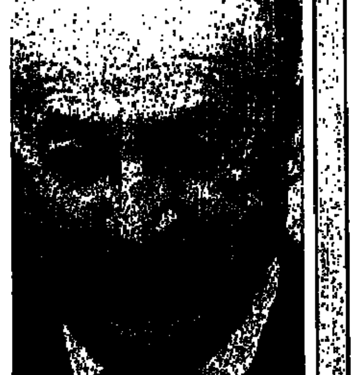

ש.י. עגנון, 100 להולדתו (רשת א' 10.05)

משתתפים: אילי גורליצקי, מרים זוהר ושמעון ישראלי.
19.00 „הקונצרט שלי" עם דור בכר.
21.05 „מעל בימת האופרה" ורדי: נשף המסכות.

רשת א'

07.30 „ישן בעיניך" שירים ישנים.
08.05 „עוד פעם אחת" „עם אנשים" עם נחמיה פרסון, שחקן קולנוע, טלוויזיה ו„הבימה".
09.05 „עולם המדע".
09.30 „דעת־קול" תיבת דואר בענייני מדע.
10.05 „מילים שמגעות לגעת" מישדר חגיגי במלאת 100 שנה להולדתו של ש"י עגנון. הדיון מוקלטים מיום עיון שנערך באוניברסיטה העברית בירושלים משתתפים: הסופרים א.ב. יהושע, עמוס עוז ומשה שמיר.
11.05 „מושגים" על טפילים: מזיקים ומועילים משתתפים: ד"ר יעקב פולק על „מפיצי מחלות" ועל „מפואה גיניאה החדשה כמעבדה למיקרוביולוג", פרופ' ניסן בנימיני על: „מטריות עובשים ושמרים", ד"ר יוסף הלפרין על „טפילים בעץ החיים".
12.05 „מישדר תעודה" והמעט: „בין השורות" על לאה גולדברג משתתפים: המשורר טוביה ריבנר, מינה לנדאו, יהודית פרויס והגרפולוגית רומה אבישי.
13.00 חדשות ותכנית באנגלית.
13.30 חדשות ותכנית בצרפתית.
14.06 „בראש צעיר".
15.05 „שבת אחים" עם רות הלוי ממיסדות כפר־ירושע.
16.00 „מחזמר־תיו" „הלו דולי" תכנית על מחזות זמר שהועלו בארץ וש.ח.
17.05 „אנתולוגיה קטנה לשירה" משירת צ'סלב מילוש הפולני עם המתרגם דוד וינפלד.
17.29 „סיפורדיו" „החוטפים" (פרק מתוך „ספר המדינה") מאת ש"י עגנון מגיש: אילי גורליצקי.
18.06 „מסביב לעולם בשעה קלה".
18.55 „פינת השיר".
19.00 שירורים לעולים.
22.10 „מלווה מלכה".
23.05 „שירים עבריים".

רשת ב'

07.09 „זמר זמר לך".
08.05 „מי ישן".
09.05 „שאלה של טעם".
09.55 עוזיה אלון מספר על נוף הארץ.
10.05 יומן השבוע.
11.05 „אולפן קיץ" עם יפה ירקוני.
13.05 „להרגיש בעננים" על בתי ספר פרטיים לטיסה.
14.06 סקירת שבועונים מן העולם.
14.11 „הבו זמר" שירים עבריים.
15.05 „דרכי אדם" עם רחל חלפי.
16.05 „חוגה" עם בני הגדיל.
17.05 „תחת שמי מוסקבה" שירים רוסיים.
18.06 „חיילים יצאו לדרך" משירי הלהקות.
18.30 ממגרש הספורט.
19.05 „הקול קולנוע".
20.05 „כוכב הערב" עם טוני בנט.
21.05 „בן בית" עם פרופ' מנחם גוטמן על בית אביו הצייר והסופר נחום גוטמן.
22.05 יומן השבוע.
23.05 „השבוע שלי" עם העיתונאי יוסף לפיד.
00.10 „הוי, ארצי מולדתי".

גלי צה"ל

07.05 יופי של שירים.
08.05 „מעל ומתחת לשמיכה".
18.03 „שישבת" החדשות של סוף השבוע.
20.05 „עושים מדינה" עם דודו דיין.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 „מסורת מסורת".
22.05 לילה לש שקט.
23.05 „לילה לא שקט".
00.05 ציפורי לילה מארח אבי קורן מארח את עוזי אסנר מוסיקאי.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 1

09.05 „מקהלה עליזה" שירים וסיפורים לילדים עם שרה דורון.
10.05 „טעם של טעם" עם אורלי יניב.
11.05 „במצב הנוכחי".
12.05 „על הבמה" להיטים בהופעות פומביות בביצוע מיטב האמנים בכל השפות והסגנונות. בתכנית ישמעו גם בקשות של מאזינים לקטעים מהקלטות פומביות שנעשו ע"י גל"צ.
13.05 „שאלות אישיות" יעקב אגמון משוחח עם כל נערת ליווי.
14.05 „הכל זורם".
16.05 „סינמה שבת" עם גידי אורשר.
17.05 „סיפורים בראש" סופרים מתחילים 88. רם עברון מראיין את יבשם עונד.

שידורי צה"ל 2

09.05 משירי יוסף הדר.
12.05 אורחים עורכים עם ירדנה ארזי.
12.05 „להיט לתיאבון" להיטים עכשוויים.
14.05 „יופי של שירים".
16.05 „סייסטה מקומית".
20.05 „המצערים צועקים" המצערים השכונתיים הלועזיים של גלי צה"ל ב־20 השנים האחרונות, והפעם: המצעד השנתי של 1968.
22.05 „תמונה שלווה" שעה קלאסית עם אברהם מלמד, כנר התזמורת הפילהרמונית.
23.05 „קלאסי כאן" מגאזין על הנעשה בארץ במוסיקה הקלאסית, והפעם: התזמורת הקאמרית הישראלית בניצוחו של אורי סגל. הסולנית: שירה רבין (כינור).

רשת ג'

07.10 צלילים למוכרת.
08.05 גונים, פזמונים ישראליים.
10.05 על כוחה.
12.05 להיטים להיטים.
14.06 כוכבים.
15.05 אתם זוכרים את השירים
17.05 שיר בין ערביים.
19.05 זמר שכזה.
20.05 פזמונתמון עם דן עופרי.
22.05 טיול לילי.
23.05 רק־ולטק עם נעם גיל־אור.

ראשון רדיו

17.7.1988

קול המוסיקה

(ת) תקליטור (קומפקטדיסק)

06.01 „צלילי בוקר".
07.09 „בהאזנה נינוחה". רספיגי: הצפרים; באך: קונצ'רטו בפה מג'ור לאבוב, כלי־קשת וקונ־טינואו; מוצרט: מוטט ק. 165 „הללו ורננו"; ובר: קטע קונצרטי בפה מינור לפסנתר ולתזמורת; ביזה: סמפוניה בדו מג'ור.
09.00 „קונצרט בוקר" אנסקו: סמפוניה קונצרטית לצ'לו ולתזמורת; שומאן: חמישייה לפסנתר ולכלי קשת; דבוז'ק: מזורקות אופ.56; שוברט: סונאטה בלה מינור לארפג'ונה ולפסנתר; באך: קוורליבט, לרביעייה קולית; טרטיני: קונצ'רטו במי מינור לכנור ולכלי־קשת; מוצרט סרנאדה ברה מג'ור, „קרן הדואר".
11.57 „פינת השיר". משירי דן ערמון.
12.00 „אמנים באולפן" אליזבת רולוף: עוגב: באך: פנטסיה ופוגה בסול מינור; מנדלסון: סונטה בדו מינור, אופ 65/2; בן־חיים: גל־ברון: פרלוד אינטראדה ופסקאליה; ליסט: „בכי, יגון, קינה ונהי".
13.05 „בהאזנה נינוחה" שומאן: מחולות בני דוד; סואר פרנק: סונטה לצ'לו ולפסנתר (במקור לכנור); פולנק: קונצ'רטו לצ'מבלו ולתזמורת; ברבר: אדאג'ו לכלי־קשת; שופן: פנטסיה בפה־מינור.
15.00 „החידון המוסיקלי".
16.00 „מוסיקה ליום ראשון" ויואלדי: אינטרדה וגלוריה; פרגולזי: סלבה רג'ינה; רחמנינוב: תפילת ערבית.
18.00 „מוסיקה כאן ועכשיו".

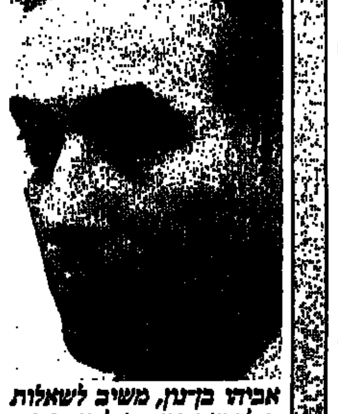

אביהו בן־נון, משיב לשאלות ב„לקראת גיוס" (גל"צ 16.05)

19.00 „מוסיקה קלאסית קלה".
20.05 „אינטרלוד".
20.27 „פינת השיר".
20.30 „הקונצרט הקאמרי השבועי" מקהלת הסולנים הנורבגית בקונצרט איקאפלה בניצוחו של קנוט נישטט שומאן: שני שירים למקהלת איקאפלה כפולה מתוך אופ 141 „ביטחון", „קמיעים" ארוארד גריג: „רונה נוביס פאצ'ם"; קנוט נישטט: „שירי ושישו" מתוך „ישעיה"; קנוט נישטט: „אוה מאריה", לכנור ולמקהלה, אפ. 110; אהרן קופלנד: „בראשית", פרקים א' ו־ב', 1־7 (ב. רנראלן: מצרסוטראו); אויסטין סומרפלדט: „הקשת הבלתי נראית", לקריין ולמקהלה פאר היורק אלבריטסן: „עת אביב"; אלפרד יאנסון: „אמא אדמה קנטטונת", לבריטון ולמקהלה; א. סומרפלדט: „הגבעה"; איוונר גהובן: „נער צוער"; ארוארד גריג: „האביב האחרון".
22.30 „מן המקורות" קינות לט' באב.
23.00 „מחוזי יצירות" ברטוק: קונצ'רטו, סיבליוס: פואמות סימפוניות.

רשת א'

07.30 „ישן בעיניך", שירים ישנים.
08.05 „הפוגה מתוגה".
09.05 „טלרדיו", שירות מידע למאזינים.
10.05 „פניני בוקר", מגיש: גדעון הוד.
11.05 „ירוק ירוק" שירים עבריים.
12.05 „מעורב ים־תיכוני".
13.00 חדשות ותכניות באנגלית.
13.30 חדשות בצרפתית.
14.06 „בראש צעיר", מגזין יומי לילדים ולבני נוער.
15.00 „שירים עבריים".
15.30 „האוניברסיטה המשודרת" „מרחבא", ערבית מדוברת עם ד"ר אביהו שבטיאלי שעור 11.
16.05 „רדיו־עשרה", מגזין נוער.
17.05 „צבעי הקשת": „ממזרח, ממערב וגם משלנו".
18.06 „מנחת ערב".
19.00 שירורים לעולים.
22.05 „תפוח ועץ". תכנית על הקשר בין הורים לילדיהם עורכת ומנחה: רבקה מיכאלי עם ד"ר עמירם רביב, פסיכולוג חינוכי קליני: „גבולות ומשמעת בחופשה הגדולה".

רשת ב'

07.00 „הבוקר הזה".
08.05 „כוכבת הבוקר": עם אילנית.
09.05 „בראש צעיר", מגזין לילדים ולבני נוער.
10.05 „כל צבעי הרשת" עם יואב גינאי.
12.05 „אלף־אלף ב„בית", עם אהוד מנור.
13.05 „בחצי היום", חדשות ופזמונים.
14.06 „לראות או לא לראות", יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
14.30 „בת צחוק", הווי והומור.
15.05 „תוצרת הארץ", תכנית כבקשתך לשירים עבריים.
16.05 „יומן כלכלה".
17.50 רגעי קסם.
17.55 „קראתי ספר", קוראים ממליצים.
18.06 „בעין בוחנת", שאלות וסוגיות במחלוקת עם יצחק גולן.
18.45 היום בספורט.
19.00 „היום הזה".
19.35 „עם ישראל", מוסף לענינים יהודיים בעולם.
20.05 „אומר בשבחין", פיוטים ופרקי חזנות ספרדיים.
22.05 „להאחז בחלום", מחרוזות שירים.
23.05 „בינינו לבין עצמנו", שיחות עם מאזינים בשידור חי מנחה: אלכס טלמור.

גלי צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת. מרע הנגיפים בעידן האיידס, נגיף הכשל החיסוני הנרכש. מרצה: יחיאל בקר.
06.30 „פוקחים עין", החדשות הראשונות.
07.07 „שבע אפס שבע", עם צביקה שפירא.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 „אילה בוקר", עם אלי ישראלי.
10.05 „מכת שמש", שירים ומערכונית בשרשרת.
10.55 „זה בוער", על עצים ויערות.
11.05 „נכון לעכשיו", עם רפי רשף.
13.05 „שליפה מהמותן", עם לאה עוז.
14.05 „אני מוגן", עם ארז טל.
15.05 „סייסטה", עם דורי בן־זאב.
16.05 לקראת גיוס". שאלות ותשובות למתגייסים לצה"ל עם מפקד חיל האויר האלוף אביהו בן נון.
17.00 „ערב טוב ישראל".
18.05 „שעה קלה על כלכלה".
18.45 „חמש עשרה קטנות".
00.05 „ציפורי לילה משותחות", עם גדעון רייכר.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 1

19.05 „שירים מכאן", שירים עבריים.
19.57 הודעות לחיילים.
21.05 „כוכב הערב": אלון אולארצ'יק.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת. מרע הנגיפים בעידן האיידס, נגיף הכשל החיסוני הנרכש. מרצה: פרופ' יחיאל בקר.
22.05 „על הדבש ועל הכיפאק".
23.05 „עשרים וארבע היום שהיה".

שידורי צה"ל 2

19.05 „הרדיו הישן" עם דני קרפל.
20.05 „צר"8" תוכנית יומית.
11.57 „הפסקת עשר", עם מיכל ניב.
23.05 „קול הג'אז הזה" עם דני קרפל.

רשת ג'

06.04 „שיר בבוקר בבוקר".
08.05 „תמרונים תזמורתיים".
09.05 „שנים טובות".
11.05 „30 בצל", עם יקיר אביב.
12.05 „עם כל הלב".
14.06 „בטן גב", עם שוש עטרי.
16.05 „כאן ועכשיו", עם מיכל ש...
17.05 „קיץ חם", עם מנחם פרי.
19.05 „מצעד הפזמונים הלועזיים".
22.05 „ארום עתיק".
23.05 „מסביב לחצות".

שני רדיו

18.7.1988

קול המוסיקה

07.09 „בהאזנה נינוחה" קראוס: סימפוניה בדו מינור (ת. אנג'ליקום ממילאנו / ג'נקינס); מוצרט: קונצ'רטו במי במול מג'ור לשני פסנתרים ותז. ק. 365 (תז. וא. ברנדל/א. קופר/אקדמית סנט־מרטין/מרינר); מנדלסון: שמיניה במי במול מג'ור אופוס 20 (הסולנים מאוסטרליה) (ת); בטהובן: סימפוניה מס' 5 בדו מינור אופ 67 (התז. הסימפ. של שרות השידור היפני/ו. סואליש) (ת).
09.00 „קונצרט בוקר רוסיני: סונטה מס' 4 בסי במול מג'ור לתז. כלי קשת (הסולנים מונטו/ק. שימונה); שומאן: קונצ'רטו ברה מינור לכנור ותז. (קנטורוב/התז. הפילה. של הולנד/קריבין) (ת); שוברט: סונטה בלה מג'ור לפסנתר אופ 120 (א. ברנדל) (ת); נילסן: קונצ'רטו לחליל ותזמורת (רמפל/התז. הסימפ. של זיילנד/ פרנדסן); ברהמס: שלישייה במי במול מג'ור, לכנור, קרן ופסנתר, אופ 40 (פרלמן/טקול/אשכנזי); ברליוז: המוסיקה לתז. מתוך „רומאו ויוליה" (התז. הסימפ. של שיקאגו/ג'וליני).
11.57 „פינת השיר" משירי דן ערמון.
12.00 „מן הפרטיה".
13.05 „בהאזנה נינוחה": ראמו: „דרדנוס", סויטה מס' 1; באך: קנטטה מס' 82; היידן: קונצ'רטו ברה מג'ור לאבוב ולתז; מנדלסון: ששייה לפסנתר ולכלי־קשת;

תא"ל דנון, קצין רפואה ראשי משיב לשאלות (גל"צ 16.05)

אלגר: סרנדה במי מינור לכלי קשת.
15.00 „הסברה מוסיקלית" „צלילי מקום ואורח לשעה" מורטון גולד באמריקה הלטינית.
16.00 „מאולמי הקונצרטים בעולם" תחרות כנרים ע"ש טבור ורגה (שוייץ), קונצרט סיום, התז. הסימ. של ברן/פטר מאג. שומאן: פתיחה סקרצו ופינאלה במי מג'ור אופ 52; צ'ייקובסקי: קונצ'רטו ברה מג'ור לכנור ותז. אופ. 35 (צוודה רוזוייבסקי: כנור, פרס שני); סזאר פרנק: סימפוניה ברה מינור.
18.00 „רגש על הבצוע".
19.00 „בין חברים" מיצירות: רוסיני, איסאי, פגניני, סמולדר, א. הרל"ם, א. הלפרן, ראבל.
20.05 „אינטרלוד".
20.27 „פינת השיר".
20.30 „מאולמי הקונצרטים בעולם" גלוקו: אקו ונרקיס: ס. בולין/ק. שטרייס/ד. מאסל/פ. גליארד/ להקת קונצ'רטו מקלן/רנה יעקובס.
23.00 „מחוזי יצירות" ברטוק: קונצ'רטו: סיבליוס: פואמות סימפוניות.

רשת א'

07.30 „ישן בעיניך" — שירים ישנים ואהובים.
08.05 „הפוגה מתוגה".
08.05 „טלרדיו" שירות מידע למאזינים.
10.05 „פניני בוקר" מגיש: גדעון הוד.
11.05 „ירוק ירוק" שירים עבריים.
12.05 „מעורב ים־תיכוני".
13.00 חדשות ותוכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותוכניות בצרפתית.
14.06 „בראש צעיר" מגזין יומי לילדים ולבני נוער.
15.00 שירים עבריים.
15.30 „האוניברסיטה המשודרת" „בוא נדבר אנגלית" / סדרה למתחילים: שעור מס' 11.
16.05 „גיל הכיניים".
17.05 „צבעי הקשת": „שירי עמים".
18.06 מנחת ערב.
19.00 שירורים לעולים.
22.05 „לכל אדם כוכב", עם האסטרולוג אילן מקר.

רשת ב'

08.05 „כוכבי הבוקר".
09.05 „בראש צעיר", מגזין לילדים ולבני נוער.
10.05 „כל צבעי הרשת", עם עמיקם רוטמן.
12.05 „אלף־אלף ב„בית", עם אהוד מנור.
13.05 „בחצי היום", חדשות ופזמונים.
14.06 „לראות או לא לראות", יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
14.30 „בת צחוק", הווי והומור.
15.05 „תוצרת הארץ", תכנית כבקשתך לשירים עבריים.
16.05 „יומן כלכלה".
17.05 „רגעי קסם".
17.55 „קראתי ספר", קוראים ממליצים.
18.06 „שירים יםתיכוניים".
18.45 היום בספורט.
19.00 „היום הזה".
19.35 שירים עבריים.
20.05 „סולם הזמירות", מצעד הפזמונים המסורתיים.
22.05 „ג'או ועוד".
23.05 „קפה ראשון" חידונים מגוונים בהשתתפות המאזינים.

גלי צה"ל

06.05 „אוניברסיטה משודרת. האומנות הנוצרית בימי הביניים, הקודקס ועיטוריו. מרצה: פרופ' נורית כנען־קידר.
06.30 „פוקחים עין", החדשות הראשונות.
07.07 „שבע אפס שבע", עם עודד לבינסון.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 „אילה־בוקר" עם אלי ישראלי.
10.05 „מכת שמש", שירים ומערכונים בשרשרת.
11.05 „נכון לעכשיו" עם רפי רשף.
13.05 „שליפה מהמותן" עם לאה עוז.
14.05 „אני מוגן", עם ארז טל.
15.05 „סייסטה" עם דורי בן־זאב.
16.05 „לקראת גיוס". שאלות ותשובות למתגייסים לצה"ל. תוכנית להורי המתגייסים עם תא"ל ר' אב"א וקצין רפואה ראשי.
17.00 „ערב טוב ישראל".
18.05 „ספרא וסייפא" ירחון לעניני ספרות צבאית.
18.45 „משהו עולמי" מגאזין לעניני חוץ.
00.05 „ציפורי לילה", עם יותם ראובני.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 1

19.05 „שירים עבריים".
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 „כוכב הערב": הראלה בר.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת. האמנות הנוצרית בימי הביניים, הקודקס ועיטוריו. מרצה: פרופ' נורית כנען־קידר.
22.05 „על הדבש ועל הכיפאק".
23.05 „עשרים וארבע, היום שהיה".

שידורי צה"ל 2

19.05 „הרדיו הישן" עם דני קרפל.
20.05 שעתיים של להיטים.
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 „הפסקת עשר", עם מיכל ניב.
23.05 „קול הג'אז הזה" עם דני קרפל.

רשת ג'

06.04 „שיר בבוקר בבוקר".
08.05 „תמרונים תזמורתיים".
09.05 „שנים טובות".
11.05 „30 בצל", עם יקיר אביב.
13.05 „עם כל הלב".
14.06 „בטן גב", עם שוש עטרי.
16.05 „כאן ועכשיו", עם מיכל שמאלי.
17.05 „קיץ חם", עם מנחם פרי.
19.05 „היה היה", מצעד פזמוני העבר.
21.05 „קצת אחרת", עם אורלי מרק.
23.05 „מסביב לחצות".

שלישי רדיו

19.7.1988

קול המוסיקה

(ת) תקליטור (קומפקטדיסק)

06.01 צלילי בוקר.
07.09 בהאזנה נינוחה: בטהובן: הפ־תיחה „קוריולן" (הסימפ. מלנרוון/ סטרנסקי) בוקריני: סימפ. במי במול מג'ור, אופ 12 מס' 2 (פילהרמוניה החדשה/ לפרדה); מוצרט: קונצ'רטו בלה מג'ור, ק. 622, לקלרנית ותז. (אטלינגר/ פילהרמונית ישראלית / צ'ליבידקה) סיבליוס: „הברבור מטואונלה" (הפילה. מניו־יורק/ ברנשטיין); בטהובן: רביעייה מס' 16 בפה, אופ 135 (רביעייה איטלקית); בטהובן: אנדנטה פבורי, לפסנתר (וינצה).
09.00 קונצרט בוקר — אלבינוני: קונצ'רטו ברה מג'ור, לשני אבובים, כלי קשת וקונטינואו (פוידלו /פ. ברגונוגו /סולני ונטו /שימונה) באך: קנטטה מס' 27 (אסוור/ אקיוליו/ נימסגרן/ מקהלת נערי וינה /קונצנטוס מוזיקוס / הרנונקורט). היידן: רביעייה ברה־מינור, לכלי־קשת, אופ 76 מס' 2 (רביעייה וינאית). מקריני: סימפוניה ברה מג'ור, אופ 12 מס' 1 (פילהרמוניה החדשה/ לפרוג רחמנינוב: קונצ'רטו מס' 2, ברו מינור, לפסנתר ולתז. (רובינשטיין/פילדלפיה/אורמנדי); רומאן: סימפוניה מס' 4, ברה מינור (הסימפ. משיקגו/ברנבויים); סיבליוס: ואלס נוגה. „קואולמה": סיבליוס: „פינלנדיה", (פילדל־פיה/אורמנדי); שוברט: סונטה במי במול, אופ 122 (ע. קרסובסקי).
11.57 פינת השיר: משירי דן ערמון.
12.00 מן הפרטיה.

תא"ל ש. ארד, קצח"ר משיב למתגייסים (גל"צ 16.05)

13.05 בהאזנה נינוחה.
15.00 מוסיקה צעירה.
16.00 מאולמי הקונצרטים שלנו — פ. ממלסדורף: חלילית/א. שטאייר: צ'מבלו קונצרט יצירות לחלילית וצ'מבלו מהמאה ה־17: מיצירות: אוצ'ליני, וירג'יליאנו, אורטיז, פרסקובלדי, מיקלאנג'לו רוסי, מרולה, קאצאטי, פונטנה, קובן יצירות מאת מלחינים אנגלים. מוצרט: סונטה לפסנתר ב־4 ידיים בדו־מג'ור ק. 521 (כ. אשנבך/י. פרנץ).
17.30 קולות — גוסטאב מאהלר שירי נעורים.
18.00 ממדף התקליטיה.
19.00 פניני אופרה — לקט מתוך אופרטות של אופנבך, י. שטראוס, קלמן ועוד.
20.05 אינטרלוד.
20.27 פינת השיר.
20.30 קונצרט — פרגולזי: „חנני אלוהים"; ברו מינור; בטהובן: קונצ'רטו לפסנתר במי במול מג'ור: מאהלר: סימפוניה מס. 3.
23.00 מחוזי יצירות — ברטוק: קונ־צ'רטו לחליל: סיבליוס: פואמות סימפוניות.

רשת א'

07.30 ישן בעיניך, שירים ישנים
08.05 הפוגה מתוגה.
09.05 טלרדיו, שירות למאזינים.
10.05 פניני בוקר מגיש: גדעון הוד.
11.05 ירוק ירוק — שירים עבריים.
12.05 מעורב ים־תיכוני.
13.00 חדשות ותוכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותוכניות בצרפתית.
14.06 בראש צעיר מגזין יומי לילדים ולבני נוער.
15.00 שירים עבריים.
15.30 האוניברסיטה המשודרת — „מרחבא" ערבית מדוברת ד"ר אביהו שבטיאל: שעור 12.
16.05 מורשת שעון הזהב, מעולמו של האיש המכונר.
17.05 צבעי הקשת: „שירים ממזרח אירופה".
18.06 מינחת ערב.
19.00 שירורים לעולים.
22.05 שנינו יחד וכל אחד לחוד, עם יובב כץ.

רשת ב'

07.00 הבוקר הזה.
08.05 כוכב הבוקר: עם רני סנדרסון.
09.05 בראש צעיר, מגזין לילדים ולבני נוער.
10.05 כל צבעי הרשת עם יואב גינאי.
12.05 אלף־אלף בבית עם אהוד מנור.
13.05 בחצי היום חדשות ופזמונים.
14.06 לראות או לא לראות יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
14.30 בת צחוק הווי והומור.
15.05 תוצרת הארץ תכנית כבקשתך לשירים עבריים.
16.05 יומן כלכלה.
17.05 רגעי קסם.
17.55 קראתי ספר קוראים ממליצים.
18.06 אצבע על הדופק שבועון בעניני בריאות ורפואה.
18.45 היום בספורט
19.00 היום הזה.
19.35 שירים עבריים.
20.05 פרקי חזנות „בבקשתך".
22.05 להאחז בחלום מחרוזות שירים.
23.05 שוטטות עם דני אלדר.

גלי צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת: מבוא לתולדות המתמטיקה (חלק ב') אלגברות חדשות. מרצה: פרופ' שבתאי אונגורו.
06.30 פוקחים עין החדשות.
07.07 שבע אפס שבע: איתן ליפשיץ.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 אילה בוקר עם אלי ישראלי.
10.05 מכת שמש שירים ומערכונים בשרשרת.
10.55 זה בוער על עצים ויערות.
11.05 נכון לעכשיו עם רפי רשף.
13.05 שליפה מהמותן עם לאה עוז.
14.05 אני מוגן עם ארז טל.
15.05 „סייסטה" עם דור בן־זאב.
16.05 לקראת גיוס שאלות ותשובות למתגייסים לצה"ל עם קצין חי"ר וצנחנים ראשי ונציגי חטיבות החי"ר.
17.00 ערב טוב ישראל.
18.05 שעה קלה על כלכלה.
18.45 חמש עשרה קטנות.
00.05 ציפורי לילה עם אביהו מדינה.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 1

19.05 ספרא וסייפא ירחון לענייני ספרות צבאית (ש"ח).
19.50 פינה חמה לליבי.
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 כוכב הערב: כמו צועני.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת מבוא לתולדות המתמטיקה (חלק ב') אלגברות חדשות. מרצה: פרופ' שבתאי אונגורו.
22.05 על הדבש ועל הכיפאק.
23.05 עשרים וארבע היום שהיה.

שידורי צה"ל 2

19.05 הרדיו הישן עם דני קרפל.
20.05 צר"8 תכנית יומית.
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 הפסקת עשר עם מיכל ניב.
23.05 קול הג'אז הזה עם דני קרפל.

רשת ג'

06.04 שיר בבוקר בבוקר.
08.05 תמרונים תזמורתיים.
11.05 30 בצל עם יקיר אביב.
13.05 עם כל הלב.
14.06 בטן גב עם שוש עטרי.
16.05 כאן ועכשיו.
17.05 קיץ חם עם מנחם פרי.
19.05 מקום בצמרת המצעד הישראלי.
21.05 ארום עתיק — עם דן כנה. שידור חי מהיקב בזכרון־יעקב.
23.05 מסביב לחצות.

„30 בצלי", התכנית תשודר בימי שלישי בשבוע משני מוקדים: יקיר אביב ינחה מהאולפן בת"א ודודו דותן יצא עם ניידת השידור למעיינות שונים בארץ, מהם תשודר התכנית בהשתתפותו הפעילה של הקהל כולו. במהלך השידור יהיו צוותים מיוחדים שיחפשו את המכוניות הנושאות את ה„סטיקרים" של „30 בצלי", כדי להעניק לבעליהן פרסים יקרי ערך. חמר בכנות יופיע בעיתונים „ידיעות" ו„מעריב לנוער". רשת א', שעה — 11.05.

רביעי רדיו

20.7.1988

קול המוסיקה

(ת) תקליטור (קומפקט דיסק)

06.01 „צלילי בוקר".
07.09 „בהאזנה נינוחה" הנדל: „זיקוקין דינור מלכותיים", סוויטה (להקת הנשפנים של חברת „ארכיב" ונציגר); היידן: סימפונית „אוקספורד" (תז. האקדמיה סנט מרטין); בטהובן: השמינייה לכלי נשיפה, אופ 103 (מואיזלהקת נשפנים); ברהמס: הקונצ'רטו לכנור ברה מג'ור (שרינג/תז. ים רשה"ש ברתיני).
09.00 „קונצרט בוקר" לולי: „בלט הכלטים" לפי מחזות של מולייר (הלהקה הקמרית המלכותית/ מאלגואר); צ'ייקובסקי: הסימפוניה (התז. הפילה. הלאומית/פאיטה); ברהמס: הרביעייה לכלי־קשת, בדו מינור, אופ. 51 (רביעיית תל־אביב); ברטוק: מוסיקה לכלי־קשת כלי הקשה וצ'לסטה, (תז. האקדמיה סינט־מרטין); ראבל „שחרזאדה", (בייקר/פילה. החרשה/בארבירולי).
11.57 „פינת השיר" משירי דן ערמון.
12.00 „אמנים באולפן" בנימין שפירא: צ'לו; שולמית שפירא: פסנתר; ויולדי: סונטה מס' 5 בסול מינור; סטוצ'בסקי: „סינה נומינה" לצ'לו סולו; בטהובן: סונטה מס' 3 בלה מג'ור, אופ. 69; דבוז'אק: הומורסקות אופ. 101.
13.05 „בהאזנה נינוחה" י.ס. באך: קונצ'רטו ברה מינור לשני כנורות (גרומיו/טוירדה/לפארד); בוקריני: שלישייה מס' 1 בפה מג'ור (פראראס/מולינארו/פוקאטרה); היידן: קונצרט מס' 1 ברה מג'ור לקרן ולתז. (בארי טקול/התז.

תא"ל ח. אלמוג, בשידור חי עם המתגייסות (גל"צ 16.05)

הקאמרית האנגלית); סטראווינסקי: שלשה פרקים מתוך פטרושקה (שורה צ'רקאסקי); ובר: קונצרט בפה מג'ור אופ. 75 לבסון ולתזמורת (פ. הון/להקת כלית/ל. דה פרומנט); בויטו: קטעים נבחרים מתוך „מפיסטו" (תז. האופרה של רומא/רווס); ליסט: הקרב עם ההונים, פואמה סימפ. מס' 2 (הפילהרמונית של לוס אנגלס/ז. מהטה).
15.00 „שעה עם..."
16.00 „קונצרט מהקלטות התזמורת הסימפונית ירושלים רשות השידור".
18.00 „מוסיקה ויוה".
19.00 „מוסיקה אהובה עליכם" היידן: סימפוניה מס' 102 „לונדון"; וובר: קונצ'רטו מס' 2 לפסנתר ותזמרת.
20.05 „אינטרלוד".
20.27 „פינת השיר".
20.30 „מאולמי הקונצרטים שלנו" התזמורת הפילהרמונית הישר־אלית וזובין מהטה / יצחק פרלמן: שוברט: הפתיחה „רוזמונדה"; שוסטקוביץ': קונצ'רטו לכנור; שנברג: פליאס ומליסנדה.
23.00 „מחוזי יצירות" ברטוק: הקונ־צ'רטו; סיבליוס: פואמות סימ־פוניות.

רשת א'

07.30 „ישן בעיניך", שירים ישנים.
08.05 „הפוגה מתוגה".
09.05 „טלרדיו", שירות מידע למאזינים.
10.05 „פניני בוקר", מגיש: גדעון הוד.
11.05 „ירוק ירוק", שירים עבריים.
12.05 „מעורב ים־תיכוני".
13.00 חדשות ותוכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותוכניות בצרפתית.
14.06 „בראש צעיר", מגזין יומי לילדים ולבני נוער.
15.00 שירים עבריים.
15.30 „האוניברסיטה המשודרת" „בוא נדבר אנגלית" סדרה למתחילים: שעור 12.
16.05 „מושגים": „שבחי המתמטיקה" (חלק שני) עם ד"ר רומה פלק.
17.05 „צבעי הקשת": „שירי עמים".
18.06 „מנחת ערב".
19.00 שירורים לעולים.
22.05 „חבר מאותו כוכב", תכנית היכרויות רדיופונית בשידור חי עם מילכה למדן.

רשת ב'

07.00 „הבוקר הזה".
08.05 „כוכבי הבוקר": רן ונמה.
09.05 „בראש צעיר", מגזין לילדים ולבני נוער.
10.05 „כל צבעי הרשת" עם יואב גינאי.
12.05 „אלף־אלף ב„בית", עם אהוד מנור.
13.05 „בחצי היום", חדשות ופזמונים.
14.06 „לראות או לא לראות", יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
14.30 „בת צחוק", הווי והומור.
15.05 „תוצרת הארץ", תכנית כבקשתך לשירים עבריים.
16.05 „יומן כלכלה".
17.05 „רגעי קסם.
17.55 „קראתי ספר", קוראים ממליצים.
18.06 „יש שאלות", איתן אלמוג.
18.45 היום בספורט.
19.00 „היום הזה".
19.35 „מוסף לעניני צבא ובטחון"
20.05 „צמוקים ושקדים", מבחר שירים ביידיש.
22.05 „להאחז בחלום", מחרוזות שירים.
23.05 „מחפשים את המטמון".

גלי צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת. הרפובליקה השניה ומלחמת האזרחים בספרד, מהפיכה וטרור באיזור הרפובליקני. מרצה: ד"ר יצחק אביב.
06.30 „פוקחים עין", החדשות הראשונות.
07.07 שבע אפס שבע, עם עודד לבינסון.
80.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 „אילה בוקר", עם אלי ישראלי.
10.05 „מכת שמש", שירים ומערכונית בשרשרת.
11.05 „נכון לעכשיו", עם רפי רשף.
13.05 „שליפה מהמותן", עם לאה עוז.
14.05 „אני מוגן", עם ארז טל.
15.05 „סייסטה", עם דורי בן־זאב.
16.05 „לקראת גיוס" שאלות ותשובות למתגייסים לצה"ל. שידור חי מבסיס קליטה ומיון. קצינת ח"ן ראשית ומתגייסות ביומן הראשון בצה"ל.
17.00 „ערב טוב ישראל".
18.05 „יער משורר". מגזין לענייני צבא ובטחון.
18.45 „מעבר לגבול". מגאזין לענייני ערבים.
00.05 צפורי לילה עם משה בקר.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 1

19.05 חיל האויר בתפיסת הבטחון של ישראל. שיח מפקדי חיל האויר בעבר ובהווה במלאות 40 שנה למדינה (חלק א').
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 חידון צה"ל לידיעת הארץ ומורשת קרב.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת. הרפובליקה השניה ומלחמת האזרחים בספרד, מהפיכה וטרור באיזור הרפובליקני. מרצה: ד"ר יצחק אביב.
22.05 „על הדבש ועל הכיפאק".
23.05 „עשרים וארבע, היום שהיה".

שידורי צה"ל 2

19.05 „הרדיו הישן" עם דני קרפל.
20.05 מצעד הפזמונים הלועזיים המחושב.
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 „הפסקת עשר", עם מיכל ניב.
23.05 „קול הג'אז הזה" עם דני קרפל.

רשת ג'

06.04 „שיר בבוקר בבוקר".
08.05 „תמרונים תזמורתיים".
09.05 „שנים טובות".
11.05 „30 בצל", עם יקיר אביב.
13.05 „עם כל הלב".
14.06 „בטן גב", עם שוש עטרי.
16.05 „כאן ועכשיו".
17.05 „קיץ חם", עם מנחם פרי.
19.05 „הצעקה האחרונה".
21.05 „פניני באר".
23.05 „מסביב לחצות".

חמישי רדיו

21.7.1988

קול המוסיקה

(ת) תקליטור (קומפקטדיסק)

06.01 „צלילי בוקר".
07.09 „בהאזנה נינוחה" ארל: סינפונייטה כפרית (מנדי רודן); רודריגו: קונצ'רטו דה ארנחואס (וויליאמס/ תז. פילהרמוניה/ פרמן); איירלנד: קונצ'רטינו פסטורלה (סינפונייטה של בורנמות/ הרסט) אופנבאך: רונדו לצ'לו ולתזמורת ע. הר־נוי/ תז' הטיילת של סינסינטי/ קונצלז; ברוואלד: „משחקי קלפים" (תז' המלכותית השוודית/ בירון; ראוול: „רפסודיה ספרדית" תז' מונטריאול/ דיטואה).
09.00 „קונצרט בוקר" קראל סטמיץ: קונצ'רטו לחליל, לאבוב ולתז. ניקולה, הולינגר, מרטין, סיליטו; פראנק: פסיכה ותז' לימבורג/ ספניאירד סליירי: קונצ'רטו לפסנתר ולתז' (צ'ייקוליני/ סולני ונציה/ שימונה); סקריאבין: סימפוניה מס' 2 (רדיו שטוטגרט/ עינבל); ראוול: „דפניס וכלואה" (מקה. ותז. סימפ. של מונטריאול/ דיטואה).
11.57 „פינת השיר" משירי דן ערמון.
12.00 „מן הפרטיה".
13.05 „בהאזנה נינוחה" ק.פ.ע. באך: קונצ'רטו ברה מינור לחלי ותז. (ניקולה/ התז' הקאמרית של שטוטגארט/ מינשינגר); מוצרט: סרנדה מס' 9 ברה מג'ור „קרן הדואר" (תז. קליבלנד/ סגל); בטהובן: סונטה מס' 6 בלה מג'ור לכינור ופסנתר אופ' 30 מס' (ואויסטרך/ אובורין); דבוז'אק:

גארי ברטיני, מנצח על קונצרט בשידור חי (מ' 20.05)

מחולות סימפוניים אופ. 78 (התז' הפילה' הצ'כית/נוימן).
15.00 „מפגשים מוסיקליים".
16.00 „אתנחתא" (ש.ח.) אורה שירן: כינור; עידית צבי: פסנתר; מוצרט: סונטה בסי במול מג'ור, ק. 454; ברהמס: סונטה מס' 1 בסול מג'ור, אופ. 78; י. טל: סונטה; ראוול: סונטה.
17.30 „קשת של צלילים" מוסיקה אנגלית מהמאה ה־17 בריכן לאונהרדט קונסורט.
18.00 „אנתולוגיה בצליל" מוסיקה קאמרית צרפתית מן המאה ה־18.
19.00 „מוסיקה קלאסית קלה".
20.05 „קונצרט התזמורת הסימפונית ירושלים רשות השידור" גארי ברתיני/ מורין פורסטר: אלט ובהשתתפות מקהלת נשים מפרנקפורט ומקהלת הילדים „נווה שיר" מפתח־תקוה: „התקווה"; פאול בן־חיים: „נעים זמירות ישראל". פרק ג': בהפסקה: „אנתולוגיה קטנה לשירה"; מהלר: סימפוניה מס' 3
23.00 „דור הזהב אמנים גדולים בהקלטות היסטוריות" כנו מוריץ סביץ' (תכנית ראשונה): בטהובן: סונטה מס' 9 בלה מג'ור „קרויצר" (עם יאשה חפץ) שומאן: „תמונות מחיי ילדים" אופ. 15; שומאן: רומנסה בפה־דיאז מג'ור.

רשת א'

07.30 „ישן בעיניך" שירים ישנים.
08.05 „הפוגה מתוגה".
09.05 „טלרדיו" שירות מידע למאזינים.
10.05 „פניני בוקר" מגיש: גדעון הוד.
11.05 „ירוק ירוק" שירים עבריים.
12.05 „מעורב ים־תיכוני".
13.00 חדשות ותוכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותוכניות בצרפתית.
14.06 „בראש צעיר" מגזין יומי לילדים ולבני נוער.
15.00 שירים עבריים.
15.30 „האוניברסיטה הפתוחה" „תולדות התיאטרון" בהדרכת ד"ר אבי עוז „המאה הי17 והי18".
16.05 „ארץ לא נודעת".
17.05 „צבעי הקשת" „שירי עדות".
18.06 „מינחת ערב".
19.00 שירורים לעולים.
22.05 „יש לי חלום" עם יובב כץ.

רשת ב'

07.00 „הבוקר הזה".
08.05 „כוכבי הבוקר": הגשש החיוור.
09.05 „בראש צעיר" מגזין לילדים ולבני נוער.
10.05 „כל צבעי הרשת" עם עמיקם רוטמן.
12.05 „אלף אלף בבית" עם אהוד מנור.
13.05 „בחצי היום" חדשות ופזמונים.
14.06 „לראות או לא לראות" יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
14.30 „בת צחוק" הווי והומור.
15.05 „תוצרת הארץ" תכנית כבקשתך לשירים עבריים.
16.05 „יומן כלכלה".
17.05 „רגעי קסם".
17.55 „קראתי ספר" קוראים ממליצים.
18.06 „זרקור" עם יצחק גולן.
18.45 היום בספורט.
19.00 „היום הזה".
19.35 שירים עבריים.
20.05 „שורשים" שבועון לענייני פולקלור ועדות.
22.05 „ג'אז ועוד" עם לאה ליאור.
23.05 „הלילה החמישי" עם אלעזר שטורם.

גלי צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת על חמישה ספרי אמונה/ השגחה כללית והשגחה פרטית מרצה: פרופ' ישעיהו ליבוביץ.
06.30 „פוקחים עין" החדשות הראשונות.
07.07 „שבע אפס שבע" עם איתן ליפשיץ.
09.05 „אילה בוקר" עם אלי ישראלי.
10.05 „מכת שמש" שירים ומערכונים בשרשרת.
10.55 „זה בוער" על עצים ויערות.
11.05 „נכון לעכשיו" עם רפי רשף.
13.05 „שליפה מהמותן" עם לאה עוז.
14.05 „אני מוגן" עם ארז טל.
15.05 „סייסטה" עם דורי בן־זאב.
16.05 „לקראת גיוס" שאלות ותשובות למתגייסים לצה"ל שידור חי מבסיס קליטה ומיון. ראש אגף כוח אדם במטכ"ל האלוף מתן וילנאי ומתגייסים.
17.00 „ערב טוב ישראל".
18.05 „שעה קלה על כלכלה".
18.45 „חמש עשרה קטנות".
00.05 ציפורי לילה עם רפי קינן.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 1

19.05 חיל האויר בתפיסת הביטחון של ישראל. שיח מפקדי חיל האויר בעבר ובהווה במלאת 40 שנה למדינה (חלק ב').
19.05 פינה חמה ללבי.
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 „כוכב הערב" ת'יסלם.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת על חמישה ספרי אמונה/ השגחה כללית והשגחה פרטית מרצה: פרופ' ישעיהו ליבוביץ.
22.05 „על הדבש ועל הכיפאק".
23.05 „עשרים וארבע/ היום שהיה".

שידורי צה"ל 2

19.05 „הרדיו הישן" עם דני קרפל.
20.05 „צר"8" תכנית יומית.
21.57 הודעות לחיילים".
22.05 „הפסקת עשר" עם מיכל ניב.
23.05 „קול הג'אז הזה" עם דני קרפל.

רשת ג'

06.04 „שיר בבוקר בבוקר".
08.05 „תמרונים תזמורתיים".
09.05 „שנים טובות".
11.05 „30 בצל" עם יקיר אביב.
13.05 „עם כל הלב".
14.06 „בטן גב" עם שוש עטרי.
16.05 „כאן ועכשיו".
17.05 „קיץ חם" עם מנחם פרי.
19.05 „קליבר" שבועון פופ.
20.05 „אלבומים השמ"ח"/ תקליטים ישראליים שיצאו השנה.
21.05 „מופע רוק".
23.05 „מסביב לחצות".

מתפרות הקולנוע

בילבי

גירסה אמריקנית חדשה לסרט הילדים הקלאסי של איסטריד לינדגרן השוודית. הפעם הצמידו לכל העסק גם שירים ומוסיקה. את בילבי מגלמת ג'ינג'ית מקסימה בשם תמי הרין. המבאי הוא קן אנקין. „טיילת", ת"א.

הכל באשמת גן עדן

לא קשה להבחין בסרט שבוים על־ידי השחקן הראשי. בדרך כלל הכל תפור סביבו. כל שוט תוכנן במיוחד עבורו. כל זווית צילום קפדנית מתייחס בפרט אליו. וזו הבעיה כאשר שחקן מביים את עצמו.

הבמאי־שחקן האיטלקי פרנצ'סקו נוטי ביים את „הכל באשמת גן עדן" כדי לספר על עצמו. זה ברור ממבט ראשון. גיבור הסרט, רומיאו השלימזל, הוא נוטי. ברור כשמש. רומיאו־נוטי הוא אב עצוב שזה עתה השתחרר מהכלא הולך לחפש אחר בנו האבוד. הוא מגיע עד עיירה ציורית באלפים, שם, נאמר לו, נמצא בנו בידי משפחתו החדשה. רומיאו מתיידד עם בני הזוג, סלסט היפהפייה (כי מגלמת אותה אורולה מוטי, האפרסק הבשל של הקולנוע) ובעלה הקריר (רוברט אלפי). רומן עדין נרקם ביניהם, וגם הילד, שאינו יודע את זהותו – מתאהב בו. מיהו שיבין את הגיון המפיקים. אולי הביאו את הסרט הזה להקרנה בארץ בשל העיתוי של הילדה הברזילאית.

נוטי ביים קומדיה מינורית, אנושית, ולא חסרת עניין. לרגעים סנטימנטלית ומאכזבת, ולרגעים ריגננה. „תכלת, ת"א".

שגעון של צמד

סרט נעורים העוסק בצמד חברים בלב ובנפש: נער לבן ונער שחור, אשר נפגשים בלב שמנת עוני אלימה. אובי הוא הנער היתום, שמחליט לברוח מהבית. הוא נקלע לחבורת חוב הגונבת את כל חפציו ולמזלו פוגש את קסם שמחלץ אותו מידיהם. השניים יוצאים לטיול הרפתקני ומגלים את משמעותה של הידידות. ביים את הסרט רוברט מנדל ומשתתפים בו הנערים ריקי בוסקר ודאריוס מק'קריי. „לימור", ת"א, הקרנות יומיות.

הקיץ של אביה

גילה אלמגור כתבה את זכרונות ילדותה העגומים בספר לבני הנעורים. הספר היה להצגה, שהיתה לסרט.

אלמגור מגלמת בסרט את אמה, נצולת השואה, ומלה הילדה קאופו כהן המגלמת את הילדה שאלמגור היתה לפני ארבעים שנה, בישראל של ראשית המדינה. אלמגור וקאופו מבצעות דואט משחק מרגש של יחסי אם ובת קשים ומרירים. האם, שמעם הזוה פרטיזנות אמיצה בהונגריה, הפכה לשבר־כלי וסובלת מהתפרצויות של מחלת־רוח. הבת, צברית קשוחה ואבודה, סובלת ממחלת האם ומהבוז של תושבי המושבה הקטנה. את התסריט כתבה גילה אלמגור בשיתוף עם חיים בוזגלו והבמאי אלי כהן („שתי אצבעות מצידון"). בעזרת תקציב לעידוד סרטי איכות. מעבר להיותו סרט התבגרות כן וכואב, „הקיץ של אביה" משרטט באמינות את תקופת ההתערות הקשה של המהגרים והפליטים ממזרח אירופה. לבד מצרימות משחק קלות של (אביטל־דיקר־בן־פורת, שהורסת כל סרט בשיטתיות), וקולה של אלמגור שמסביר ברקע את האירועים ללא כל צורך להתפתחות העלילה, הרי שיש לי בעיקר מילים חמות על הסרט. עוד משתתפים: דמי ברוך, מדינה רווטי, יעקב איילי ודינה אבנך. צילם את הסרט דוד גורפינקל. „דיזנגוף", ת"א.

המשימה מיאמי

„בית־ספר לשוטרים מתחילים" הגיע לחלקו החמישי. הפעם בלי סטיב גוטנברג שבינתיים עשה לעצמו קריירה מבטיחה. בעיקרון הסיפור דומה. חבורת השוטרים הפרועה יוצאת להגן על מפקדם שעתיד לצאת לגימלאות. כל החבורה יוצאת לחופשה במיאמי ושם השמחה גדולה. במאי הוא אלן מוריסון. „רב חן", ת"א.

טירונות

החלק השני בסאגה לבית ניל סיימון. כזכור עקב החלק הראשון אחר נערותו של הנער היהודי בברייטון ביץ' בשנות הארבעים בסרט „יומן חוף ברייטון" שעובד מהמחזה הנודע. הפעם אחראי על העיבוד הקולנועי הבמאי הוותיק מייק ניקולס שפעם עשה מספר סרטים חשובים וטובים.

יוג'ין מוריס ג'רום מוצא עצמו בפרק הזה הרחק מביתו היהודי החמים והצעקני. במחנה הצבא בבילוקסי, מיסיסיפי, הוא לומד דברים חדשים על עצמו, מתאהב וחושף את רגשותיו כלפי המלחמה. מת'יו ברודריק („החופשה של פריס בולר") מופיע בתפקיד הראשי ולצידו כריסטופר ווקן („צייד הצבאים"). „בן יהודה", ת"א.

סלסה

סרט מוסיקלי חדש בנוסח „פלאש דאנס", שביים הישראלי בועז דווידזון עבור גולן־גלובוס. הכוריאוגרף של ההפקה האמריקנית הזו הוא קני אורטגה, מי שביים את הריקודים ב„ריקוד מושחת".

עלילת הסרט עוסקת בריקו, נער פורטוריקני שגר בלוס אנג'לס ומתמסר לריקוד ה„סלסה". חלומו לנצח בתחרות הגדולה, ממש כמו ג'ון טרוולטה ב„שגעון המוסיקה". משתתפים: בובי רוזה, דודני האריז ומירונדה גאריסון. „חוד", ת"א.

מחליפים ערוצים

„כותרת ראשית" – המחזה הקומי המוצלח של בן הכט וצ'ארלס מקארתור על עולם העיתונות המטורף, זכה כבר למספר גירסאות קולנועיות במשך חמישים השנים האחרונות. הטובות שבהן היו זו עם ג'ק למון וולטר מתאו, ו„נערתו שישי", גירסה נשית ושנונה שביים הווארד הוקס הגדול בשנות הארבעים. עכשיו מישהו החליט לגאול את פנינתו הקומית של הוקס ולהרוס אותה כליל. אך אנו לא נשכח את קרי גרנט וג'ין ראסל בבני הזוג הגרושים שהם גם עיתונאים הופר־אקטיביים ומכורים. היא מוצאת אהבה חדשה ורוצה לפרוש מהמקצוע. הוא העורך הראשי שעדיין אוהב אותה ומנסה למנוע זאת בכל תעלול אפשרי.

בגירסה החדשה, [illegible] העיתונות, הצמד הזה קתלין טרנר (בהירה מושלמת) ובירט ריינולדס. את כל העניין [illegible] (ראה „משדרים חדשות") הם עובדים ברשת טלוויזיה לחוצה במיוחד בשיקאגו. טרנר מתאהבת בנועבך עשיר, אותו מגלם הנועבך כריסטופר ריב („סופרמן"). ריינולדס רוצה שהיא תעשה לו טובה, תדחה את נישואיה ותלך לסקר את ההוצאה להורג הכי סנסציונית בכדור המערבי.

את הגירסה החדשה, שהיא העתק מושלם אך חיוור של „נערתו שישי", ביים טד קוצ'ף. במאי חסר יחוד שהיה אחראי למספר סרטים בעלי נושאים יהודיים כמו „המירוץ לצמרת של דודי קרביץ" ו„ג'ושע אתמול והיום". „לימור", ת"א.

מתוך הסרט הגרוזיני „חרטה" של טנגיז אבולדז'ה

ריקי בוסקר ודאריוס מק'קריי בסרט „שגעון של צמד"

חרטה

מספיק

סאטירה סוראליסטית על הסטליניזם, המבשרת את ניצני הגלסנוסט בגרוזיה.

הבמאי הגרוזיני הוותיק טנגיז אבולדז'ה יצר אלגוריה סמבולית לזמננו, שעוסקת במקום ובזמן לא מוגדרים. גיבור הסרט הוא עריץ מקומי, המשלב בלבושו מסממני הדיקטטורים הטוטליטאריים של המאה הזו: את מגפיו של סטלין, חולצתו החומה של מוסוליני ושפמו הרבוע של היטלר. המושל נוגש באזרחיו ביד קשה, אך מתיימר להיות בן תרבות המבין באמנות ומוסיקה נעלה. הוא מתיידד עם צייר המתעקש לצייר ציורים דתיים על פי דרכו ולא לציית לריאליזם הסוציאליסטי, ולפיכך מגלה אותו לכלא, שם הוא מת. הצייר, בן דמותו של ישוע, מכניס לסרט נימה חדשה בהתעוררות הגלסנוסט. במשך שנים ארוכות דיכאו בבריה"מ כל צורה של טקסיות דתית, אך מסתבר שברוסיה יש עדיין מליוני נוצרים שהאמינו שנים ארוכות במחבוא.

הסאטירה עמוסה בסמלים בוטים עד גסים, והתוצאה כבדה ומאוד לא אינטליגנטית. וחבל, מפני שהנושא מעניין. בשל הביקורת המוקבת על המשטר הסובייטי נגנז הסרט ברוסיה למשך שלוש שנים. „אורלי", ת"א.

עלילותיה הנשגבות של גיבורה מרטירית, עיתונאית אפריקנית לבנה ונאורה הלוחמת את מלחמות השחורים ואינה מהססת להרקב בכלא למען חלום השוויון. גודל ליבו ואצילותו של האדם הלבן, והעובדה שרוב הסרטים מהמערב אשר עסקו עד היום בבעיותיהם של בני העולם השלישי. מסופרים לעולם דרך דמותו של איש לבן – מעלה הירהורי פיקפוק בדבר הגזענות, שמסתברא, עדיין מקננת בחשאי בלב הגזע הלבן.

דיאנה, גיבורת הסרט, היא עיתונאית לבנה, מקבילה נשית לעיתונאי מ„הזעקה לחופש". היא מקריבה את חיי המשפחה שלה ושלוות בנותיה למען המהפכה החברתית. המחיר הוא הרס טוטאלי של הקן המשפחתי. אגב, הסרט מבוסס על סיפור אמיתי, ודיאנה האמיתית נרצחה לפני חמש שנים בכלא אפריקני.

בגבורה הרשי המגלמת את דיאנה, עושה עבודה נכונה אשר זיכתה אותה השנה, בפעם השניה ברציפות בפרס הראשון בפסטיבל קאן, לאחר שכבר זכתה בו אשתקד על „אנשים מבויישים". את בתה המתבגרת והכעוסה מגלמת התגלית ג'ודי מיי בת ה־13. זהו סרט ראשון לצלם כריס מנגס, מי שצילם את „דמעות של שתיקה" ו„המשימה", שגם הם לקו ביחס פטרוניסטי לנייטיבס. „צפון", ת"א.

פוואקטסי

טוב

סרט המשך ליצירה הדוקומנטרית „קוואנסקטסי" („הנבואה") של הבמאי האמריקני גודפרי רג'יו. הסרט הקודם התמקד בארכיטקטורה האורבנית כמשל לחברה המערבית המתפוררת, בשילוב יצירתו המוסיקלית של המלחין פיליפ גלאס. ב„פוואקטסי" פונה רג'יו לצלם את תנאי החיים ועבודות הכפיים הקשות של אנשי העולם השלישי. צילומים מרהיבים, מלווים גם הפעם ביצירה מוסיקלית משל גלאס. רג'יו הוא לא רק אנתרופולוג קולנועי העוקב אחר החיים הפרימיטיביים, מהסוג של „מונדו קאנה". או סרטיו הדוקומנטריים של רוברט פלהרטי („נאנוק", „מואנה"). הוא מתיימר להיות גם מעין נביא המטפיזי בקיום האנושי עולה מהטודיוויזואלי. הצילום יפה להפליא.

„פוואקטסי" היא אכן יצירה דוקומנטרית מיוחדת ויוצאת דופן. יש שיאהבו ואחרים יאשימו את רג'יו ביומרות קולנועיות. אני אהבתי. גם הפעם חתומים על העסק פרנסיס פ. קופולה וג'ורג' לוקאס שנתנו לרג'יו את ההזדמנות לצלם את סרטו הקודם, שהיה בגדר הרפתקה קולנועית. אז הם היו מפיקי הסרט. הפעם המפיקים הם מנחם גולן ויורם גלובוס. „טיילת", ת"א.

קרוקודיל דנדי 2

כמעט טוב

עלילת „קרוקודיל דנדי" מס' 2 ממשיכה במקום בו תם שובר הקופות מס' 1. מיק דנדי, הפרא האציל מערבות אוסטרליה, חי בעושר ובאושר עם חברתו היפהפיה סו (לינדה קוזלובסקי) בדופלקס המנהטני המסוגנן שלה. הוא משתעמם ומוצא עצמו מסובך בפרשיית סמים.

סוף סוף יכול גבורנו לשוב. הוא צריך להציל את „האשה שלו" מידי פראים לטיניים. לשם כך הוא לוקח אותה חזרה למדבריות האוסטרליות. עלילת הסרט וסוג ההומור זהים לחלוטין לחלק הראשון. שוב, חצי סרט מתרחש על מדרכות ניו־יורק והחצי השני באוסטרליה. גם הפעם קיום הסרט סביבו ולמענו של פול הוגן בתפקיד דנדי, והוא ממשיך להיות מקסים ומצחיק.

אפשר לראות, אבל מי שראה את מס' 1 ישאל את עצמו מה הוא עושה באותו סרט. את התסריט כתב פול הוגן המשתתף גם בהפקה. ביים: ג'ון קורנל. „תל־אביב", ת"א.

עולם נפרד

כמעט טוב

„עולם נפרד" במעט זהה בעלילתו לסרט „הזעקה לחופש" שהוקרן לפני זמן מה. תיאור

איכות

אהבנו כליקר – לב, ת"א
החברה של החברה שלי – לב, ת"א
הקיסר האחרון – חן, ת"א
חופשה בכפר – לב, ת"א
לול – הקולנוע בית ציוני אמריקה, ת"א
לורד איג – פריז, ת"א
מציצים – סיון, ת"א
ספר הג'ונגל – חן, ת"א
עזובים שחורות – מוזיאון ת"א
שם המשחק – הטיילת, ת"א
שם הורד – פוקוס, ת"א

יעל ישראל

תשבצים

תשבץ 244

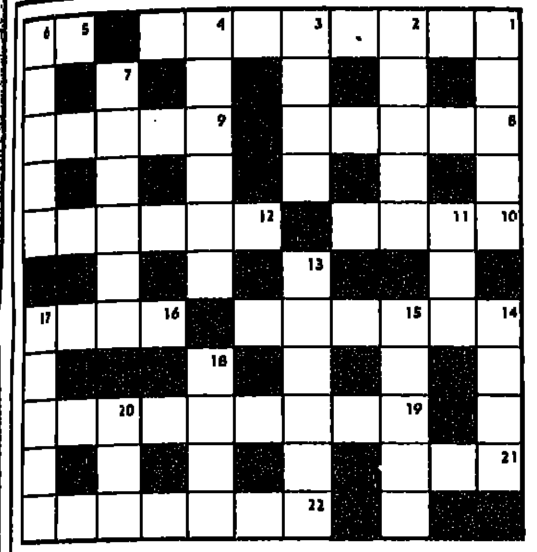

אפקי: 1. ישוב פיתוח שיש בו תעשיית אלקטרוניקה מפותחת. 5. מזל. 8. מין בעוּבר (נפוץ גם בארץ.) 9. מעשה משובה. 10. עץ שהובטח לתיתו בערבה יחד עם ברוש ותאשור. 12. (עם 19 אפקי) יוצרה של דמות אביר היגון. 14. חלק מן האזן (או מטלפון). 16. קיבוץ בקרבת קרית־שמונה. 19. ראה 12 אפקי. 21. האםז 22. מתמטיקאי ופילוסוף יווני על שמו חוק ידוע בהנדסה.

אנכי: 1. כובע. 2. מטבע יווני. 3. פרץ אור. 4. מתאים למנעול פטנטי מיוחד. 6. פקעת שער. 7. ישוב בשרון (שתי מלים). 11. תמריץ (וגם אינסטינקט). 13. ערב רב. 14. ספינת נהר (בעלת תחתית שטוחה). 15. חדש צום באיסלם. 17. אירוסול. 18. גודע. 20. משקל נקי.

אגוזן 244

אפקי: 1. עושים מהומות ומתקשטים בזרי אחרים (5,3). 5. לא הולך למפלגה? (2). 8. חלק הארץ שמכסים אותו בסיסמאות בעד ונגד (5). 9. לעתים דולים ממנו ידע (5) (כ"מ). 10. אין הצלחה למכס על הרגל (4). 12. לקחו מטבע זר מן הקדוש? כנראה התבלבלו (6). 14. התעורר בי תאבון, אבל לא אוכל, כדי לשמור עליה (6). 16. (עם 3 אנכי) אם הדג היה פותח את פיו, היינו שומעים ממנו ביטויים גסים כאלה? (4,4). 19. נניח שהיא מהמגילה לאו ומי אם כך ימלא את התפקיד? (5,4) (כ"מ). 21. הוראה הניתנת בהסתר (3). 22. בכל שעולים בדרגות הפיקוד דעותיהם הפוליטיות נוטות מן המרכז ימינה או שמאלה יותר ויותר? (7).

אנכי: 1. מאפשרים לשמוע אותם במצעדים (5). 2. לוין קטן שנכתב עליו רבות (5). 3. ראה 16 אפקי. 4. חושבים כנראה כל ליל על חוב וסובלים (2,4). 6. צדיק ישפוט שם בין ערפאת למתנגדיו (5). 7. מאבות המזון ובלי כולסטרול ולמרות זאת אינו בראש סולם העדיפויות לפי החכמים (3,3). 11. כמו מטבע ישן אבל שמושי עדיין (3). 13. קריאתו הנואשת של הנבחר בתחרות היופי (4,2) (עפ"י שי שהם). 14. תופשתה של גויה? (4). 15. כך היא מתנהגת על הסיפון (5) (כ"מ). 17. תי בתנך „מותר" של המחשב בקיבוץ (5). 18. אצלו זו מגבלה (4). 20. כתב ושר (3).

תשבץ 243

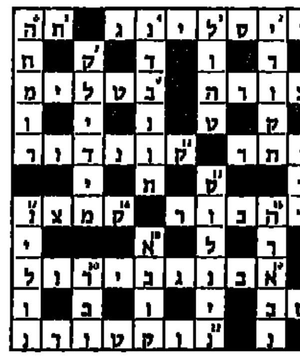

אגוזן 243

© אמיר בן אור

ברידג'

הגנה משוכללת

משחק ההגנה הוא משחק מעניין. ודורש מחשבה עמוקה לא פחות מאשר ביצוע היד (לפעמים יותר), ואם הצלחת, לאחר מחשבה להכשיל חוזה, ההנאה מרובה.

קחו למשל את היד הבאה (נמסרה על ידי אדווין קאנטר), ושימו עצמכם במקום המגן היושב במערב:

♠ 5 4 3 2
♥ 10 9 7 4
♦ Q 8
♣ A 5 3

♠ 10 9 8 7 ♥ 8 6 2 ♦ A K J 9 ♣ J 2 — ♠ 6 ♥ A J 5 3 ♦ 10 6 5 4 3 2 ♣ Q 9

♠ A K Q J
♥ K Q
♦ 7
♣ K 10 8 7 6 2

מחלק: דרום
פגיעות: כולם
החכרזה:

דרום	מערב	צפון	מזרח
1 קלאב	–	1 הארט	–
1 ספייד	–	3 ספייד	–
4 ספייד	–	–	–

מערב הוביל במלך ובאלוף דיאמונד. הכרוז חתך את האלוף דיאמונד עם הנסיך ספייד, והמשיך במלכה ובמלך ספייד, כשמזרח משליך את ה־6 דיאמונד. משהתברר לכרוז החלוקה ה„רעה" בספייד, הוא המשיך באלוף ובמלך קלאב (המלכה והנסיך הופיעו) וקלאב שלישי. כיצד על מערב לתכנן את ההגנה? וזיכרו, מערב רואה את ידו ואת הדומם בלבד, בעוד שאתם נהנים מזכות ה„הצצה" בכל ארבעת הידיים.

ובכן, מערב „הבין" שאם בידי הכרוז האלוף הארט, אין סיכוי להכשיל את החוזה, משום שהכרוז זוכה בארבע לקיחות בספייד, לקיחה בהארט, וחמש לקיחות בקלאב. לכן עליו להניח (או יותר נכון לקוות) שהאלוף הארט בידי בן זוגו במזרח, ובהתאם לכך לתכנן את ההגנה. מערב השליך הארט על הקלאב והארט נוסף על הקלאב הנוסף. את הקלאב החמישי חתך בידו, כשהכרוז משליך הארט מהדומם, והמצב כזה:

♠ 5 4
♥ 10 9
♦ —
♣ —

♠ 10 ♥ 8 ♦ J 9 ♣ — — ♠ — ♥ A J 5 ♦ 10 ♣ —

♠ A
♥ K Q
♦ —
♣ 10

מערב המשיך בשמינית הארט. מזרח זכה באלוף וחזר בהארט. מערב חתך והחוזה הוכשל יפה.

ארנונה שפאן

שחמט

בעיות וסיומים

בעיות השבוע

בדו־מסעית מבוצע רעיון מודרני בשתי התעיות ובפתרון בצורה הרמונית (5518). במט־עזר של המחבר הארמני שלוש בעיות שונות. הבעיות בשניים ושלושה מסעים נבדקו במחשב, ואילו בארבעה לא נבדקה (5519).

5518. ניקולאי סובוטה
אקאלאט 1985
פרס ראשון

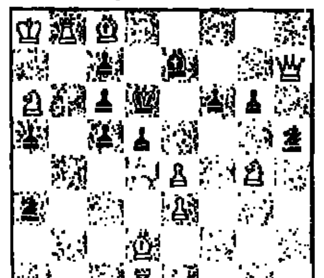

10+11 מט בשני מסעים

5519. אלברט גריגוריאן
ALBERT GRIGORIAN
בריה המועצות U.S.S.R
מקורית ORIGINAL

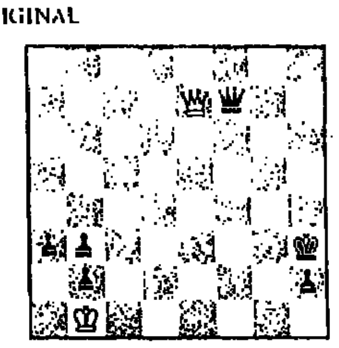

2+6 א. דיאגרמה, מט־עזר בשני מסעים. ב. מלך שחור ל־ז8, מט־עזר בשלושה מסעים. ג. מלך שחור ז8 ומלכה לבנה ה7 מחליפים מקומות, מט־עזר בארבעה מסעים.

פתרונות אל העורך, רח' רמת הגולן 43, ירושלים 97703.

משחק מדויק

הסיום הבא נראה כלקוח ממשחק אמיתי אולם יש להניח שגם שחמטאי בכיר ומנוסה לא היה מצליח למצוא את הדרך המדויקת לנצחון במהלך משחק.

י. דולגוב וא. מקסימוביץ
תחרות לזר טרויצקי 1986
פרס ראשון

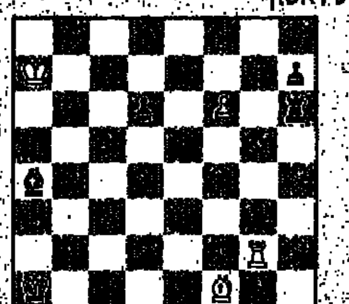

4+5 לבן נוסע וזוכה

הפתרון: [illegible]

פתרונות

[illegible]

קרבות ותחרויות

אליפות צה"ל לפיקוד הדרום

נבחרת פיקוד־דרום, עם גדי רכליס ועופר ברוק ליד שני הלוחות הראשונים, זכתה בבכורה באליפות הבינפיקודית של צה"ל בשחמט שנערכה ביום א' בבית יד־לבנים בנתניה. שחמטאי פיקוד־דרום צברו 17.5 נקודות והקדימו את נבחרות פיקוד־מרכז וחיל־אויר – 16 כל אחת. שבע קבוצות השתתפו בתחרות. בנתניה נערכת אליפות צה"ל בשחמט בהשתתפות 69 שחמטאים בהם האמנים הבינלאומיים אילן מנור ורונן לב והאמן עופר ברוק, ממשתתפי גמר אליפות ישראל האחרונה בשחמט. אלוף ישראל וצה"ל בשחמט, גדי רכליס לא משתתף בתחרות שכן החודש הוא עומד להשתחרר משרות סדיר.

הזמנה למזרח גרמניה

האמן ישראל גלפר הוזמן על־ידי פדרציית השחמט המזרח גרמנית לסמינר על חשיבותו של השחמט לפיתוח המדע והתרבות. הסמינר יתקיים מה־24 באוגוסט ועד השלישי בספטמבר הקרוב בדרזדן. גלפר, שהוא חבר הועדה לקידום השחמט בארצות מתפתחות בפיד"א ואף פיתח פרוייקט בנושא, הוזמן להרצות על חשיבות האסטרטגיה בשחמט.

הו כלכותה

בכלכותה שבהודו נערכה תחרות בינלאומית שהסתיימה בניצחונו של רב האמן האוסטראלי יאן רוג'רס, שצבר 9.5 נקודות ב־13 משחקים. אחריו: רב־האמן לב פסאחיס מברית־המועצות – 9, האמן הבינלאומי גרגורי קאיידאנוב, ורב־האמן ניאץ מורשאד מבנגלאדש – 8.5 כ"א, חהודי ברואה, אלוף העולם לשעבר לנוער ארניסיביה מקובה, והאמן הבינלאומי ויליאם ווטסון מאנגליה, שליווה את נערי אנגליה לתחרות שח־קיט האחרונה בנתניה – 7.5 כ"א, רב־האמן הבולגרי ארמאנקוב 6.5 ועוד.

אמן ניצול היתרון המזערי

גדולתו של אלוף העולם לשעבר, אנאטולי קרפוב, מוצאת ביטויה ביכולת הניצול הפאנטאסטית של יתרונות מזעריים והפיכתם לנצחון. כך עשה קרפוב גם לאסטוני הצעיר, יאן אלבסט, בהנחילו לו את הפסדו היחיד בתחרות בלפורט.

נמביע המלכה

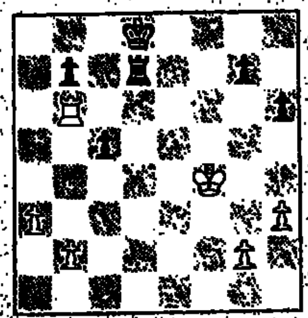

לבן: קרפוב. שחור: אלבסט
בלפורט, יוני 1988

[illegible]

אבי אמיר